

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
2024 - 2028

FINANSAL HİZMETLERİN GELİŞTİRİLMESİ

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ANKARA 2023

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEĞI VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
(2024-2028)

FİNANSAL HİZMETLERİN
GELİŞTİRİLMESİ

ÖZEL İHTİSAS KOMİSYONU RAPORU

ANKARA 2023

ISBN 978-625-8356-04-5

Bu yayının tüm hakları Strateji ve Bütçe Başkanlığına aittir.
Kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

TABLolar	ii
KOMİSYON ÜYELERİ	iii
KISALTMALAR	vii
YÖNETİCİ ÖZETİ	x
1. GİRİŞ	1
2. MEVCUT DURUM ANALİZİ	3
2.1. Finansal Sektörde Yaşanan Küresel Gelişmeler	3
2.2. Türkiye’de Finansal Sektörün Genel Yapısı	22
3. 2053 VİZYONU	35
3.1. 2028 ve 2053 Hedefleri Kapsamındaki Mali Piyasa Göstergeleri	36
4. ON İKİNCİ KALKINMA PLANI PERSPEKTİFİ	37
4.1. Politika 1: Fintek ve Dijital Finans Altyapısı Güçlendirilmelidir.....	37
4.2. Politika 2: Finansal Sektörde Etkinlik ve Ürün Çeşitliliği Artırılmalıdır.	48
4.3. Politika 3: Sürdürülebilirlik Çalışmaları Desteklenmelidir.	70
4.4. Politika 4: Finansal Okuryazarlık ve Tabana Yayılma Artırılmalıdır.....	84
4.5. Politika 5: Katılım Finansa İlişkin Uygulamalar ve Mevzuat Altyapısı Geliştirilmelidir.	86
4.6. Politika 6: Finansal İstikrarın Güçlendirilmesi Amacıyla Kurumsal Altyapı İyileştirilmelidir.	89
4.7. Politika 7: Banka Dışı Finansal Kurumların Etkinliği Artırılarak Finansal Sektörün Büyümesine Katkıları Güçlendirilmelidir.	95
4.8. Politika 8: Finansal Tüketicinin Korunmasına İlişkin Uygulamalar Güçlendirilmelidir.	105
4.9. Politika 9: Uzun Vadeli Yatırımların Finansman İmkânları Geliştirilmelidir.	109
4.10. Politika 10: Siber Güvenlik Konusunda Standart Oluşturulmalıdır.....	111
4.11. Plan Amaç, Hedef ve Politikalarının Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle İlişkisi	112
5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	114
KAYNAKLAR	117

TABLolar

Tablo 1: Küresel Ekonomik Göstergeler.....	3
Tablo 2: Sürdürülebilirlik Finansman Araçları (Eylül 2022).....	17
Tablo 3: Finansal Kurumların Aktif Büyüklükleri (Aralık 2022).....	23
Tablo 4: Türkiye’de Finansal Sektörde Düzenleme ve Denetim	24
Tablo 5: Bankacılık Sektörü Göstergeleri (adet, milyon kişi)	25
Tablo 6: Bankacılık Sektörü Bilanço Göstergeleri	26
Tablo 7: Banka Dışı Finans Kuruluşları Göstergeleri.....	27
Tablo 8: Sermaye Piyasası Göstergeleri.....	31
Tablo 9: Sermaye Piyasası Kurumları Göstergeleri	32
Tablo 10: Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Göstergeleri	33
Tablo 11: Dış Ticaret Açığı (milyar dolar, yüzde).....	68
Tablo 12: Finans Sektöründe Finansal Çözüm Müessesesi	69
Tablo 13: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Politika İlişkileri.....	113

ŞEKİLLER

Şekil 1: Kripto Varlık Sayıları (bin adet)	9
Şekil 2: Merkeziyetsiz Finans Toplam Değer (milyar dolar).....	10
Şekil 3: Sürdürülebilirlik Finansmanın Dağılımı	18
Şekil 4: Küresel Karbon Piyasaları Değer (milyar avro)	21
Şekil 5: Borsa İstanbul Piyasa Kapitalizasyonu	31

KOMİSYON ÜYELERİ

(Başkan, Raportör ve Koordinatörler hariç alfabetik olarak sıralanmıştır.)

BAŞKAN

Ekrem Arıkan | Merkezi Kayıt Kuruluşu

RAPORTÖR

Ümit Ünsal | Türkiye Bankalar Birliği

KOORDİNATÖRLER

Alper Bakdur | Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Zeynep Eroğlu | Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Betül Balcı | Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Alper Özbayram | Strateji ve Bütçe Başkanlığı

ÜYELER

Abdullah Akgün | Borsa İstanbul

Ali Kırallı | Türkiye Ürün İhtisas Borsası

Alpay Zeybek | Emeklilik Gözetim Merkezi

Alper Tan | Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği

Altan Özbilen | Ticaret Bakanlığı

Atılım Murat | TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

Ayben Koy | İstanbul Ticaret Üniversitesi

Aydan Aydın İnan | Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Aysel Bozavcı | Mali Suçları Araştırma Kurulu

Ayşe Nazlıca | Türkiye Sınai Kalkınma Bankası

Ayşe Ece Sevin | Ernst&Young

Ayşenur Vural | Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Beyhan Arasan | Takasbank

Burçe Selçukoğlu | Hazine ve Maliye Bakanlığı

Burçhan Sakarya | Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Caner Özdurak | Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi

Cemal Selim Kılıç | Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Cemil Ulu | Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Cihan Kanlıgöz | Kişisel Verileri Koruma Kurumu

Çiğdem Arda Meral	Vakıfbank
Davut Gürses	Binance Türkiye
Derya Sargın Malkoç	İş Bankası
Dicle Seven	Borsa İstanbul
Dündar Özdemir	DSM Grup Danışmanlık
Elif Demirel Özdemir	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Elif Kösoğlu	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
Elif Gönençer	Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
Elif Gökçe Öz	İklim Değişikliği Başkanlığı
Emine Feray Sezgin	Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Emre Alpan İnan	Türkiye Bankalar Birliği
Enes Safa	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
Eren Sümer	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Erkan Yüksel	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Fatma Rabia Karabacak	Hazine ve Maliye Bakanlığı
Fırat Emre Karataş	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Filiz Ünal	Finansal Kurumlar Birliği
Gökben Çevikcan	Misyon Yatırım Bankası A.Ş.
Gökçe Hanikaz	Hazine ve Maliye Bakanlığı
Gülşah Bozoğlu Günay	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
Hacer Alacabağ Bozgeyik	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
Hakan Yıldız	Fon Bulucu
Halise İnce	Hazine ve Maliye Bakanlığı
Hasan Ekmen	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
Hatice Sevde Ocak	Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
Hayri Türkmen	Yapı Kredi Bankası
Işıl Konya	Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu
İsmail Vural	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
Kasım Akdeniz	İhracatı Geliştirme A.Ş.
Kerem Can Gökkütük	Vakıfbank
Mehmed Zahid Samancıoğlu	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

Mehmet Karakılıç	Finansal Kurumlar Birliği
Mehmet Kalkavan	Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı
Mehmet Türker	Bağımsız Denetim Derneği
Mehmet Atilla Oksay	Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği
Mehmet Kağan Saygılı	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Mehmet Serkan Karabacak	Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluğu
Melis Bitlis	Escarus
Mustafa Bekar	BTCTürk
Mustafa Mert Aşkaroğlu	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Müge Karakurum	Sermaye Piyasası Kurulu
Nebil Deveci	Ticaret Bakanlığı
Necip Saygın Sungur	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
Necla İlter Küçükçolak	Türkiye Ürün İhtisas Borsası
Neşe Gülden Sözdinler	İş Bankası
Nilay İşcan	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Onur Bayraktar	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Onur Engin Tezcan	Hazine ve Maliye Bakanlığı
Oya Demirdağ	Takasbank
Ömer Faruk Şenel	Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
Özkan İlkay Kızıltoprak	Merkezi Kayıt Kuruluğu
Sedat Yaşa	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Semih Kumsal	Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi
Serhat Keçeci	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Sinem Küçük	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Sühendan Enisel	Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği
Şennur Gökçe Baran	Kredi Garanti Fonu
Taha Ercan	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Tevfik Kımık	BTCTürk
Ünay Karpuz	Türkiye Varlık Fonu
Vahit Altun	Finansal Kurumlar Birliği
Veysel Sunman	Kredi Kayıt Bürosu
Veysel Sarıcı	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Yael Taranto	SHURA Enerji Dönüşüm Merkezi

Yasemin Kantar İşcan
Yasemin Keçelioğlu
Yiğit Atılgan
Yunus Emre Gurbuz
Zeynel Abidin Avcı
Zeynel Korhan Bilek

Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Yapı Kredi Bankası
Sabancı Üniversitesi
Katılım Sigortacılığı Derneği
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Turkcell Finansman A.Ş.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AYM	: Avrupa Yeşil Mutabakatı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BİST	: Borsa İstanbul
BM	: Birleşmiş Milletler
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
BT	: Bilgi Teknolojileri
COP	: Taraflar Konferansı (Conference of the Parties)
CPMI	: Ödemeler ve Piyasa Altyapısı Komitesi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇSY	: Çevresel, Sosyal ve Yönetişimsel
ÇŞİDB	: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DeFi	: Merkeziyetsiz Finans (Decentralized Finance)
DYS	: Doküman Yönetim Sistemi
EFT	: Elektronik Fon Transferi
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
ELÜS	: Elektronik Ürün Senedi
ETS	: Emisyon Ticaret Sistemi
FATF	: Mali Eylem Görev Gücü (The Financial Action Task Force)
Fintek	: Finansal Teknoloji
FED	: ABD Merkez Bankası (Federal Reserve)
GEİŞ	: Güvenli Edim İşlemleri
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GSM	: Küresel Mobil Haberleşme Sistemi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
GYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
HMB	: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

ICMA	: Uluslararası Sermaye Piyasaları Birliği (International Capital Market Association)
IDC	: Uluslararası Veri Şirketi (International Data Corporation)
IIF	: Uluslararası Finans Enstitüsü (The Institute of International Finance)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
İGE	: İhracatı Geliştirme A.Ő.
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
ISSB	: Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board)
KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu
KDV	: Katma Değer Vergisi
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KGK	: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KKB	: Kredi Kayıt Bürosu
KKDF	: Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükte İŐletmeler
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
MFKS	: Merkezi Fatura Kaydı Sistemi
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
MKYF	: Menkul Kıymet Yatırım Fonları
MRV	: Ölçme, Raporlama, Doğrulama
OECD	: Ekonomik İŐbirliđi ve Kalkınma TeŐkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OKS	: Otomatik Katılım Sistemi
SBB	: Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SBM	: Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGM	: Siber Güvenlik Merkezleri
SKA	: Sürdürülebilir Kalkınma Amacı
SLB	: Sürdürülebilirlikle Bağlantılı Tahviller
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TFŞ	: Tasarruf Finansman Şirketleri

TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSB	: Türkiye Sigorta Birliği
TSPB	: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
TÖDEB	: Türkiye Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TVF	: Türkiye Varlık Fonu
TZFS	: Ticaret Zinciri Finansmanı Sistemi
UYAP	: Ulusal Yargı Bilişim Sistemi
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
VTMK	: Varlık Teminatlı Menkul Kıymet
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
YRTS	: Yatırımcı Risk Takip Sistemi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Finansal Hizmetlerin Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2024-2028 dönemini kapsayacak olan On İkinci Kalkınma Planına girdi sağlaması, finansal sektör ile ilişkili çeşitli hedef ve politikaların ele alınması ve önceliklendirilmesi için hazırlanmıştır. Bu Rapor çerçevesinde, sürdürülebilir büyümenin sağlanması için finans sektörünün önemi ve küresel eğilimler dikkate alınarak finansal ürün ve hizmetlerin daha düşük maliyetle, daha etkin ve yaygın bir şekilde yapılabilmesini teminen politikalar ele alınmıştır.

2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planı dönemi, küresel ekonomik istikrarsızlık ve belirsizliklere neden olan pek çok gelişmenin yaşandığı bir süreç olmuştur; ekonomik büyümeyi sağlamak zorlaşmıştır. 2018-2019 dönemi küresel ticarete serbestinin azalmaya başladığı; ekonomik bloklar arasında sınırların artırılmaya çalışıldığı ve ticari korumacılık, yaptırım gibi eğilimlerin giderek arttığı bir dönemdir. 2019 yılının sonlarında, Covid-19 pandemisi, başta Çin Halk Cumhuriyeti (Çin) olmak üzere, yerel düzeyde etkili olmaya başlamıştır. Pandemi, 2020 yılının başlarından itibaren küresel düzeyde bir afet haline almış ve 2020 yılında dünya genelinde ekonomik aktiviteyi belirleyen en önemli faktör haline gelmiştir.

On Birinci Kalkınma Planı döneminde Türk finans kesimindeki gelişmeler değerlendirildiğinde; bankacılık sektöründe menkul değerler cüzdanına ve likit değerlere ayrılan kaynakların artmasına karşın; esas faaliyetin kredilendirmede, yani özel sektörün finansmanında odaklandığı görülmektedir. Sektörde dijital teknolojilerin bankacılık süreçlerine uygulanmasıyla ortaya çıkan alternatif dağıtım kanallarının ciddi gelişme gösterdiği görülmektedir.

Son yıllarda teknolojik gelişmelerin finans sektörüne yansımalarının artması nedeniyle gerek genel ekonomi gerekse finans sektörü üzerinde çok boyutlu etkilerin ortaya çıktığı bir süreç yaşanmaktadır. Fintek (finansal teknoloji) şirketleri finans sektörünün rekabet ortamında önemli etkiler doğururken yeni piyasa aktörleri, iş modelleri ile ürün ve hizmetler ortaya çıkmaktadır. Bu durum yeni düzenleme ve denetim ihtiyaçlarını da beraberinde getirmektedir.

Özellikle 2000'li yılların başından bu yana hem ulusal hem de uluslararası platformlarda ekonomik gelişme ve değişimlerin beraberinde getirdiği sorunlar çerçevesinde, çevresel, sosyal ve yönetişimsel (ÇSY) alanlardaki yatırımlar için gerekli olan finansmanın sağlanması hem

ulusal hem de uluslararası gelişmeler ve girişimlerde vurgulanan noktalardan birisi olmuştur. Ülkemizde sürdürülebilir finans alanında özellikle bankacılık sektöründe önemli ilerlemeler sağlandığı ve iyi uygulama örnekleri sergilendiği görülmektedir. Diğer yandan, ÇSY performansının uluslararası fonlara erişim konusunda önemli bir kriter haline gelmiş olması, ülkemizin yakın dönemde güncelleyerek daha iddialı bir noktaya taşıdığı küresel emisyon azaltımına yönelik ulusal katkı beyanının finans sektörü için daha hızlı bir yeşil dönüşümü zorunlu kılması, Avrupa Yeşil Mutabakatı (AYM) çerçevesinde sınırda karbon düzenleme mekanizmasının ülkemiz ihracatı için oluşturduğu tehdit, fırsat ve özellikle iklimle bağlantılı finansal risklerin bankalar ve finansal sistemin bütünü için giderek daha önemli bir risk haline gelmesi sürdürülebilir finansa yönelik çabalara ivme kazandırılmasını gerektirmektedir.

Bu kapsamda, finansal sektörün Türkiye'nin istikrarlı büyümesini etkin bir şekilde finanse edebilmesini ve küresel eğilimlere uyum sağlayabilmesini teminen önerilen politikalara aşağıda yer verilmiştir:

1. Fintek ve dijital finans altyapısı güçlendirilmelidir. Finansal sektör açısından dijital dönüşüm öncelikli konulardan bir tanesidir. Veri tabanları oluşturulmalı ve veri tabanlarına erişim sağlanmalıdır. Bankacılık, sermaye piyasaları ve sigortacılığı kapsayacak şekilde finansal piyasalarda uçtan uca veri bütünlüğünü, kurumlar arası paylaşımı ve yönetimi sağlayacak yapı ve sistemlerin kurulmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca, fintek şirketleri yerli teknolojilerin geliştirilmesine yönelik desteklenmeli ve işgücü kaynağı sağlanmalıdır. Dijitalleşme konusunda yasal çerçevenin, tamamlayıcı ve bütünleşik bir bakış açısıyla yeniden ele alınmasını sağlayacak şekilde gözden geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Blokzincir tabanlı akıllı sözleşmeler üzerinden menkul kıymet ihraçlarının yapılabilmesini sağlayacak altyapılar hazırlanmalıdır. İhraç süreçlerinin dijitalleşmesine ve merkez bankası dijital parası ile menkul kıymet işlemleri takas süreçlerinin nasıl ilerleyeceğine dair çalışmalar yapılmalıdır.

2. Finansal sektörde etkinlik ve ürün çeşitliliği artırılmalıdır. Banka ve banka dışı finans kurumlarının yanı sıra sermaye piyasalarının ve sigortacılık sektörünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, sermaye piyasalarında finansal ürün ve hizmet çeşitliliği geliştirilmeli, yatırımcı tabanı genişletilmeli, sigortacılık sektörünün gelişimi desteklenmelidir.

3. Sürdürülebilirlik çalışmaları desteklenmelidir. Yeşil dönüşümde karar alma süreçlerinde etkinliğin artırılması için veri üretimine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla

sürdürülebilirlik ve karbon emisyonu verilerinin sunumunda standardizasyon ile birlikte, bu verilerin paylaşımı sağlanmalıdır. Ulusal sürdürülebilir ekonomik faaliyetlere ilişkin mevzuat hazırlanmalıdır. Sürdürülebilirlik çalışmalarının finansmanı için sürdürülebilir finansal ürünler geliştirilmeli ve kurumsal yatırımcı talebi güçlendirilmelidir.

4. Finansal okuryazarlık ve tabana yayılma artırılmalıdır. Türkiye’de finansal okuryazarlığın düşük olması finansal sektörün gelişimi açısından sınırlayıcı bir unsurdur. Kaynakların etkin dağılımını da destekleyecek şekilde finansal okuryazarlığa ilişkin eğitimlerin çeşitli aşamalarda artırılması ve bu konudaki bilincin yükseltilmesine ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir. Finansal piyasalara, yatırım araçlarına, bireysel kullanıcı ve yatırımcıların hesap açma gibi işlemlere erişim kolaylığını sağlayacak altyapı ve uygulamalar geliştirilerek yaygınlaştırılmalıdır.

5. Katılım finansa ilişkin uygulamalar ve mevzuat altyapısı geliştirilmelidir. Finansal sektör içinde payı artan katılım finansındaki gelişimin sürdürülmesi çerçevesinde, ürün çeşitliliğinin artırılması ve kurumsal altyapısının güçlendirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca, katılım finans kurumlarının dijital finans uygulamaları desteklenmelidir.

6. Finansal istikrarın güçlendirilmesi amacıyla kurumsal altyapı iyileştirilmelidir. Finansal istikrarın korunması suretiyle büyümenin finansmanının sürekliliği sağlanmalıdır. Bu çerçevede, uluslararası iş birlikleri, entegrasyonlar ve standartlara uyum gözetilmelidir. Buna ek olarak, ekonomik aktörlerin risk düzeyleri sistemik olarak izlenmelidir.

7. Banka dışı finansal kurumların etkinliği artırılarak finansal sektörün büyümesine katkıları güçlendirilmelidir. Türkiye’de finans sektöründe bankacılık sektörü büyük bir ağırlığa sahiptir. Finansal erişimin kolaylaşması için banka dışı finans kesiminin de etkinliği artırılmalıdır. Bu kapsamda, aracılık maliyetleri düşürülmeli, banka dışı finansal kuruluşlara ilişkin destekleyici düzenlemeler yapılmalıdır.

8. Finansal tüketicinin korunmasına ilişkin uygulamalar güçlendirilmelidir. Hem yatırımcıların hem de kamu ve özel sektör paydaşlarının ihtiyaç duyduğu tüm verilerin erişim yetkilerini gözetir bir şekilde kolayca sorgulanabileceği bir veri tabanının oluşturulması sermaye piyasasının gelişmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede, Yatırımcı Risk Takip Sistemi (YRTS)’nin geliştirilmesi suretiyle sermaye piyasalarında oluşabilecek sistemik riskler ile yatırımcı riskleri takip edilmeli ve raporlanmalıdır.

9. Uzun vadeli yatırımların finansman imkânları geliştirilmelidir. Yatırımların artması ve böylece büyümenin desteklenmesi amacıyla uzun vadeli ve büyük ölçekli projelerin finanse edilmesi konusu üzerinde odaklanılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak, köprü, demiryolu, otoban, petrokimya, enerji, tarım, hastane vb. projelerin finansmanında katılım finansman yöntemlerinin kullanılması da değerlendirilmelidir.

10. Siber dayanıklılık konusunda standart oluşturulmalıdır. Finans kuruluşlarının sektördeki varlığı, iş ve hizmetlerinin sürekliliği kapsamında, ürün ve bilgi teknoloji (BT) alt yapılarının sürekliliği, siber dayanıklılığı ve güvenliği; kurumsal yapılanmaları, strateji ve politikaları, ürün ve hizmetleri, yönetim ve raporlama süreçleri önem kazanmaktadır. Söz konusu kuruluşların farklı siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyelerine sahip olmaları nedeniyle özellikle düşük olgunluk seviyesindeki kuruluşlardan kaynaklanan olumsuz durumların finans sektörünün genelini etkileyecek sistemik riske yol açmaması için siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyesi artırılmalıdır. Fintek sektörü için de benzer risk ve tehditler söz konusudur. Bunların önüne geçilebilmesi için siber güvenlik altyapısıyla birlikte işletmenin maliyeti de düşünülerek Siber Güvenlik Merkezleri (SGM)'nin kurulması gerekmektedir. Fintek sektörünün siber olaylara yanıt verme yeteneklerini ve operasyonel dayanıklılığını daha da geliştirmek amacıyla sektörün tümünü kapsayan eğitimler düzenlenmeli ve tatbikatlar gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, fintek sektörü paydaşları arasında siber tehditlere ilişkin bilgi paylaşımlarının hızlı ve güncel bir şekilde yapılması sağlanmalıdır.

1. GİRİŞ

On Birinci Kalkınma Planı dönemini içeren 2019-2023 yılları arasında küresel ekonomilerde istikrarı etkileyecek pek çok gelişme yaşanmıştır. Ekonomik büyümenin sağlanması için daha çok çaba harcanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Pandemi öncesinde büyüme beklentileri nispeten güçlü olmasına karşın, siyasi belirsizlikler ve uluslararası ticaret üzerindeki korumacı önlemler riskleri artırmıştır. 2019 yılının ilk yarısında yükselen enflasyon, daha sıkı para politikasını beraberinde getirirken, ekonomik büyüme üzerinde artan risklerin bertaraf edilmesi amacıyla genişletici maliye politikaları uygulanmıştır.

2019 yılının son döneminde, başta Çin olmak üzere tüm dünyada etkili olan Covid-19 pandemisinin gerek ekonomik ve sosyal gerekse finansal açıdan büyük etkileri olmuştur. Pandemi, 2020 yılının başlarından itibaren hızla yayılmış ve küresel ölçekte etkiler yaratmaya başlamıştır. Söz konusu dönemde, dünya genelinde sokağa çıkma kısıtlamaları uygulamaya konulmuş, uluslararası seyahat ve mal ve hizmet ticareti büyük ölçüde sınırlanmıştır. Böylece, sosyal ilişkilerin yanında iş yapış şekillerinde ve tüketim tercihlerinde kalıcı değişimler meydana gelmiştir. Pandeminin finansal sektör üzerinde de etkisi büyük olmuştur. Çalışma koşulları üzerindeki etkinin yanında müşterilerin alternatif kanallara yönelmeleri sektör üzerinde önemli değişimlere yol açmıştır. Aşıların kullanımının yaygınlaşması ve pandeminin etkilerinin hafiflemesiyle ekonomik aktivite üzerindeki olumsuz etkiler büyük ölçüde giderilmiştir. Böylece, ertelenen talebin geri gelmesi ve tedarik zincirindeki sorunların azalmasıyla ekonomide toparlanma yaşanmış, küresel ticaret hacminde pandemi öncesi seviyelere yaklaşmıştır.

Pandemi döneminde etkileri görüldüğü üzere, teknolojik gelişmelerin finans sektörüne yansımaları giderek artmaktadır. Fintek, finans sektöründe rekabet ortamında önemli etkiler doğururken yeni piyasa aktörleri, iş modelleri ve ürün ve hizmetler ortaya çıkmaktadır. Finansal sektörde yaşanan dijital dönüşüm, hizmetlerin müşterilere sunumunda, operasyonlarda ve risk yönetiminde önemli etkiler doğurmaktadır. Hızlı dönüşüm, yeni düzenleme ve denetim ihtiyaçlarını da beraberinde getirmektedir.

Finansal sektördeki dijitalleşmenin yanında yeşil dönüşüm de sektör açısından önemli bir gündemi oluşturmaktadır. Küresel ölçekte yeşil dönüşümün sağlanması gerekliliği büyük

bir finansman ihtiyacı doğurmaktadır. İlgili finansman gerekliliği için banka ve banka dışı finansal kurumların yanı sıra sermaye piyasalarının desteğine de ihtiyaç duyulmaktadır. Sürdürülebilirlik için atılacak adımlar, finansal ürün ve hizmetlerin bu çerçevede düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. Finans sektörü kendi içinde sağlayacağı dönüşümün yanında, müşterileri kanalıyla reel sektörün dönüşümünde de önemli rol oynayacaktır.

Türkiye ekonomisinde büyümenin finansmanında finans sektörü büyük bir role sahiptir. Bu çerçevede, istikrarlı büyüme hedefinin elde edilebilmesi için söz konusu finansmanın hangi kaynaklarla sağlanacağı önemini korumaktadır. Büyümenin finansmanında kritik öneme sahip olan yurtiçi tasarrufların etkin dağılımının sağlanması finans sektörü açısından en önemli hedef konumundadır. Finans sektörü bu hedefini aynı zamanda dijitalleşme ve sürdürülebilirlik gibi önemli yapısal değişimlerin yaşandığı bir süreçte gerçekleştirmek zorundadır.

Türkiye Yüzyılı vizyonu ile oluşturulacak bütünsel bakışla planlanan her bir adım Türkiye'nin ortak geleceğini oluşturacak, başta ekonomi olmak üzere sosyal ve çevresel konularda sürdürülebilir bir yapı ortaya çıkaracaktır.

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1. Finansal Sektörde Yaşanan Küresel Gelişmeler

2.1.1. Genel Görünüm

On Birinci Kalkınma Planının yürürlükte olduğu 2019-2023 döneminde küresel ekonomi genel olarak istikrarsız bir seyir izlemiş; ekonomik büyümeyi sağlamak zorlayıcı bir süreç haline gelmiştir.

2018-2019 dönemi küresel ticarete serbestinin azalmaya başladığı; ekonomik bloklar arasında sınırların artırılmaya çalışıldığı ve ticari korumacılık, yaptırım gibi eğilimlerin giderek arttığı bir dönem olmuştur.

Bu dönemde bölgeler arası büyüme ve gelişme farklılıkları artmış; küresel ticaretteki büyüme hızı düşmeye başlamıştır. 2019 yılının ilk yarısında nispeten güçlü büyüme ve yükselmeye başlayan enflasyon paralelinde faiz oranları artırılmıştır. Bununla birlikte, başta ABD Merkez Bankası (Federal Reserve Bank, FED) ve Avrupa Merkez Bankası olmak üzere gelişmiş ülke merkez bankaları, dönemin genelinde ekonomik faaliyette artan istikrarsızlık eğilimi ve küresel riskteki yükselme nedeniyle genelde genişletici bir para politikası uygulamışlardır.

Tablo 1: Küresel Ekonomik Göstergeler

	2018	2019	2020	2021	2022	2023*
Büyüme hızı (yüzde)						
Dünya	3,6	2,8	-2,8	6,3	3,4	2,8
Gelişmiş ülkeler	2,3	1,7	-4,2	5,4	2,7	1,3
Gelişmekte olan ülkeler	4,7	3,6	-1,8	6,9	4,0	3,9
Ticaret hacmi (değ., yüzde)	4,0	1,0	-7,8	10,6	5,1	2,4
Enflasyon (yüzde)						
Dünya	3,6	3,9	2,9	6,3	8,7	7,0
Gelişmiş ülkeler	1,6	1,6	0,5	5,3	7,3	4,7
Gelişmekte olan ülkeler	5,1	5,6	4,7	7,1	9,8	8,6
Kamu borç stoku / GSYH (yüzde)						
Gelişmiş ülkeler	103	104	123	117	112	112
Gelişmekte olan ülkeler	53	55	65	64	65	68

Kaynak: IMF, Dünya Ekonomik Görünümü (Nisan 2023)

(*) Tahmin

Küresel ekonomi 2018 ve 2019 yıllarında sırasıyla yüzde 3,6 ve yüzde 2,8 oranlarında büyümüştür. Bu büyümenin önemli bir kısmı gelişmekte olan ülkelerde meydana gelmiş; korumacı tedbirler özellikle gelişmiş ülke ekonomilerindeki büyümeyi sınırlandırmıştır. Dünya ticaret hacmi artış hızı 2019 yılında yüzde 1'e kadar gerilemiş; enflasyon ve küresel borçluluk ise ılımlı seviyelerde seyretmiştir. Küresel düzeyde enflasyon oranları, bu yıllarda sırasıyla yüzde 3,6 ve yüzde 3,9 olarak gerçekleşmiştir.

2019 yılının sonlarında, Covid-19 pandemisi, başta Çin olmak üzere, yerel düzeyde etkili olmaya başlamıştır. Pandemi, 2020 yılının başlarından itibaren küresel düzeyde bir afet halini almış ve 2020 yılında dünya genelinde ekonomik aktiviteyi belirleyen en önemli faktör olmuştur.

Pandemi koşullarının yarattığı en önemli etki, ulusal ve uluslararası düzeyde toplam talebin azalması ve küresel tedarik zincirinin etkinliğinin bozulması olmuştur. Ayrıca, bu dönemde gıda ve çip gibi bazı kritik malların toplam arzları da sınırlanmıştır.

Bu gelişmenin en önemli sonucu, uluslararası taşıma sisteminin kapasite kullanımının gerilemesi, taşıma sistemi ile mal hareketlerinin uyumunun bozulması ve taşımacılık maliyetlerinin hızla artması olmuştur. Pandeminin ilerleyen aylarında bu sektörde meydana gelen nitelikli işgücü kayıpları da sorunun büyümesine katkı yapmıştır.

Dünya ekonomisi 2020 yılında yüzde 2,8 oranında daralmıştır. Gelişmiş ülkelerde daralma yüzde 4,2'ye ulaşmış; gelişmekte olan ülkelerde ise bu oran yüzde 1,8 olarak gerçekleşmiştir. Küresel ticaret hacmi yüzde 7,8 oranında küçülmüştür. Bu dönemde gelişmiş ülke merkez bankaları, pandeminin olumsuz etkilerini sınırlandırmak için genelde genişletici para politikalarına yönelmişlerdir.

2020 yılında enflasyon bir önceki yıla göre gelişmiş ülkelerde gerilemiş; gelişmekte olan ülkelerde ise mevcut eğilimini korumuştur. Toplam talepteki azalmayla birlikte küresel enflasyon yüzde 3,9'dan yüzde 2,9'a düşmüştür.

Pandeminin dünya ekonomisi üzerine getirdiği bir diğer önemli yük de borçluluk oranlarının artması olmuştur. Kamu borç stokunun milli gelire oranı, 2019 yılında gelişmiş ülkelerde yüzde 104, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 54 düzeyinde iken; 2020 yılında bu oranlar sırasıyla yüzde 120 ve yüzde 63 düzeyine yükselmiştir.

2021 yılında aşıların kullanımının yaygınlaşması ve Covid-19'un daha az tehlikeli versiyonlarının yaygınlık kazanması sayesinde karantina tedbirlerinin büyük ölçüde gevşetilmesi mümkün olmuştur. Böylece, pandeminin ekonomik aktivite üzerinde yarattığı olumsuz etkiler büyük ölçüde giderilmiştir.

Ertelenen talebin devreye girmesi, tedarik zincirindeki sorunların kısmen giderilmesi ve taşımacılık maliyetlerindeki düşme eğilimi, 2020 yılında uygulanan genişletici para politikalarının etkisinin görülmeye başlaması ve baz etkisi nedeniyle ekonomi hızla büyümüş; küresel ticaret hacmi artmıştır. 2021 yılında dünya genelinde yüzde 6,3 oranında büyüme yaşanmış hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler hızlı büyüme sergilemiştir. Küresel ticaret hacmi yüzde 10,6 artarak 2019 seviyesini yakalamıştır.

Öte yandan canlanan talep, enerji, gıda ve çip başta olmak üzere bazı kritik mallardaki talep baskısının ve maliyet artışlarının sürmesi, küresel tedarik zincirinde yaşanan sorunlar ve taşımacılıkta ortaya çıkan maliyet artışları nedeniyle küresel enflasyon yükselmeye başlamış ve önemli bir sorun olarak gündeme gelmiştir. 2021 yılında enflasyon küresel düzeyde yüzde 6,3'e yükselmiş; gelişmiş ülkelerde yüzde 5,3, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 7,1'e ulaşmıştır. Küresel borçluluk seviyeleri yüksek seyretmeye devam etmiştir.

2022 yılında ekonomik aktiviteyi daraltıcı faktörler yeniden ağırlık kazanmıştır. Yılın ilk aylarında Rusya ve Ukrayna arasında başlayan savaş, gıda ve enerji gibi iki kritik sektör üzerindeki arz ve maliyet baskılarını önemli ölçüde artırmıştır. FED ve Avrupa Merkez Bankasının yükselen enflasyona karşı sıkı para politikalarına ağırlık vereceklerini ilan etmeleri ve faiz artırımı sürecine başlamaları nedeniyle küresel ekonomik aktivite baskılanmaya başlamıştır.

2023 yılında küresel büyümenin yüzde 2,8 düzeyinde gerçekleşmesi; gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere göre daha hızlı büyümesi beklenmektedir. Küresel enflasyonun yüzde 6,3'e yükseleceği ve bunun da büyük ölçüde gelişmekte olan ülkelere kaynaklanacağı öngörülmektedir.

2019-2022 dönemine ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında; ekonomik aktiviteyi olumsuz etkileyen faktörlerin ağırlık kazandığı, bu faktörlerle mücadele ihtiyacının güçlendiği, büyümenin oynaklığının arttığı ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde, uygulanan para ve maliye politikaları ile siyasi tercih ve eylemler büyük farklılıklar göstermiştir.

2.1.2. Finans Sektöründe Dijitalleşme

Son yıllarda teknolojik gelişmelerin finans sektörüne yansımaları giderek artmıştır. Bu gelişme nedeniyle gerek genel ekonomi gerekse finans sektörü üzerinde çok boyutlu etkilerin ortaya çıktığı bir süreç yaşanmaktadır. Fintek, finans sektöründe rekabet ortamında önemli etkiler doğururken, yeni piyasa aktörleri, iş modelleri ve ürün ve hizmetler ortaya çıkmaktadır. Bu durum yeni düzenleme ve denetim ihtiyaçlarını beraberinde getirmektedir.

Fintek gelişen teknoloji ortamında blokzincir teknolojileri, açık bankacılık faaliyetleri ve merkeziyetsiz finans alanlarında yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, kripto varlıkların yapısı ve gelişim hızı finansal istikrar açısından değerlendirilmelerini zorunlu kılmaktadır. Özel finans kurumları ve fintek şirketleri yanında ulusal merkez bankalarının dijital para çalışmaları da devam etmektedir.

2.1.2.1. Blokzincir Teknolojisi

Dünya Ekonomik Forumu tarafından blokzincir teknolojisi, bir başka ifadeyle dağıtık defter teknolojisi (distributed ledger), bir aracıya ihtiyaç duyulmadan bir verinin iki parti arasında değiş tokuşunu sağlayan bir teknoloji protokolü olarak tanımlanmaktadır. Bitcoin ve Ethereum gibi kripto para birimlerinin kullanımına imkân tanıyan blokzincir teknolojisi dünyayı, finans kesimini de içerecek şekilde yeni bir açıklık, ademi merkeziyetçilik ve küresel kapsayıcılık dönemine götürmektedir. Söz konusu teknoloji kripto varlıkların yanında, akıllı sözleşmeler ve merkeziyetsiz finans konularının da daha önemli hâle gelmesini sağlamıştır.

Blokzincir teknolojisi doğası gereği finans kuruluşlarına önemli avantajlar sunma potansiyeline sahiptir. Özellikle süreçlerin şeffaf olabilmesi ile güvenli ve hızlı işlem yapılabilmesi hususlarındaki olası potansiyeli finans kuruluşları için blokzincir teknolojisini cazip hale getirmektedir. Söz konusu teknoloji sayesinde işlemlerin kalıcı kaydedilmesi ve değiştirilme imkânının olmaması, değiş tokuşa konu olan işlemlerin sadece ağ üyeleri tarafından görülebilmesi ve bloklarda yer alan verilerin değiştirilmesi için onay mekanizmasına ihtiyaç duyulması, finans sektörü açısından son derece önemli olan güvenlik konusunda avantajlar sağlamaktadır. Bunun yanında, blokzincir teknolojisi akıllı sözleşmelere imkân tanınması ve evrak saklama yükümlülüklerini azaltması nedeniyle finans kuruluşlarına operasyonel maliyetler konusunda tasarruf imkânı sağlamaktadır. Ayrıca, verinin merkezi olarak değil, bir ağda dağıtık olarak tutulması nedeniyle blokzincir altyapılarında siber saldırıların gerçekleşme ihtimalinin azaldığı değerlendirilmektedir.

Veri gizliliği sınıflandırması ayırımında sektörlerin kullanabileceği dört çeşit blokzincir bulunmaktadır. Tüm blokzincir çeşitlerinde, kayıtların dağıtık yapıda olması sayesinde denetlenebilirlik ile kayıtların bütünlüğü ve geçmişe yönelik doğruluğu esastır. Blokzincir teknolojisinden yararlanabilecek sektörler, barındırdıkları veriler ayırımında erişim seviyelerine uygun blokzincir teknolojileri konusunda farkındalık sağlanmalıdır. Söz konusu blokzincir çeşitlerine aşağıda yer verilmektedir:

- Bütünüyle izin gerektirmeyen blokzincirler (Public / Kamuya açık)
- Bütünüyle izin gerektiren blokzincirler (Private / Özel)
- Kısmen izin gerektiren blokzincirler (Hibrit)
- Kısmen izin gerektirmeyen blokzincirler (Konsorsiyum)

Bütünüyle izin gerektirmeyen blokzincirlerde, algoritma ve veriler tüm kamuya açıktır. Algoritma hataları kamu tarafından tespit edilerek düzeltilebilmektedir. Algoritma değişikliği için kamunun büyük çoğunluğunun değişikliği onaylaması gerekmektedir. Tamamen şeffaf olunması istenen sektörel kuruluşlar (sosyal sorumluluk sektörü vb.) için benimsenebilmektedir.

Bütünüyle izin gerektiren blokzincirlerde, blokzincir sahibi kuruluşlar erişilebilirliği, yetkileri ve algoritmayı belirler ve kontrol eder. Veriler dağıtık sistemde kayıt olunur ancak yalnızca izin verildiği ölçüde görüntülenebilir ve değiştirilir. Verilerinin gizliliğini sağlamak isteyen sektörler (hastaneler vb.) tarafından benimsenebilmektedir.

Kısmen izin gerektiren blokzincirlerde bir kuruluş tarafından yönetilen bir merkezi düğümle birlikte halka açık olan, çift taraflı kararlar verilmesini sağlayan hibrit bir yapı bulunmaktadır. Yönetiminin kamu ve özel kuruluş tarafından ortak sağlanması gereken sektörler tarafından benimsenebilmektedir.

Kısmen izin gerektirmeyen blokzincirlerde birden fazla kuruluş, merkezi düğümü yönetmektedir ve tek bir merkezi kuruluş bulunmaması sayesinde hibrit blokzincirlerden ayrılmaktadır. Bankacılık ve ödeme sistemleri gibi sektörler tarafından benimsenebilmektedir.

Blokzincir teknolojisi sağladığı avantajların yanında merkezi bir kontrol noktası bulunmaması nedeniyle, ağ uygulamaları ve ilgili kuruluşların yönetişimi için hükümetler arasında koordineli çalışmayı ve iş birliğini gerektirmektedir. Söz konusu ekosistem blokzincir teknolojisini anlayan uygun bir düzenleme çerçevesine ihtiyaç duymaktadır. Bu düzenleme çerçevesinin kurulması yasal belirsizlikleri azaltarak sistemin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

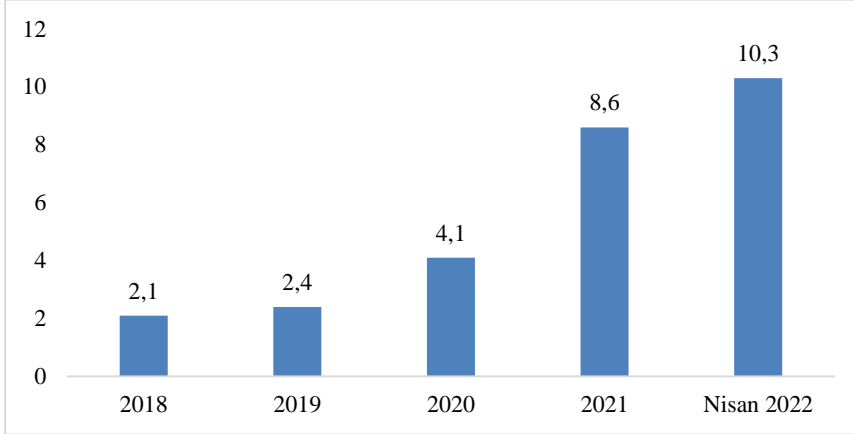
Olası tüm fayda ve avantajlarının yanında blokzincir teknolojisinin her uygulama ve sistem için uygun olmadığı, hâlihazırda performans ve ölçeklenebilirlik sorunları içerdiği ve teknolojisinin olgunlaşmaya devam ettiği dikkate alınmalıdır. Ayrıca, blokzincir teknolojinin özellikle finans alanındaki kullanımı yönüyle bir milli egemenlik sahası olarak görülmesi nedeniyle milli blokzincir altyapısının kurulmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir.

2.1.2.2. Kripto Varlıklar ve Bu Varlıkların Kurumsallaştırılması

Kripto varlıklar dağıtık defter gibi benzer teknolojiler kullanılarak özel olarak oluşturulan, dijital cüzdanlarda saklanabilen ve kripto varlık borsalarında alınıp satılabilen geniş bir dijital ürün yelpazesini ifade etmektedir. Kripto varlık piyasasında hızlı bir büyüme trendi yaşanmaktadır. Özellikle 2020 yılından itibaren kripto varlıkların sayısı yükselmektedir. 2019 yılı sonunda yaklaşık 2.400 olan kripto varlık sayısı, 2022 yılı Nisan ayında 10.300'ün üzerine çıkmıştır. Bunun yanı sıra, kripto varlık piyasa kapitalizasyonu da hızla artarak 2021 yılında 2,6 trilyon dolara ulaşmış, ancak 2022 yılında 800 milyar dolar olmuştur. Bu gelişmeye rağmen söz konusu piyasanın kapitalizasyonu S&P 500'ün yüzde 2,5'i seviyesindedir. Kripto varlıkların toplam kapitalizasyonunun yüzde 60'ından fazlası Bitcoin ve Ethereum'dan oluşmaktadır.

Stabil kripto paralar (stable coin), değeri ABD doları veya altın gibi bir rezerv varlığa sabitlenmiş bir dijital para birimidir. Stabil kripto paralar, bitcoin gibi değeri sabitlenmemiş kripto para birimlerinde sabit bir değer üzerinden alım yapılabilmesi ve alınan pozisyonlardan çıkıldığında varlıkların değerinin düşük riskle korunabilmesi için tasarlanmıştır. Yeni teknoloji tabanlı sabit kripto paralar, dağıtılmış sistemlere ve işlem çerçevelerine dijital bir parasal araç yerleştirmek için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Ancak, düzenleyici ve denetleyici kuruluşların da söz konusu araçlara ilişkin uygun teknolojik altyapıya sahip olmaları gerekmektedir.

Şekil 1: Kripto Varlık Sayıları (bin adet)

Kaynak: <https://www.consob.it> (Erişim Tarihi: 24.12.2022)

Kripto varlıklar, küresel finansal sisteminin küçük bir bölümünü oluşturmaya devam etmekle birlikte, kripto varlık piyasalarının sistemik olarak önemli finansal kurumlar ve geleneksel finansal piyasalar arasındaki ilişkilerinin güçlendiği gözlenmektedir.

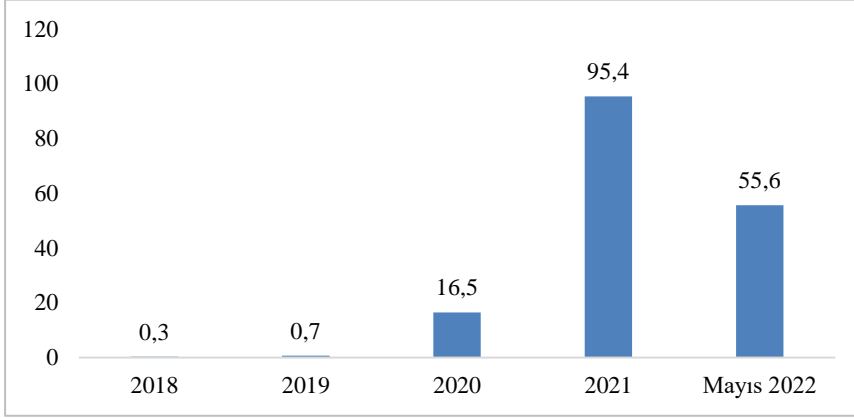
Kripto varlık piyasaları; hızlı büyüme, fiyat hareketlerinin daha oynak olması, yapısal risk unsurları ve geleneksel finansal sistemle artan bağları nedeniyle küresel finansal istikrar için daha fazla dikkat edilmesi gereken bir konuma gelmiştir. Önemli yasal düzenlemelerin olmadığı bu piyasaların hızlı gelişimi yatırımcılar için yeni fırsatların yanında ciddi riskler de getirmektedir.

2.1.2.3. Merkeziyetsiz Finans

Merkeziyetsiz finans (decentralized finance, DeFi), finansal hizmetler için blokzincir teknolojisinin merkezi olmayan temelleri üzerine kurulan bir yapıyı ifade etmektedir. Blokzincir teknolojisine bağlı olarak ortaya çıkan ve belirli koşullar sağlandığında çalışan akıllı sözleşmeler merkeziyetsiz finansın doğmasına kaynaklık etmiştir. Söz konusu sistem finans kuruluşları tarafından verilen hizmetlerin blokzincir üzerinde oluşturulmuş uygulamalarla gerçekleştirilmesini sağlamakta olup kredi, sigorta, menkul kıymet ihracı gibi işlemler bu sisteme konu olabilecek işlemlerdir.

Zincir altyapıları aracılığıyla kripto para birimiyle ilgili finansal ürün ve hizmetlerin oluşturulmasını ve değiş tokuşunu mümkün kılan merkeziyetsiz finans hızlı bir şekilde büyümektedir. 2020 yılı sonunda 16,5 milyar dolar düzeyinde olan söz konusu uygulamalara konu olan değer, 2022 yılı Mayıs ayında 55,6 milyara yükselmiştir.

Şekil 2: Merkeziyetsiz Finans Toplam Değer (milyar dolar)

Kaynak: <https://www.consob.it> (Erişim Tarihi: 24.12.2022)

Merkeziyetsiz finans birtakım risklerin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle piyasa koşullarındaki değişim ya da yatırımcıların kendilerine özgü davranış değişiklikleri nedeniyle varlık fiyatlarında bir düşüş görülme ihtimali piyasa riskini doğurmaktadır. Bu çerçevede, düzenleyici otoriteler tarafından yatırımcı standartları, bildirim yükümlülükleri gibi hususların belirlenmesi suretiyle piyasa riskinin en aza indirilmesine çalışılması gerekecektir. Bunun yanında, iflas sonucu yükümlülüklerin yerine getirilmeme riski beraberinde karşı taraf riskini doğurmaktadır. Kredi geri ödemesinde karşılaşılan zorluklar ve varlık fiyatlarındaki oynaklık merkeziyetsiz finans konusunda önemli sorunlara işaret etmektedir. Ayrıca, akıllı kontratlara ilişkin kodlama riskleri merkeziyetsiz finans açısından bir diğer önemli risk unsurudur. Özellikle açık kaynak kodları bu alandaki kırılganlıkları artırmaktadır. Borçlananın ya da yatırımcının mevcut pozisyonunu kapatma durumunda sorun yaşaması likidite riskinin doğmasına da neden olabilmektedir. Yetersiz likidite, piyasa etkinliğine de zarar vermektedir. Merkeziyetsiz finans hizmetleri, yaşam döngüleri boyunca daha merkezi olmayan bir hale gelme potansiyeline sahiptir. Merkeziyetçiliğin derecesi, politika yapıcılar ve düzenleyiciler için de önemli bir husustur. Politika yapıcıların ve düzenleyicilerin farklı yaklaşımları, daha sıkı finansal düzenleme ve uluslararası standartların uygulanması eğilimleri merkeziyetsiz finans konusundaki risklerin değerlendirilme şeklini değiştirebilecektir.

2.1.2.4. Kripto Varlıkların ve Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarının Regülasyonu

Son dönemde kripto varlıklarda görülen hızlı büyüme, mevcut düzenleme çerçevesinin ve kurumsal altyapının söz konusu değişime uyumu konusundaki tartışmaları hızlandırmıştır. Bu kapsamda, kripto varlıklar da dâhil olmak üzere yeni finansal ürünlerin düzenlenmesine ilişkin tartışmaların finansal istikrar boyutu özellikle dikkate alınarak tüm olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirilmesi ve düzenleme taslaklarının bu kapsamda ele alınması gerekmektedir.

Finansal sistemin güvenilirliğinin ve istikrarının muhafazası, kullanıcıların hak ve menfaatlerinin korunabilmesi ve kripto varlık ekosisteminin etkin işleyebilmesi adına kripto varlık hizmet sağlayıcılarının lisanslama ve denetime tabi olması, dolayısıyla anılan sektöre ilişkin mevzuat çalışmalarının hızlandırılması ve mevzuatın yürürlüğe girmesi önem arz etmektedir.

Kripto varlıklar güçlü bir düzenleme altyapısını gerektiren birtakım risk unsurları barındırmaktadır. Kripto varlıkların doğası gereği yüksek oynaklığa sahip olması, teknolojik özellikleri ve anonimlikleri yatırımcılar ve hizmet sağlayıcılar için doğabilecek aşağıdaki riskleri beslemektedir:

- **Operasyonel Risk:** Son yıllarda, büyük ve tanınmış firmalar dâhil olmak üzere birçok kripto ticaret platformu ve cüzdan sağlayıcısı siber saldırıya uğramış; bu durum 2019 yılında yaklaşık 350 milyon dolarlık kayıp yaşanmasına neden olmuştur.
- **İflas Riski:** Kripto varlıkların oynak fiyat yapısı, birçok kripto ticaret platformunun ve yatırımcının piyasa riskiyle karşılaşmasına neden olabilmektedir.
- **Karışma Riski:** Müşteri varlıklarını iflastan korumak için sıkı bir düzenleme çerçevesi bulunmaması durumunda, kripto hizmet sağlayıcının iflas etmesi müşterilerinin sahip olduğu kripto varlıkların hizmet sağlayıcının diğer varlıklarıyla birlikte değerlendirilmesine yol açabilecektir.
- **Likidite Riski:** Kripto varlık ihraç edenlere ya da hizmet sağlayıcılarına müşterilerinden gelecek yoğun bir satış baskısı, söz konusu şirketlerin teminat varlıklarını hızlı bir şekilde satmalarına yol açacaktır. Bu durum diğer finansal kuruluşları etkileyebilecek likidite sorunlarına yol açabilecektir.
- **Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanına İlişkin Riskler:** Kripto varlıkların sahip olduğu anonimliğin işlemlerin taraflarının düzenleyici otorite

tarafından izlenmesini zorlaştırması nedeniyle, kripto varlıkların suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı konusunda kullanılması riski doğmaktadır. Bu çerçevede, kripto varlıklardan kaynaklanan risklerin doğru analiz edilmesi, kripto varlık hizmet sağlayıcılarının lisanslı bir şekilde faaliyet göstermesi ve bu kuruluşların suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadelede önleyici tedbirleri uygulama yükümlülüğü altına alınması önem arz etmektedir. Aksi halde, etkisi finansal sektöre de uzanacak olan müşteri, hizmet ve itibar riskleri ortaya çıkacaktır.

- **Manipülasyon Riskleri:** Belirli aktörler veya gruplar, genellikle büyük miktarda kripto para birimi sahibi olanlar (bazen "balina" olarak adlandırılırlar), özellikle piyasa büyüklüğü ve likiditesi düşük kripto ve az sayıda platformda listelenmiş varlıklarda piyasa fiyatlarını kendi çıkarlarına göre yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Kripto varlık piyasasında bir varlığın piyasaya çıkışının nispeten kolay olması sebebiyle, belirli bir olgunluğa ulaşmamış varlıkların yatırımcıları, oluşabilecek manipülatif işlemler sonucunda büyük finansal kayıplara uğrayabilmektedir. Bu çerçevede, bir veya az sayıda platformda listelenmiş kripto varlıklara karşın finansal tüketicilerin dikkatli olmaları önem arz etmektedir. Aksi halde bu durum, finansal okuryazarlığı olmayan kullanıcıların maddi kayıplara maruz kalmasına yol açabilecektir.

Yukarıda bahsedilen risk unsurları çerçevesinde, birçok ülke finans sektörü düzenleyicisi kripto varlıklarla ilgili olarak adımlar atmaya başlamıştır. Suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı konusu hariç, düzenlemeler konusunda uluslararası standartların tam olarak oluşturulmamış olmasından kaynaklı olarak ülkelerin politika duruşları farklılık gösterebilmektedir. İlk aşamada merkez bankaları veya bankacılık düzenleme ve denetleme otoriteleri kripto varlıkların olası riskleri karşısında uyarılar yapmıştır. Bunun yanında, Mali Eylem Görev Gücü (FATF), standartlarını kripto varlıkları ve kripto varlık hizmet sağlayıcılarını kapsayacak şekilde güncellemiştir.

2.1.2.5. Merkez Bankası Dijital Para Birimleri

Merkez bankaları, merkez bankası dijital para birimi olarak adlandırılan kendi dijital para birimlerini ortaya çıkarma konusunda giderek artan oranda çaba harcamaktadır. Merkez bankalarının dijital para birimleri projelerinin temel amaçlarından birisi, finansal kapsayıcılığın

artırılmasıdır. Finansal teknolojilerdeki hızlı gelişmelere karşın, dünyanın birçok bölümünde finansal hizmetlere ulaşım konusunda sorun yaşanmaktadır. Bu çerçevede, merkez bankalarının dijital para ihraçları kişilerin dijital ödemelere daha rahat ulaşmasını sağlayarak finansal tabana yayılmayı artırabilecektir. Özellikle ödeme hizmeti sağlayıcıları tarafından nüfusun tüm kesimlerine ulaşılmasının yeterince kârlı bulunmaması, merkez bankalarının ödeme hizmeti sağlayıcılarının yaygınlaşmasını sağlayabilecektir.

Buna ek olarak, nakit ve çek kullanımının yüksek olduğu ülkelerde operasyonel maliyetler yükselmektedir. Bu noktada, merkez bankası dijital paraları söz konusu maliyetlerin düşürülmesi konusunda avantajlı bir seçenek olarak görülmektedir. Ayrıca, merkez bankası dijital paralarının ödeme sistemlerine platform sağlayarak ve giriş engellerini düşürerek rekabeti olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Mayıs 2020’de 60 ülke dijital merkez bankası parası üzerinde çalışırken bu sayı 2022 yılında 144’e ulaşmıştır. Söz konusu ülkeler küresel GSYH’nin yüzde 95’ini temsil etmekte olup bunların 11’i uygulamaya geçmiş, 60 ülkede pilot uygulama gibi ileri seviyelere ulaşmıştır.

Merkez bankası dijital paraları konusunda siber saldırı olasılıkları, operasyonel riskler, teknolojinin tam olgunlaşmamış olması, müşteri sırrı, veri güvenliği, bankaların aracılık fonksiyonlarının zayıflaması ve karmaşık düzenleme gereklilikleri temel sorunlar olarak görülmektedir.

2.1.2.6. Açık Finans

Açık finans hizmetleri müşterilerin ya da müşteriler adına hareket eden tarafların API (Application Programming Interface-Uygulama Programlama Arayüzü) web servis, dosya transfer protokolü gibi yöntemlerle sunulan birtakım servislere uzaktan erişerek işlemlerini gerçekleştirebildikleri veya gerçekleştirilmesi için ilgili kuruluşa talimat verebildikleri elektronik dağıtım kanalını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, finansal verilerin uygulama programlama arayüzleri vasıtasıyla ve müşterinin açık rızası dâhilinde üçüncü taraf banka ve kurumlar ile paylaşılarak yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine olanak sağlayan iş modeline “açık finans” denilmektedir. Açık finans sayesinde bilgilere erişen üçüncü kişi hizmet sağlayıcılar tarafından müşteriler için yeni finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilebilmesi, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin şeffaflık ve rekabetin artırılması ve böylece müşteriler için finansal hayatın kolaylaştırılması ve müşteri deneyiminin artırılması hedeflenmektedir. Açık

finans ile bankaların yanında banka dışı finansal kuruluşların da verilerini üçüncü taraflarla paylaşması öngörülmektedir.

Avrupa Birliği (AB)'nin 2007/64/EC sayılı Ödeme Hizmetleri Yönergesi (Payment Services Directive, "PSD1") olarak adlandırılan ve 01.11.2009 tarihinde yürürlüğe giren birinci düzenlemesinin gözden geçirilmesiyle 2016 yılında PSD2 (Yeni Ödeme Hizmetleri Yönergesi) yayımlanmıştır. Bu düzenleme, ödeme işlemlerinin tüm taraflarını, başta bankalar olmak üzere, ödeme ve elektronik para kuruluşları ve tüketiciler yani tüm finans sektörünü etkileyen yeni kuralları ve çerçeveyi belirlemeyi hedeflemiştir. Böylece, PSD2 ile açık finansın temellerinin atılması ile API'lerin kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir.

Açık finansın kredi, ödeme sistemleri ve sigorta gibi finansal hizmetlere erişimi kolaylaştırarak finansal kapsayıcılığa katkı sağlaması beklenmektedir. Bunun yanında, artan teknolojik gelişim ve rekabet nedeniyle işlem maliyetlerinin düşmesi söz konusu olacak, bu durumdan tüketiciler fayda sağlayabileceklerdir. Açık finans sayesinde bilgilerin daha kolay erişilebilir hale getirilmesinin dolandırıcılığı azaltmaya yardımcı olabileceği ve tüketicilerin bilgiye dayalı karar vermesini kolaylaştırabileceği düşünülmektedir.

Açık finans işlemlerinin yapıldığı altyapıların, diğer finansal kuruluşların dijital kanallar üzerinden sundukları hizmetlere ait altyapılar kadar güvenli olması, müşteri kimlik doğrulamasının güçlü bir şekilde yapılması ve verilerin güçlü bir güvenlik altyapısı ile transfer edilerek korunması önem arz etmektedir.

2.1.3. Sürdürülebilir Finans

2.1.3.1. 2050 Yılı Sıfır Karbon Hedeflerinin Finansal Sektöre Yansımaları

Paris Anlaşması, 2015 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (COP21)'nda imzalanan bir anlaşmadır. Bu anlaşma ile ülkelerin iklim değişikliğiyle mücadelesinde sıcaklık artışını sınırlamak ve karbon emisyonunu azaltmak için hedefler belirlenmiştir. Paris Anlaşmasıyla küresel ortalama sıcaklık artışının sanayi öncesi döneme kıyasla 2 derecede tutulması -1,5 derecede tutmak için ise çaba harcanması hedeflenmiştir. Söz konusu hedefin gerçekleştirilmesini teminen küresel karbon emisyonlarının 2030'da 2010 seviyesinin yüzde 45 altına indirilmesi ve 2050'de sıfırlanması amaçlanmıştır.

Türkiye, Paris Anlaşmasını 22 Nisan 2016 tarihinde New York'ta düzenlenen törende 175 ülkeyle beraber imzalamıştır. 7 Ekim 2021 tarihinde ise Paris Anlaşması Cumhurbaşkanı

Kararıyla onaylanmış olup iç hukuk süreci tamamlanmıştır. Türkiye'nin karbonsuzlaşma yol haritası 2053'te net sıfır karbon emisyonuna ulaşmayı hedeflemektedir.

Küresel karbon emisyonunun yüzde 34'lük bölümünü açığa çıkaran gelişmekte olan ülkelerde net sıfır karbon emisyonuna ulaşılması için 2050 yılına kadar her yıl en az 1 trilyon dolar harcama yapılması gerekliliği hesaplanmaktadır. Bu çerçevede, 2050 yılı sıfır karbon hedefi finans sektörü üzerinde de önemli etkiler doğuracaktır. Nitekim söz konusu hedef doğrultusunda atılması planlanan adımlar finansal sektörün yatırım ve kredi verme kararlarını etkileyebilecektir. Bu kapsamda, sıfır karbon hedefini destekleyecek teknolojilere yatırım ön plana çıkabilecektir. Bunun yanında, emisyon ticareti ile ilgili yeni pazarların oluşmasına veya mevcut pazarların genişlemesine yol açabilecektir. Karbon yoğun sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin dönüşüm ihtiyacının finans sektörü açısından da önemli bir dönüşüm gerektirdiği düşünülmektedir.

AB, 11 Aralık 2019 tarihinde Avrupa Yeşil Mutabakatını (AYM) açıklamış ve 2050 yılında iklim-nötr ilk kıta olma hedefi paralelinde büyüme stratejisini sanayisinde yeşil dönüşümü sağlayacak şekilde oluşturacağını belirterek diğer politikalarını da iklim değişikliği ile mücadele kapsamında oluşturacağını ifade etmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak, AYM ile öngörülen kapsamlı değişikliklere zamanında uyum sağlanmasının yanı sıra uluslararası ticaret ve ekonomide meydana gelen söz konusu dönüşüm karşısında ülkemizin kalkınma hedefleri doğrultusunda sürdürülebilir ve kaynak-etkin bir ekonomiye geçişinin desteklenmesi amacıyla, 2021 yılı Temmuz ayında Yeşil Mutabakat Eylem Planı hazırlanmıştır. Bu eylem planının başlıklarından birisi de "Yeşil Finansman" olup bu başlık altında 11 eylem belirlenmiştir.

2.1.3.2. Taksonomi, Veri, Ölçüm ve Raporlamaya İlişkin Hususlar

İklim değişikliğiyle mücadele kapsamında, bilginin yaratılması, standardize edilmesi ve paylaşılması konularında finansal piyasalar için önemli zorluklar bulunmaktadır. İklimle ilgili risklerin fiyatlandırılması için uygulanacak politikalara dayalı senaryo analizlerine ve firma ve birey bazında tüketim ve yatırım tercihleri ve sosyoekonomik değişiklikler konusunda bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Benzer şekilde, düşük karbon ekonomisine geçişi desteklemeyi amaçlayan finans sektörünün, firmaların mevcut ve gelecekteki karbon emisyonu değerleri, iklim geçişi taahhütleri ve yeşil finansman ürünleri veya teknolojilerine yönelik mevcut ve gelecekteki yatırımları hakkında ayrıntılı bilgilere ihtiyacı bulunmaktadır. Özellikle ileriye dönük veriler

iklim risklerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir, ancak, bu verilerin temin edilmesinde bazı zorluklar bulunmaktadır.

AYM’de sürdürülebilir teknoloji ve yatırımların desteklenmesi ve ticari aktörlerin iş süreçlerinde yeşil ve sürdürülebilir iş modellerine geçiş yapmalarının önemi vurgulanmıştır. Bununla birlikte, hangi yatırımların yeşil ve sürdürülebilir olarak nitelendirileceğinin belirlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. AYM Eylem Planı kapsamında, “Yeşil Finansman” başlığı altındaki 3.2.1. AB'nin ve uluslararası kuruluşların taksonomi mevzuatı dikkate alınarak yatırımların sürdürülebilirliğini belirlemeyi hedefleyen eylem çerçevesindeki mevzuat hazırlığı sorumlu/koordinatör kurum olan Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı İklim Değişikliği Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu kapsamda hazırlanan AB Taksonomisi, hangi yatırımların/ekonomik faaliyetlerin çevresel hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunduğunu ve sürdürülebilir olarak kabul edilebileceğini tanımlayan bir sınıflandırma sistemidir. Bu sınıflandırma, yatırımların sürdürülebilirlik açısından nasıl değerlendirileceğini belirlemekte, çevresel, sosyal ve ekonomik kriterlere dayanmakta ve yatırımcıların sürdürülebilir yatırım yapmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, söz konusu sınıflandırma AB’nin 2030 iklim hedeflerini ve AYM’nin uygulanabilirliğini desteklemekte ve 2050 yılı iklim-nötr hedefine ulaşmakta önemli bir araç olarak konumlandırılmaktadır. Taksonomi Yönetmeliği 22 Haziran 2020 tarihinde AB Resmî Gazetesinde yayımlanmış ve 12 Temmuz 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2.1.3.3. Yeşil Finansman Kaynakları

Küresel ekonomiyi net sıfır karbon emisyonu için 2050 yılına kadar yaklaşık 50 trilyon dolar tutarında bir finansmana ihtiyaç duyulduğu tahmin edilmektedir. 2030 öncesinde genel olarak mevcut teknolojiler için finansman gerekli olabileceken, 2030 yılı sonrasında enerji verimliliği çözümleri, hidrojen bazlı yakıtlar, biyoenerji ve karbon yakalama/kullanma/depolama çözümleri gibi yeni teknolojiler için finansman gerekeceği düşünülmektedir.

İklim krizi ile mücadelenin yalnızca kamu sermayesine dayanılarak yapılamayacağı ve başarılı ve sürdürülebilir bir geçiş süreci için özel sermayenin de kullanılması gerektiği yönünde fikir birliği oluşmuştur. Bu nedenle, iklim değişikliği ile mücadeleye uyum yatırımlarına özel sektör sermayesini çekmek için kamu mali kaynaklarının riskleri kısmen azaltabileceği yenilikçi finansal araçlara ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, ülkelerin kamu borçlarının

sürdürülebilirliği, dönüşüm sürecinin yönetilmesinde ve özel sektör finansman araçlarının adaptasyonu üzerinde etkili olabilecektir.

Geçiş sürecinin maliyeti farklı sektörlerde farklı şekilde ortaya çıkacaktır. Mevcut durumda yüksek karbon emisyonuna sahip, görece eski teknolojiye sahip sanayi ve ulaştırma sektörleri net sıfır karbon emisyonu sürecinde daha zorlu koşullarla karşı karşıya kalabilecektir. Bu nedenle, iklim değişikliği ile mücadelenin gerektirdiği dönüşümün sağlanması için finansmanın tüm sektör ve firmalar için ulaşılabilirliğinin yanı sıra farklı risk iştahı ve vade beklentilerini karşılayabilecek çeşitlilikte olması gerekmektedir.

Mevcut durumda genel olarak ihtiyaç duyulan finansman; bankalar (özel sektör ve kalkınma bankaları) ve finansman şirketleri ile uluslararası finans kuruluşları tarafından karşılanmaktadır. Finansman yöntemleri arasında tahvil ihraçları giderek daha yaygın hale gelmektedir. Tahvil ihraçları genel olarak sürdürülebilirlik konularında özel sektörün finansmanında kullanılmak üzere bankalar ve uluslararası kuruluşlar tarafından ve doğrudan finansman sağlamak amacıyla enerji firmaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Yine son dönemde gerçekleştirilmekte olan yeşil ve sürdürülebilir kira sertifikaları da sektörün kaynak ihtiyacı karşılamaktadır.

Tablo 2: Sürdürülebilirlik Finansman Araçları (Eylül 2022)

	Tutar (milyar dolar)	Pay (yüzde)
Borçlanma Araçları	3.061	68
Yeşil Tahviller	1.672	37
Sürdürülebilirlik Bağlantılı Tahviller	549	12
Sosyal Tahviller	491	11
Yeşil Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler	80	2
Diğer	268	6
Krediler	1.432	32
Sürdürülebilirliğe Dayalı Krediler	958	21
Yeşil Krediler	474	11
TOPLAM	4.493	100

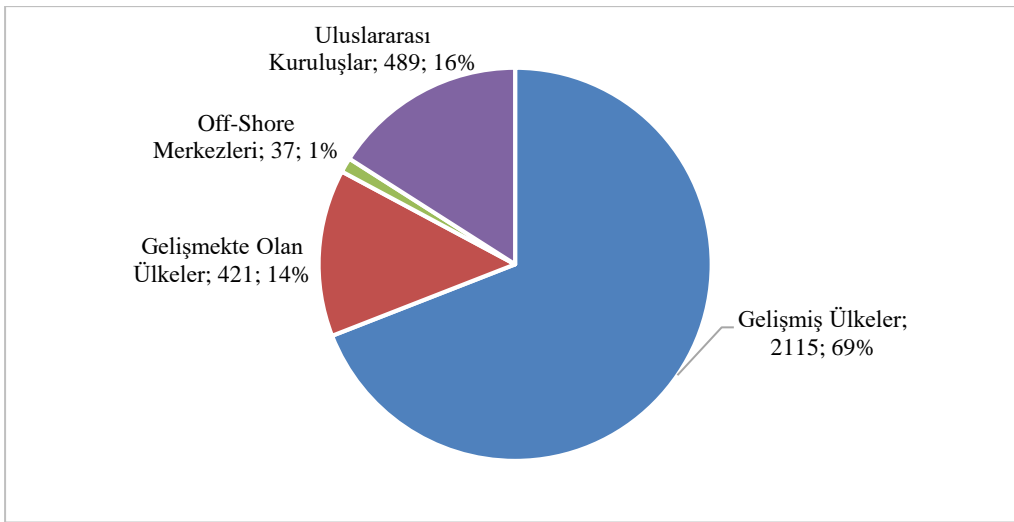
Kaynak: Uluslararası Finans Enstitüsü (Institute of International Finance, IIF)

Sürdürülebilirlik kapsamında küresel bazda 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla yaklaşık 4,5 trilyon dolar tutarında finansman sağlandığı görülmektedir. Söz konusu finansmanın yüzde 68’lik bölümünü borçlanma araçları oluşturmaktadır. Borçlanma araçları içinde en yüksek pay yeşil tahville aittir. 1,7 trilyon dolara ulaşan yeşil tahviller toplam sürdürülebilir finansman

araçları içinde yüzde 37’lik paya sahiptir. Sürdürülebilirlik bağlantılı tahviller ve sosyal tahviller yüzde 12 ve yüzde 11’lik paylarla yeşil tahvilleri izlemektedir.

Sürdürülebilir finansman ihraçları incelendiğinde, ihraçların yüzde 69’luk bölümünün gelişmiş ülkelerden geldiği görülmektedir. İklim değişikliği ile mücadele kapsamında yoğun bir gündemi bulunan gelişmekte olan ülkelerdeki ihraçlar 421 milyar dolar ile yüzde 14’lük paya sahiptir. Sürdürülebilir finansmanda önemli bir role sahip olan uluslararası kuruluşların payı ise yüzde 16 seviyesindedir.

Şekil 3: Sürdürülebilirlik Finansmanın Dağılımı

Kaynak: IIF

Beş yıl önce sıfıra yakın olan sürdürülebilir borçlanma araçları ihracı son dönemde istikrarlı bir artış sergilemektedir. Finansmanda önemli paya sahip olan yeşil tahviller yıllık ortalama yüzde 40 oranında büyürken, mevcut durumda daha düşük paya sahip olan sürdürülebilirlik bağlantılı tahviller yüzde 286 ile çok daha yüksek büyüme performansına sahiptir.

2.1.3.3.1. Borçlanma Araçları

Yeşil tahviller (green bonds) çevreye ve iklime olumlu katkı sağlayacak ve sürdürülebilirliği destekleyecek projelere kaynak yaratılmasını hedefleyen tahvillerdir. Yeşil tahvillerle elde edilen kazançların sadece enerji verimliliği, doğal kaynakların sürdürülebilirliği, çevre kirliliğinin azaltılması gibi yeşil projelerde kullanılması geleneksel tahvillerden en önemli farkı oluşturmaktadır. Yeşil tahvillere ilişkin uluslararası kapsamda

kabul gören ilkeler, Uluslararası Sermaye Piyasaları Birliği (ICMA) tarafından yayımlanan “Yeşil Tahvil İlkeleri”ne dayanmaktadır. Yeşil Tahvil İlkeleri, yeşil tahvilin özelliklerinin anlaşılması için yatırımcılara ve ihraççılara açık bir bilgi paylaşımını tavsiye etmektedir. Yeşil tahvil, sürdürülebilirlikle ilgili tahviller içinde en büyük paya sahip finansal enstrümandır. Küresel bazda ihraç edilen sürdürülebilirlikle ilişkili tahvillerin yüzde 55’i, gelişmekte olan ülkelerdekilerin ise yüzde 80’i yeşil tahvillerden oluşmaktadır.

Sosyal tahviller (social bonds) gelirlerinin olumlu sosyal etki yaratacak projeleri finanse etmesi için kullanılan bir finansman aracıdır. Söz konusu sosyal etkiler yoksulluk, kadın-erkek eşitliği, çevresel sorunlar ve ayrıcalıklardan yoksun gruplar için zorluklar gibi konuları içerebilmektedir. Sosyal tahvillere ilişkin olarak ICMA tarafından “Sosyal Tahvil Rehberi” yayımlanmıştır.

Sürdürülebilirlik tahvilleri (sustainability bonds) gelirlerinin sosyal ve yeşil projelerin birleşiminin finanse edilmesi için kullanıldığı bir finansman seçeneğidir. Sürdürülebilirlik tahvillerine ilişkin olarak ICMA tarafından “Sürdürülebilir Tahvil Rehberi” yayımlanmıştır.

Sürdürülebilirlik bağlantılı tahviller (sustainability-linked bonds-SLB), sürdürülebilirlikle ilişkili temel performans göstergelerine (key performance indicators-KPI) bağlı tahvillerdir. Söz konusu tahvillerin finansal ve yapısal özellikleri ihraççının önceden tanımlanmış sürdürülebilirlik ÇSY hedeflerini gerçekleştirip gerçekleştirilememesine bağlı olarak değişmektedir. Bu hedefler önceden tanımlanmış temel performans göstergeleri aracılığıyla ölçülmektedir. Söz konusu tahvili bir firma belirli bir sürdürülebilirlik hedefine bağlı olarak ihraç edebileceği gibi, bir ülke de ulusal bir karbon hedefine belirli bir sürede ulaşmaya bağlı olarak ihraç edebilmektedir. Sürdürülebilirlik tahvillerinden farklı olarak, SLB ihracının gelirlerinin sürdürülebilirlik amacıyla kullanılması gerekmekte, genel amaçlar için kullanılması öngörülmektedir. Güçlü bir büyüme trendi göstermesine karşın mevcut tahvil piyasası ve iklim değişikliği ile mücadelenin finansman ihtiyacı dikkate alındığında, söz konusu finansal ürünün henüz düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Yeşil varlığa dayalı menkul kıymetler, likit olmayan varlıkları alınıp satılabilir finansal menkul kıymetlere dönüştürmekte ve yeşil finansman alanında giderek daha fazla kullanılmaktadır. Bu çerçevede, KOBİ’lere iklim değişikliği ile mücadele kapsamındaki projelere yönelik olarak verilen krediler yeşil varlığa dayalı menkul kıymetler için teminat

olacak şekilde yapılandırılabilir. Bununla birlikte, bazı ülke uygulamalarında enerji verimliliği yüksek konutlar için verilen uzun vadeli konut kredileri de söz konusu menkul kıymetler için kullanılabilir. Yeşil varlığa dayalı menkul kıymetleştirme, ikincil piyasadaki talebi ve likiditeyi artırmasının yanında, birincil piyasadaki doğrudan finansal yatırımları teşvik etmektedir.

2.1.3.3.2. Yeşil Kredi

Küresel bazda SNL finansal kuruluşlar verileri dikkate alındığında, 2020 yılı itibarıyla banka kredilerinin GSYH'nin yaklaşık yüzde 100'ü seviyesinde bulunduğu ve finans dışı özel sektör firmalarına verilen banka kredilerinin iklim finansmanında önemli bir rol oynayacağı görülmektedir. Artan farkındalık ve yapılan çalışmalar paralelinde, iklim değişikliği ile ilgili hususlar bankaların kredi verme kararlarında giderek daha önemli konuma gelmektedir. Bu kapsamda, bankalar kredi risk modellerini fiziki iklim riskleriyle teminatların kalitesini içerecek şekilde genişletmektedir.

Sadece yeşil projelere tahsis ediliyor oluşu, güvenilir bir şekilde izlenerek yönetilebilmesi ve finansman sonrası raporlamanın şeffaflığının sağlanması yeşil kredilerin önemli avantajları olarak görülmektedir. Bankacılık sektörünün yanında, banka dışı finans kuruluşları da yeşil finansman konusunda adımlar atmaktadır.

2.1.3.3.3. Risk Sermayesi

Risk sermayesi yeşil finansman içinde giderek artan bir role sahiptir. İklim Teknolojisi Durum Raporuna göre, 2013-2021 döneminde iklimle ilişkili teknoloji firmalarına yaklaşık 200 milyar dolarlık yatırım yapıldığı tahmin edilmektedir. İklimle ilişkili yatırımların risk düzeyleri yüksektir ve risk sermayedarlarının yüksek risk iştahına sahip olmaları, diğer özel sektör sermaye yatırımları ile karşılaştırıldığında bir avantaj doğurmaktadır.

2.1.3.3.4. Karbon Piyasaları

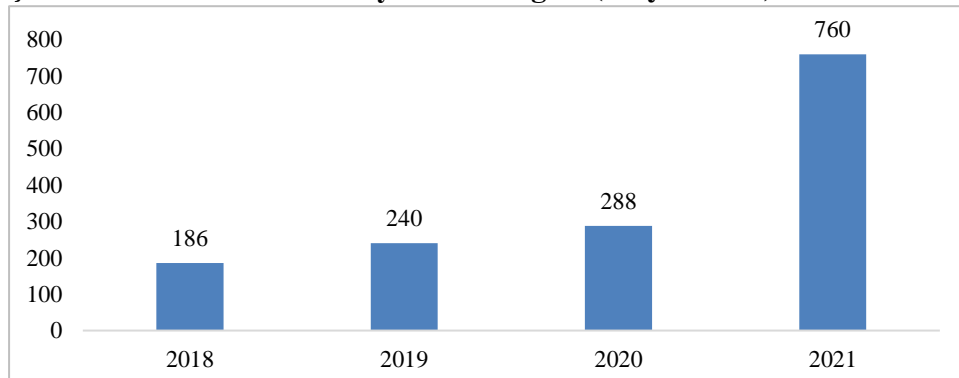
Karbon piyasası, iklim değişikliğine neden olan sera gazları için çıkarılmış ve karbon emisyonu kaynaklarına tahsis edilmiş karbon emisyonu izinlerinin alınıp satıldığı bir piyasadır. Birbirinden farklı karbon emisyonu azaltım olanaklarına sahip kuruluşlar karbon piyasaları aracılığı ile kendilerine tahsis edilen karbon emisyon izinlerini, karbon emisyonu iznine ihtiyacı olan diğer kuruluşlara satma olanağına kavuşmaktadır. Ayrıca Paris Anlaşmasının 6. maddesi

çerçevesinde ülkeler arasında da karbon ticareti mümkün olabilecektir. Sera gazı emisyonlarının azaltılmasında emisyon ticaret sistemi (ETS) ve karbon vergisi gibi karbon fiyatlandırma mekanizmaları en başta gelen araçlar arasında yer almaktadır. Bu mekanizmalar üretim sürecinde açığa çıkan karbonun fiyatlandırılarak maliyetlerde dikkate alınmasını sağlamakta ve böylece karbon emisyonunun (negatif dışsallığın) azaltılmasına yönelik güçlü bir motivasyon yaratmaktadır. Söz konusu piyasaların kısa vadede piyasa fırsatları yaratarak ve özel yatırımları harekete geçirerek net sıfır karbon hedefine katkı sağlaması beklenmektedir. Uzun vadede ise karbon hedeflerine yaklaşılması ile bu piyasanın küçülmesi söz konusu olabilecektir.

İklim değişikliği ile mücadele kapsamında önemli çözümler üreten ve uzun dönemden beri özel sektör ağırlığında ilerleyen karbon piyasalarında önümüzdeki dönemde ulusal organizasyonların da ön plana çıkması beklenmektedir. Birçok ülke uluslararası karbon piyasalarına entegrasyonu desteklemek için hali hazırda uçtan uca, yüksek teknoloji tabanlı dijital altyapı inşa etme çalışmaları yürütmektedir. 2020 yılı itibarıyla dünyada karbon fiyatlandırmasına yönelik uygulamaya geçmiş ya da geçirilmesi planlanan 61 adet inisiyatif bulunmaktadır. Türkiye’de de Ticaret Bakanlığınca 2021 yılında yayımlanan “Yeşil Mutabakat Eylem Planı” çerçevesinde ulusal bir karbon fiyatlandırma mekanizmasına yönelik değerlendirmeler yapılması öngörülmüş ve bir emisyon ticaret sistemi oluşturulması için önemli adımlar atılmıştır.

Karbon piyasalarına ilişkin olarak, sera gazı emisyonlarının yanlış ölçümü, insan hakları ihlalleri ve yeşil aklama (şirketlerin yeşil sertifikalarını yanlış bir şekilde pazarlaması, iklim nötr ürün veya hizmetlerin yanlış beyanı) gibi sorunlar da dâhil olmak üzere ciddi endişeler bulunmaktadır.

Şekil 4: Küresel Karbon Piyasaları Değeri (milyar avro)

Kaynak: Statista

Küresel çapta karbon piyasalarında hızlı bir büyüme görülmektedir. 2018 yılında 186 milyar avro düzeyinde bulunan söz konusu piyasaların değerinin 2021 yılında 760 milyar avroya ulaştığı görülmektedir.

2.1.3.3.5. Çevresel, Sosyal ve Yönetişimsel Yatırımlar

ÇSY yatırımları, çevresel, sosyal ve yönetimle ilgili etkileri dikkate alan yatırımlardır. Bu yatırımlar genellikle sürdürülebilir enerji, çevre koruma, adaletli çalışma koşulları ve şeffaf yönetim gibi konuları hedeflemektedir. ÇSY yatırımları, sadece finansal getiri değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel getiri sağlamayı amaçlamaktadır.

Özellikle iklim etiketli fonlar başta olmak üzere ÇSY fonlarına son yıllarda güçlü girişler yaşanmıştır. Yatırım kararlarında ÇSY faktörlerinin dikkate alındığı yatırımların 40 trilyon dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. Yatırımcıların artan farkındalıkları ve iklim risklerinin uzun vadeli değeri ve finansal istikrar üzerinde etkileri dikkate alındığında, ÇSY yatırım ürünlerinin şirketlerin yenilenebilir enerji ve yeşil ürünlere geçiş konusundaki taahhütlerini ve eylemlerini finanse etmek için giderek daha fazla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu fonlara artan talebin, ÇSY ve iklim skorları yüksek firmaların finansman maliyetlerini düşürmesi beklenmektedir.

2.2. Türkiye’de Finansal Sektörün Genel Yapısı

2.2.1. Türkiye’de Mevcut Yapı

Türk finans sektörü; kurumsal olarak bankalar, banka dışı finans kuruluşları, sigorta şirketleri, sermaye piyasası kurumları ile ödeme ve elektronik para kuruluşlarından oluşmaktadır. Bankacılık sektöründe mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım finans kurumları (bankalar) faaliyet gösterirken banka dışı finansal kurumlar finansal kiralama, faktoring, finansman şirketleri, tasarruf finansman şirketleri ve varlık yönetim şirketleri olarak sıralanmaktadır. Sermaye piyasası kurumları, ödeme ve elektronik para kuruluşları ile sigorta sektörü farklı alt sektör ve kurumları barındırmaktadır.

Türkiye’de kurumsal bazda finans sektörünün büyüklüğünün 2022 yılı itibarıyla 16 trilyon TL’ye ulaştığı görülmektedir. Bu kapsamda, finans sektörü aktif büyüklüğünün GSYH’ye oranı yüzde 107 seviyesindedir.

Tablo 3: Finansal Kurumların Aktif Büyüklükleri (Aralık 2022)

	Aktifler (milyar TL)	Pay (Yüzde)
Bankacılık Sektörü	14.347	89,6
Mevduat Bankaları	12.341	77,1
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	819	5,1
Katılım Finans Kurumları (Bankalar)	1.188	7,4
Sigorta Şirketleri	780	4,9
Hayat Dışı	243	1,5
Hayat Emeklilik	519	3,2
Reasürans	18,3	0,1
Banka Dışı Finansal Kuruluşlar	408	2,5
Finansal Kiralama Şirketleri	177	1,1
Faktoring Şirketleri	136	0,8
Finansman Şirketleri	85	0,5
Varlık Yönetim Şirketleri	10	0,1
Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları	13	0,1
Aracı Kurumlar	152	0,9
Portföy Yönetim Şirketleri	5,8	0,0
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	307	1,9
Toplam	16.013	100

Kaynak: BDDK, TCMB, SPK, TSB

Tarihsel olarak bakıldığında, Türk finans sektörünün ağırlıklı olarak bankacılık sektöründen oluştuğu görülmektedir. Aktiflere göre finans sektörünün yüzde 89,6'lık bölümünü bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Banka dışı finansal kuruluşlar toplam içinde yüzde 2,5'lik paya sahiptir. On Birinci Kalkınma Planı dönemine göre bankacılık sektörünün ve banka dışı finans kuruluşlarının payı gerilerken, gayrimenkul yatırım ortaklıklarının ve menkul kıymet yatırım fonlarının payının arttığı görülmektedir. Bankacılık sektörü içinde ise katılım finans kurumlarının payında artış görülmüştür.

Tablo 4: Türkiye’de Finansal Sektörde Düzenleme ve Denetim

Finansal kurumlar/işlemler	Düzenleme ve Denetim Otoritesi
Banka ve diğer kredi kuruluşları	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Bankalar	
Finansal kiralama şirketleri	
Faktoring şirketleri	
Finansman şirketleri	
Varlık yönetim şirketleri	
Sermaye piyasası kurumları	Sermaye Piyasası Kurulu
Yatırım fonları	
Aracı kurumlar	
Gayrimenkul yatırım ortaklıkları	
Menkul kıymet yatırım ortaklıkları	
Portföy yönetim şirketleri	
Girişim sermayesi yatırım fonları ve girişim sermayesi yatırım ortaklıkları	
Emeklilik yatırım fonları	Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Sigorta/Reasürans şirketleri Emeklilik şirketleri	
Ödeme hizmeti sağlayıcıları	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Ödeme ve menkul kıymet mutabakat sistemleri	
Tasarruf sigorta sistemi	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
Suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanının önlenmesi kapsamında; önleyici tedbirlere ilişkin yükümlülük denetimleri ile sınırlı olmak üzere	Mali Suçları Araştırma Kurulu

2.2.2. Türk Finans Sektöründeki Temel Gelişmeler (On Birinci Kalkınma Planı Gelişmeleri)

2.2.2.1. Bankacılık Sektörü

Dünya genelinde ekonomik büyümenin sağlanması açısından zorlayıcı koşulların ortaya çıktığı On Birinci Kalkınma Planı döneminde Türkiye ekonomisi, özellikle pandemi ve sonrasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ortalamasına göre nispeten olumlu bir performans göstermiştir. Bu performansta, finans sektörü içinde ağırlıklı bir yer tutan bankacılık sektörünün kredi arzının önemli etkisi olmuştur.

Dönemin geneli itibarıyla bankacılık sektörünün faaliyetleri incelendiğinde, menkul değerler cüzdanına ve likit değerlere ayrılan kaynakların artmasına karşın; esas faaliyetin kredilendirmede, yani özel sektörün finansmanında odaklandığı görülmektedir.

Sektörde bu dönemde şube, ATM gibi klasik dağıtım kanallarında önemli bir gelişme olmadığı, buna karşın dijital teknolojilerin bankacılık süreçlerine uygulanmasıyla ortaya çıkan alternatif dağıtım kanallarının ciddi gelişme gösterdiği görülmektedir.

Bankacılık sektörünün 2018-2022 dönemindeki gelişimine bakıldığında, banka sayısının 50'den 54'e çıktığı; buna karşılık şube ve personel sayısında azalış olduğu; ATM sayısının da önemli bir artış göstermediği görülmektedir. Sektörün bilanço gelişmeleri incelendiğinde, aynı dönemde hemen hemen bütün kalemlerin enflasyonun üzerinde artış gösterdiği ve müşteriye fiziki ulaşım kanallarının sınırlı bir şekilde büyümesinin veya daralmasının en önemli sebebinin gelişen teknoloji paralelinde alternatif dağıtım kanallarının önem kazanması olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Bankacılık Sektörü Göstergeleri (adet, milyon kişi)

Adet	2018	2019	2020	2021	2022
Banka Sayısı	50	51	52	53	54
Yurt İçi Şube Sayısı	11.500	11.298	11.114	11.023	10.958
Yurt Dışı Şube Sayısı	72	74	75	75	76
ATM Sayısı	48.561	49.204	49.294	48.900	49.233
Yurt İçi Personel Sayısı	206.970	203.839	202.442	201.349	205.390
Yurt Dışı Personel Sayısı	743	787	781	787	831
Milyon Kişi					
Mobil bank. Aktif müşteri say.	40,0	49,0	64,7	78,4	92,2
İnternet bank. Aktif müşteri say.	12,5	12,0	12,6	12,2	12,1
Dijital bank. Aktif müşteri say.	44,0	53,0	69,3	82,0	94,4

Kaynak: BDDK, TBB, TKBB

Şube ve personel sayısının azaldığı 2018-2022 döneminde mobil ve internet bankacılığı aktif müşteri sayısının (tekilleştirilmemiş kurumsal ve bireysel müşteri sayısı) 44 milyondan 94,4 milyon kişiye yükseldiği görülmektedir.

2018- 2022 yılları arasında bankacılık sektörünün bilanço gelişmeleri incelendiğinde; en hızlı artış gösteren kalemin mevduat olduğu görülmektedir. Bu gelişmede, döviz tevdiat hesaplarının TL karşılığındaki yükseliş ile resmi ve ticari mevduattaki artış etkili olmuştur.

Aktif tarafına bakıldığında en büyük aktif kalemini oluşturan kredilerin yüzde 11'lik reel büyüme ile 2,4 trilyon TL'den 7,6 trilyon TL'ye yükseldiği görülmektedir. Buna karşılık, likit değerler ve menkul değerlerdeki artış daha hızlı olmuştur. Likit değerlerdeki hızlı

yükselişte zorunlu karşılıklar, menkul değerlerdeki hızlı artışta ise kamunun borçlanma politikası etkili olmuştur.

Tablo 6: Bankacılık Sektörü Bilanço Göstergeleri

Milyar TL	2018	2019	2020	2021	2022	Reel Büyüme (yüzde)
Likit değerler	571	644	897	1.932	2.607	59
Menkul değerler	478	661	1.023	1.477	2.370	73
Krediler	2.395	2.657	3.576	4.901	7.581	11
Aktifler	3.867	4.492	6.106	9.213	14.344	30
Mevduat	2.036	2.567	3.455	5.303	8.862	52
Mevduat dışı	1.009	998	1.473	2.291	2.574	-11
- Bank. Borç	563	533	658	1.048	1.432	-11
- Repo işlemleri	97	154	255	587	540	94
Öz kaynaklar	421	492	599	711	1.407	17
Öz kaynak Karlılığı	13,7	10,7	9,5	14,2	37,9	-

Kaynak: BDDK, TÜİK

2018 yılı sonu itibarıyla yüzde 13,7 düzeyinde olan öz kaynak kârlılığı, 2020 yılına kadar düzenli bir şekilde gerileyerek, yüzde 9,5'e inmiş; 2021 yılında ise yeniden yükselerek yüzde 14,2 seviyesine ulaşmıştır. Kârlılığın 2022 yılında yüzde 37,9'a yükselişinde, enflasyona endeksli menkul kıymetlerin getirisi ile DİBS piyasa faizlerindeki gerileme etkili olmuştur.

Krediler, bankacılık sektörü aktiflerinin yüzde 52,8'ini oluşturarak milli gelirin yüzde 51'i oranında bir büyüklüğe ulaşmakta ve büyümenin finansmanında en önemli kalem olarak öne çıkmaktadır. 2022 itibarıyla toplam kredilerin yüzde 53'ü büyük ölçekli şirketlere, yüzde 27'si KOBİ'lere, yüzde 20'si de hane halkına bireysel kredi olarak kullanılmıştır.

İncelenen dönem itibarıyla bireysel krediler reel olarak yüzde 50 artarken; ticari krediler reel olarak yüzde 7 büyümüştür. Bireysel krediler içinde en büyük paya sahip olan kalem, ihtiyaç kredileridir. Bunu kredi kartları ve konut kredileri izlemektedir.

2.2.2.2. Banka Dışı Finansal Kuruluşlar

Finansal sistem içinde önemli bir görevi olan banka dışı finansal kuruluşlar, finansal sistemin etkin bir yapıya bürünmesine katkı sunmaktadır. Banka dışı finansal kuruluşların finansal sistem içindeki ağırlığının artması, finans sektöründeki rekabeti geliştirmekte ve finansal yayılma konusunda katkı sağlamaktadır. Banka dışı finansal kuruluşlar; finansal

kiralama şirketleri, faktoring şirketleri, finansman şirketleri, varlık yönetim şirketlerinden oluşmaktadır.

Tablo 7: Banka Dışı Finans Kuruluşları Göstergeleri

	2018	2019	2020	2021	2022
Finansal Kiralama Şirketleri					
Şirket Sayısı (Adet)	24	23	22	22	21
Şube Sayısı (Adet)	131	119	116	115	117
Çalışan Sayısı (Kişi)	1.401	1.232	1.206	1.242	1.279
Toplam Aktifler (Milyon TL)	68.506	58.176	70.277	106.048	163.580
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)	9.601	10.376	12.431	14.575	22.640
Faktoring Şirketleri					
Şirket Sayısı (Adet)	58	56	55	54	49
Şube Sayısı (Adet)	354	352	343	350	357
Çalışan Sayısı (Kişi)	4.355	4.269	4.098	4.026	4.008
Toplam Aktifler (Milyon TL)	34.608	37.017	48.044	64.971	135.626
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)	6.770	8.136	8.946	10.816	16.526
Finansman Şirketleri					
Şirket Sayısı (Adet)	14	15	15	16	19
Çalışan Sayısı (Kişi)	936	901	853	918	1.086
Toplam Aktifler (Milyon TL)	39.707	27.560	36.046	48.700	74.616
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)	4.568	5.227	6.333	7.344	10.514
Varlık Yönetim Şirketleri					
Şirket Sayısı (Adet)	20	22	18	21	23
Çalışan Sayısı (Kişi)			2.150	2.261	2.324
Toplam Aktifler (Milyon TL)	4.199	4.872	4.901	6.081	8.910
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)			2.118	3.221	5.477

Kaynak: SBB

Banka dışı finansal kurumların aktifleri incelendiğinde, 2018 - 2022 döneminde faktoring şirketlerinin yüzde 37 reel büyüme gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde finansman şirketleri yüzde 34, varlık yönetim şirketleri yüzde 21 ve finansal kiralama şirketleri yüzde 17 oranında reel olarak küçülmüşlerdir.

On Birinci Kalkınma Planı döneminde banka dışı finansal kuruluşların öz kaynaklarında nominal artış yaşanmıştır. Söz konusu dönemde faktoring şirketleri en yüksek öz kaynak büyümesinin yaşandığı kuruluşlar olmuştur. Genel olarak 2018 yılı sonrasında banka dışı finansal kuruluşların aktif ve öz kaynaklarında artış olduğu gözlenmektedir. Bu durum finansal piyasaların derinliğinin artması ve çeşitlenmesi açısından önemli göstergelerden biridir.

Banka dışı finansal kuruluşların, 2018 - 2022 dönemi için, şirket sayısı, şube sayısı ve çalışan sayısının gelişimi farklılık göstermektedir. İlgili dönemde finansal kiralama ve faktoring

şirketlerinde sınırlı bir düşüş gözlemlenirken; finansman şirketleri ve varlık yönetim şirketlerinde artış gerçekleşmiştir. 2018 yılında 24 olan finansal kiralama şirketlerinin sayısı 2022'de 21'e gerilemiştir. Aynı şekilde, şube sayısı 131'den 117'ye düşmüştür. 2018 yılı sonu itibarıyla 1.401 olan çalışan sayısı 1.279 olmuştur. Faktoring şirketlerinde de benzer şekilde bir eğilim görülmektedir. Farklı olarak, finansman şirketlerinin sayısı 14'ten 19'a, çalışan sayısı ise 936'dan 1.086'ya yükselmiştir. Aynı şekilde, 2018 yılında 20 olan varlık yönetim şirketi sayısı, 2022 yılında 23'e ulaşmıştır. Çalışan sayısında da son üç yılda artış gözlenmektedir.

Özetle; şirket ve şube sayısındaki gelişmelerin aksine, banka dışı finans kuruluşlarının aktif ve öz kaynaklarındaki artışın daha yüksek seyrettiği görülmektedir. Finans sektörü içinde banka dışı finansal kuruluşların etkinliğinin finansal koşulları destekleyici şekilde artması, ekonomik büyüme gibi makroekonomik göstergelerle ilişkisinde önemli bir yer oluşturabilecektir.

2.2.2.3. Sigortacılık Sektörü

2022 yılı itibarıyla sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörü, 45'i hayat dışı, 21'i hayat ve emeklilik, 4'ü reasürans olmak üzere, aktif faaliyet gösteren 70 şirket ile birlikte Türkiye'nin ekonomisine ve sosyal gelişimine önemli katkılar sağlayan kritik bir sektör olarak ön plana çıkmaktadır. Yabancı sermayeli sigorta şirketlerinin toplam sermaye içindeki payı yüzde 58 olup sektörde doğrudan veya dolaylı olarak 200 binden fazla kişi istihdam edilmektedir.

Sektörün 2021 yılı sonu itibarıyla 105,3 milyar TL olan toplam prim üretimi, 2022 yılı sonunda yüzde 123 artışla 235 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Hayat dışı prim üretimi, yıllık yüzde 133 artış ile 2022 yılı sonunda 204 milyar TL olmuştur. Hayat prim üretimi ise bir önceki yıl sonunda 18 milyar TL iken 2022 yılı sonunda yüzde 74 artışla 31 milyar TL'ye yükselmiştir. Sektörün toplam varlıkları 2022 yılı sonu itibarıyla, geçen senenin aynı dönemine göre yüzde 82 artışla 781 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen artan yedek parça maliyetleri, tıbbi malzeme fiyatlarındaki yükseliş, kur dalgalanmaları, yüksek enflasyon birçok branşta sigorta hasar maliyetlerini artırmakta ve sektörün kârlılığı üzerinde baskı yaratmaktadır. Şirketler mevcut zararlarını prim artışları ile telafi etmeye çalışsalar da, reel bazda istenilen büyüme gerçekleşmemektedir.

Bireysel emeklilik sistemi (BES) incelendiğinde; 2022 yılı sonu itibarıyla, BES'te katılımcı sayısının yüzde 10'luk yıllık artış ile 7,8 milyona yükseldiği ortaya çıkmaktadır. Otomatik Katılım Sistemi (OKS)'nde çalışan sayısı yüzde 8,4'lük artış ile 6,7 milyona çıkmıştır. BES ve OKS'de toplam katılımcı sayısı ise yüzde 9,2'lik artış ile 14,5 milyona ulaşmıştır.

BES'te devlet katkısı dâhil toplam fon büyüklüğü geçen yılın aynı ayına göre yüzde 75,5 artış göstererek 400 milyar TL'ye ulaşmıştır. OKS'de devlet katkısı dâhil toplam fon büyüklüğü, aynı dönemde yüzde 102 artış göstererek 33,3 milyar TL'ye yükselmiştir. 18 yaş altı BES'te; 31 Aralık 2022 tarihi itibarıyla katılımcı sayısı 594 bini, fon büyüklüğü ise (devlet katkısı dâhil) 2,9 milyar TL'yi aşmıştır. 2022 yılı boyunca yüzde 30'luk devlet katkısının ve 18 yaş altının sisteme girişinin mümkün kılınmasının etkisiyle, yeni düzenlenen sözleşme sayısı yaklaşık 2 milyondur.

Her türlü risk profiline uygun fonun bulunduğu sistemde kısa vadeli yatırım tercihlerinin ekonomik dalgalanmalardan etkilenebildiği açıktır. Sistemin uzun vadeli yapısı göz önünde bulundurularak beş ve on yıllık dönemlere bakıldığında, emeklilik yatırım fonlarının ortalama getirisinin, TÜFE artışından daha yüksek olduğu görülmektedir. 2022 yılında BES fonlarının ağırlıklı getiri ortalaması yüzde 65 civarında olup bu dönemde özellikle hisse senedi ağırlıklı fonlar başarılı bir performans sergilemiş ve bu fonların ortalama getirisi yüzde 200'e yaklaşmıştır.

Tamamlayıcı sağlık sigortalı sayısı 2022 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla üç milyon kişiye ulaşmıştır. Gerek tamamlayıcı sağlık gerekse özel sağlık sigortalarının teşvikiyle sigortalı sayılarının artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

On Birinci Kalkınma Planı döneminde belirlenen hedeflere bakıldığında, "2.1.5. Mali Piyasalar" başlığı yer alan Türkiye reasürans havuzunun hayata geçirilmesi ve ülke kaynaklarının yurt dışına akışının önüne geçilmesi için katılım reasürans fonu kurulması hedefleri doğrultusunda Türk Reasürans A.Ş. 6 Eylül 2019 tarihinde, Türk Katılım Reasürans A.Ş. ise 8 Eylül 2021 tarihinde faaliyetlerine başlamışlardır

Yüksek sera gazı emisyonlarının da etkisiyle hızlanan iklim değişikliğinin doğal afetlerin artmasına neden olduğu ve insan için ciddi bir tehdit oluşturduğu görülmektedir. Ülkemizin bir deprem ülkesi olduğu gerçeği, yaşadığımız deprem felaketleri nedeniyle gündemin ön sıralarında yer almaktadır. Deprem ve yaşanan sel felaketleri, aşağıda sıralanmış

alanlardaki çalışmalarda tüm paydaşların katılımını ve kapsamlı bir iş birliğini gerekli kılmaktadır:

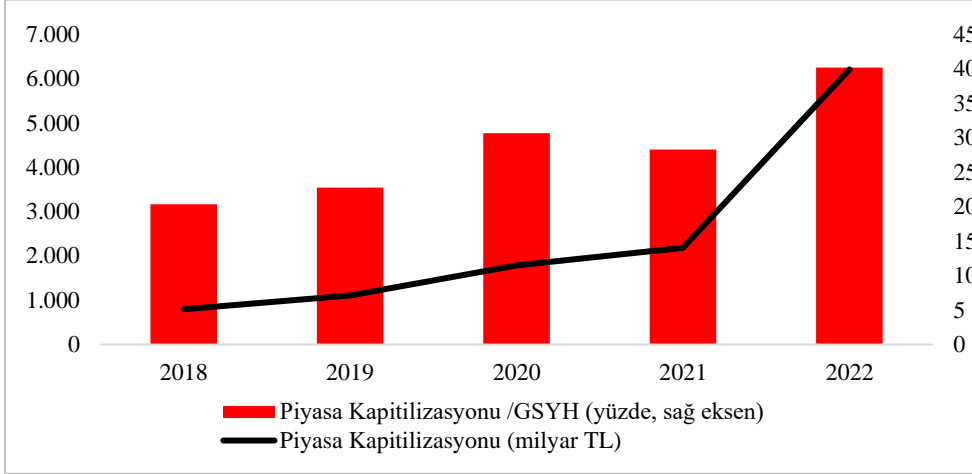
- Kentlerin sürdürülebilir gelişimini sağlamaya yönelik erişilebilir yüksek bağlantılı kentsel ulaşım sisteminin kurulması,
- Afetlere ve iklim değişikliğine karşı dayanıklı altyapı,
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim mekanizmasının oluşturulması,
- Uzun vadeli bütünleşik kentsel planlama ve tasarım yapılması,
- Etkin afet yönetiminin uygulanması.

Uluslararası uygulamalar da dikkate alındığında, en önemli araçlardan bir tanesinin sigortacılık sistemi olduğu görülmektedir. Ülkemizde 1999 yılında yaşanan deprem felaketinden sonra hayata geçirilen zorunlu deprem sigortasının sel, heyelan, fırtına gibi diğer doğal afetleri de kapsayacak şekilde genişletilerek yaygınlaştırılması amacıyla çalışmalara başlanmıştır.

2.2.2.4. Sermaye Piyasası

Piyasa kapitalizasyonu, hisse senedi piyasasının büyüklüğünün bir işareti olarak, piyasada hisseleri işlem gören şirketlerin piyasa değerinin toplamını ifade etmektedir. Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin piyasa kapitalizasyonu 2018 yılı sonunda 795 milyar TL iken; bu tutar 2020 yılı sonunda 1.783 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında ise piyasa kapitalizasyonu 6.208 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. 2020 yılı sonunda yüzde 30,6 seviyesinde olan piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ye oranı, 2022 yılı itibarıyla yüzde 40,2'ye yükselmiştir.

Şekil 5: Borsa İstanbul Piyasa Kapitalizasyonu

Kaynak: Borsa İstanbul, TÜİK

Menkul kıymet yatırım fonlarının toplam değeri 2018 yılı sonuna göre yüzde 166,3 artarak 2020 yılında 128,5 milyar TL'ye yükselmiştir. 2021 yılı sonunda 267,4 milyar TL olan menkul kıymet yatırım fonları yüzde 154 artışla 2022 yılında 679,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2015 yılında Takasbank bünyesinde faaliyete geçen Türkiye Elektronik Fon Alım Satım Platformu ile yatırımcıların tüm portföy yönetim şirketleri tarafından kurulan fonlara tek bir dağıtıcı kuruluş üzerinden erişim sağlanması, 2020 yılından itibaren menkul kıymet yatırım fonlarına ilişkin vergisel düzenlemeler sayesinde özellikle belli fon türlerinde gerçek kişiler için yüzde 9 stopaj uygulanması ve Kurumlar Vergisi Kanununda yapılan düzenlemeler ile unvanında "TL" ibaresine yer verilen fonlar için kurumlar vergisi istisnası getirilmesi, enflasyonun etkilerinden korunmak amacıyla yatırımcıların alternatif yatırım araçlarına yönelmesi ve sektörde tematik fonlara (sürdürülebilirlik, elektrikli araçlar, tarım ve gıda, yenilenebilir enerji, yenilikçi teknolojiler, vb.) ilginin artması sonucunda yatırım fonlarının toplam net varlık büyüklüğünde yüksek oranda artış meydana geldiği değerlendirilmektedir.

Tablo 8: Sermaye Piyasası Göstergeleri

Milyar TL	2018	2019	2020	2021	2022
BIST Şirketlerinin Toplam Piyasa Değeri	794,8	1.108,8	1.782,6	2.182,5	6.207,9
Menkul Kıymet Yatırım Fonları (net aktif değer)	48,2	113,8	128,5	267,4	679,4
Emeklilik Yatırım Fonları (net aktif değer)	93,1	127,7	170,5	244,1	438,1
Yabancı Yatırım Fonları (fon portföy değeri)	0,010	0,013	0,014	0,0176	0,029
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (piyasa değeri)	19,4	32,7	55,3	87,3	245,8
Portföy Yönetim Şirketleri (yönetilen portföy büyüklüğü)	173,1	284,1	364,6	653,1	1.566,6

Kaynak: SPK

Emeklilik yatırım fonları toplam fon büyüklüğü 2018 yılı sonunda 93,1 milyar TL iken, 2021 yılında 244 milyar TL'ye, 2022 sonunda ise 438,1 milyar TL'ye ulaşmıştır. Yabancı yatırım fonlarının portföy değeri daha sınırlı bir artış göstermiş, 2021 yılı sonunda 17,6 milyon TL olan portföy değeri, 2022 yılında 29 milyon TL olmuştur. Bu durum, Covid-19 pandemisi, küresel ekonomik sorunlar, Rusya-Ukrayna savaşı gibi nedenlere bağlı olarak, yabancı yatırımların gelişen ülke para birimlerinden yatırımlarını çekmeleriyle açıklanabilir.

Gayrimenkul yatırım ortaklıklarının piyasa değeri 2021 yılı sonunda 87,3 milyar TL iken; 2022 yılında yüzde 182 artarak 245 milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemde portföy yönetim şirketlerinin yönettikleri portföy büyüklüğü ise yüzde 140 artarak 1.566 milyar TL olmuştur.

Tablo 9: Sermaye Piyasası Kurumları Göstergeleri

	2018	2019	2020	2021	2022
Aracı Kurumlar					
Şirket Sayısı (Adet)	63	65	60	61	64
Çalışan Sayısı (Kişi)	4.916	4.964	5.533	6.179	6.771
Toplam Aktifler (Milyon TL)	21.878	27.195	41.349	61.386	152.443
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)	6.162	7.603	11.580	16.780	32.135
Portföy Yönetim Şirketleri					
Şirket Sayısı (Adet)	54	49	49	51	59
Çalışan Sayısı (Kişi)	777	738	801	932	1.187
Toplam Aktifler (Milyon TL)	918	1.139	1.787	3.437	7.547
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)	809	982	1.505	2.834	5.908

Kaynak: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB)

2022 sonu itibarıyla Türkiye'de faaliyette olan 63 aracı kurum ve ikincil piyasada işlem yapan bir yatırım bankasının toplam aktif büyüklüğü 152 milyar TL'dir. 2022 sonu itibarıyla faaliyette olan 59 portföy yönetim şirketinin toplam aktif büyüklüğü ise 7,5 milyar TL'dir.

2.2.2.5. Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları

27 Haziran 2013 tarihli ve 28690 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun kapsamında düzenlenen ödeme ve elektronik para kuruluşlarının ilk faaliyet izinleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından 2015 yılı itibarıyla vermeye başlanmıştır. Sektörde düzenleme ve denetleme yetkisi 2019 yılında TCMB'ye geçmiştir. 6493 sayılı Kanunun Ek-1. maddesi uyarınca kurulmuş olan Türkiye Ödeme ve

Elektronik Para Kuruluşları Birliği (TÖDEB) ise bugün TCMB tarafından faaliyet izni verilen ödeme ve elektronik para kuruluşlarının üye olmak zorunda olduğu meslek birliği olarak Eylül 2020’den beri faaliyet göstermektedir. 2022 yılı sonu itibarıyla, TCMB’nin denetiminde lisanslı ödeme kuruluşu sayısı 29’a, elektronik para kuruluşu sayısı ise 45’e ulaşmış olup söz konusu kuruluşlar son yılların en hızlı büyüme eğilimi gösteren, en cazip ve dinamik sektörlerden biri olan fintek sektörünün yapı taşını oluşturmaktadır.

Tablo 10: Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Göstergeleri

	2020	2021	Haz-22
Ödeme Kuruluşları			
Şirket Sayısı (Adet)	34	30	27
Toplam Aktifler (Milyon TL)	1.219	1.516	2.323
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)	476	477	765
Elektronik Para Kuruluşları			
Şirket Sayısı (Adet)	21	26	29
Toplam Aktifler (Milyon TL)	3.137	6.440	10.232
Toplam Öz kaynaklar (Milyon TL)	1.424	2.172	3.566

Kaynak: TÖDEB

Günümüzde hızla ilerleyen teknolojinin doğal bir sonucu olarak finasta dijitalleşme konusunda en önemli sektör oyuncularından biri ödeme ve elektronik para kuruluşlarıdır. Özellikle finansal teknolojiler alanında yaşanan gelişmeler sonucunda daha hızlı, ucuz, güvenli ve kullanıcı dostu ödeme yöntemlerinin sunulabilmesi mümkün hale gelmiştir. Söz konusu yöntemlerin ödeme ve elektronik para kuruluşları tarafından daha fazla sunulması ile paralel şekilde, kullanıcıların da bu tür ödeme yöntemlerine dönük talebinde önemli artışlar yaşanmıştır. Ödemeler alanında yaşanan söz konusu gelişmeler, finans sektörünün diğer alanlarında da dijital tabanlı ürün ve hizmetlerin geliştirilmesinin önünü açmıştır.

TCMB tarafından BKM ile birlikte ödemeler alanında yenilikçi yöntemlerin sunulabilmesini sağlayacak altyapının oluşturulması çalışmaları kapsamında ortaya konan TR karekod, Karekod Yönlendirme Sistemi, FAST, BKM GEÇİT gibi altyapıların kolaylaştırıcı etkilerinin ödemeler alanı ile birlikte geleneksel finans sektörü üzerinde de geliştirici ve dönüştürücü etki yaratması beklenmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi tarafından yayımlanan Türkiye Fintek Ekosistemi Durum Raporu’na göre, 2022 yılı sonunda Türkiye’deki fintek şirketlerinin sayısı 629’a ulaşmıştır. Türkiye girişim ekosisteminde her sene kurulan girişimlerin ortalama yüzde 9’u

fintek düzeyindedir. İlerleyen dönemde de ödeme ve elektronik para kuruluşları sektöründe finansal ürün ve hizmet çeşitliliğinin zenginleşeceği, finansal kapsayıcılığın artacağı, sunulan hizmetleri toplumun tüm kesimlerine erişirme gayretiyle yenilikçi çözümler ve kolaylaştırıcı yöntemlerle öne çıkararak hem yerli hem de yabancı yatırımcıların ilgi odağı olmayı sürdüreceği öngörülmektedir.

2.2.3. Küresel Finans Dinamiklerinin Türkiye'ye Yansımaları

Yakın gelecekte ağırlıkla makroekonomik koşulların finans sektörü üzerinde etkili olması beklense de orta ve uzun vadede dijitalleşme ve iklim değişikliğinin önemli yansımalarının olacağı öngörülmektedir.

Geniş ölçüde büyümeye dönük istikrarın bozulduğu ve küresel risk algısının arttığı On Birinci Kalkınma Planı döneminde iş yapma biçimleri ve tüketici tercihlerinde köklü ve kalıcı değişiklikler meydana gelmiştir. Dijital teknolojilerin hayatın bütün alanlarındaki uygulamalarının artması, dağıtık defter teknoloji uygulamalarının giderek önem kazanması, dijital paraların finans sektörünün bir parçası haline gelmesi ve fintek şirketlerinin iş hayatına hızla girmesi yine bu dönemde gerçekleşmiştir. On İkinci Kalkınma Planı döneminde de bu faktörlerin olumlu ve olumsuz etkilerinin hissedilmeye devam edeceği öngörülmektedir.

Ekonomik büyüme üzerinde bu dönemde etkili olmuş ve yakın gelecekte daha da etkili olabilecek bir diğer husus, sürdürülebilirlik sorunudur. Ekolojik sisteme dönük tahribatın sürmesi, sekiz milyara ulaşan dünya nüfusunun bu sistem üzerindeki baskısının devam etmesi ve küresel ısınmanın daha belirgin hale gelmesi; orta ve uzun vadede bu ekolojik sistemin üretken kapasitesinin korunmasına dönük çabaların artmasını sağlamıştır. Bu kapsamda alınacak tedbirlerin ve yürütülecek faaliyetlerin ekonomiyi ve finansal sektörü önemli ölçüde etkilemesi beklenmektedir.

İklim değişim sürecinin sektör üzerindeki en önemli etkisi, artması beklenen “fiziksel risk” ve bunun sigortacılık başta olmak üzere sektör kârlılık oranları üzerindeki etkileridir. Paris Antlaşması ile 2050 net-sıfır emisyon hedefleri çerçevesinde iklim değişimi risklerine karşı hazırlıklı olmak amacıyla çeşitli ülkeler bir takım iklim politikalarını hayata geçirmeye başlamışlardır. Bu hedeflere ulaşılması durumunda, iklim değişiminin bir sonucu olarak artması beklenen fiziksel risklerin daha yönetilebilir olması ve sigortacılık sektörü üzerinde olumlu etki yaratması beklenirken bu değişim sürecinin ekonomik maliyetlerinin sektöre ek maliyetler getirebileceği öngörülmektedir.

3. 2053 VİZYONU

Önümüzdeki on yıllarda hem küresel ekonomiyi hem de buna bağlı olarak küresel finans sektörünü yönlendirecek önemli dinamikler; dijitalleşme teknolojilerinin hayatın çeşitli alanlarına uygulanması, iklim riskleri ile mücadele uygulamaları ve finansal kapsayıcılık olacaktır.

Küresel ekonomiyi, dolayısıyla, finans sektörünü etkileyecek diğer dinamikler; Rusya ile Avrupa'daki bazı toplumların yaşlanmaları, Asya ve Afrika'daki bazı toplumların çok daha genç bir nüfusa sahip olmaları, toplumlar arasındaki gelir farklılıklarının büyümesi, finansal eğitimin öneminin artması, küresel düzeyde kültürel farkların azalması ve yeni nesillerin ortak bir dizi küresel değeri bugüne kıyasla çok daha fazla paylaşmaya başlamaları şeklinde özetlenebilmektedir.

Yakın gelecekte giderek önemini daha çok hissettirecek olan bir başka konu da, başta enerji ve temel gıda olmak üzere, kritik sektörlerde yaşanabilecek arz ve fiyat sorunlarıdır.

Bu gelişmelerin ana çerçeveyi çizeceği geleceğin dünyasında finansal sektöre erişim, finansal kapsayıcılık ve finansal çeşitlilik anahtar kavramlar olacaktır. Önümüzdeki dönemde finansal hizmetlerin daha çok kuruluş tarafından, daha sıkı rekabet koşulları altında, daha zengin bir finansal ürün yelpazesinde ve daha niş alanlarda uzmanlaşmış kadrolar tarafından sunulacağı öngörülmektedir. Böylece, finansal ürünün kendisinin amaç olmaktan çıkacağı, bunun yerine müşteri tatmininin amaç haline geleceği ve müşteri odaklı bir finansal anlayışın güçleneceği beklenmektedir.

Bu dönemde finansal kapsayıcılıkta en önemli dinamikler; finansal çeşitlilik ve finansal okuryazarlıktır. Şimdi al-sonra öde (buy now pay later-BNPL) gibi dijital finansman yöntemlerinin daha ağırlıklı olarak kullanılmasıyla finansal kapsayıcılığın artacağı değerlendirilmektedir.

Finansal alana giren her tasarruf sahibi farklı risk ve getiri tercihlerine sahiptir. Kendi tercihlerine uygun finansal araçları bulamazsa, finansal sisteme dâhil olmamayı seçecektir. Bu nedenle, finansal ürünlerde çeşitlilik ve ilgili piyasanın işleyişine duyulan güven, her türlü risk ve getiri beklentisine sahip tasarrufçuyu finansal sisteme çekmenin temel şartıdır. Tasarrufçuların bütün beklentilerinin finansal sisteme yansması, finansal kaynakların kullanımında etkinliği ve finansal derinliği artıracaktır. Finansal derinlik artmadan kalıcı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme mümkün görünmemektedir.

Dijital teknolojilerin finansal hizmetlere uygulanması, giderek yaygınlık kazanmaktadır. Bu durumda, dijital finansal ürünler ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olmak finansal erişimin temeli haline gelmektedir.

Finansal çeşitliliğin sağlanmasında çeşitli kesimlere farklı görevler düşmektedir. Burada kamu kesiminin rolü, finansal ürünler ve alt sektörler arasında varsa düzenleme arbitrajlarını gidermek; etkin bir rekabet ortamını tesis ve devam ettirmektir. Finansal sektörün rolü ise, müşteri odaklı bir bakış açısıyla finansal ürünlerin çeşitliliğini artırmaktır.

Yakın gelecekte finans sektörünün küresel düzeyde daha rekabetçi, açık, özgürlükçü, şeffaf, müşteri odaklı ve daha çok sayı ve çeşitte finansal kuruluş ile hizmet vermesi beklenmektedir. İstanbul'da küresel bir finans merkezi oluşturulması yönündeki çabalar, bu çerçevede yönlendirilirse, karşılığını daha güçlü bir şekilde alabilecektir.

3.1. 2028 ve 2053 Hedefleri Kapsamındaki Mali Piyasa Göstergeleri

Çevreye ve topluma duyarlı, insan odaklı, dijital dönüşümde öncü, sürdürülebilir kalkınma uygulamalarında istikrarlı, daima gelişen ve büyüyen Türkiye için ihtiyaç sahiplerinin kolay ve hızlıca kaynaklara erişebileceği, kaynak sahiplerinin de tasarruflarını güvenle sunabileceği, zenginleştirilmiş mali piyasalara sahip olmak finansal hizmetlere ilişkin uzun vadeli hedeflerin ana eksenini oluşturmalıdır.

Bu çerçevede, banka dışı finansal kurumların geliştirilmesi ve sermaye piyasalarının güçlendirilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu bakış açısıyla, tasarruf ve finansal varlık tercihleri içinde sermaye piyasalarının payının yüzde 50'nin üzerine çıkartılması ve katılım finans konularında öne çıkan bir merkez olunması önemli görünmektedir. Sermaye piyasalarının güçlendirilmesi ile piyasa kapitalizasyonu/GSYH oranının yüzde 100'ün üzerine çıkarılması, yönetilen yatırım fonu portföy büyüklüğü/GSYH oranının yüzde 85'e ulaşması, emeklilik yatırım fonları/GSYH oranının yüzde 67'ye erişmesi ve hanehalkının finansal varlıklarının toplam varlıklar içindeki payının yüzde 65'e çıkarılması temel hedefler olarak ön plana çıkmaktadır.

Finansal hizmetlerdeki dijitalleşme çalışmaları kapsamında ise uzun vadeli bir bakış açısıyla, dijital ve teknolojik altyapısı Endüstri 4.0 vizyonu ile tam uyumlu, uluslararası piyasalarla entegre bir finansal hizmetler merkezi olmak bir diğer önemli hedef olarak görünmektedir.

4. ON İKİNCİ KALKINMA PLANI PERSPEKTİFİ

4.1. Politika 1: Fintek ve Dijital Finans Altyapısı Güçlendirilmelidir.

Kripto varlıklar ve kripto varlık hizmet sağlayıcılarla ilgili düzenlemelerin, finansal istikrar boyutu özellikle dikkate alınarak tüm olumlu ve olumsuz yönleri ile değerlendirilmesi ve düzenleme taslaklarının ilgili otoritelere gerekli yetkileri verecek şekilde ele alınarak nihai hale getirilmesi ve yasalaşması sektöre ilişkin öngörülebilirliğin sağlanması açısından faydalı olacaktır.

Ülkemizin blokzincir teknolojisinde finansal merkez ve küresel ölçekte fintek merkezi olma hedefleri gözetilerek, finansal sistemin bir parçası olmaları ve finansal teknolojilere olan katkıları da dikkate alınarak kripto varlık platformlarının da İstanbul Finans Merkezi (İFM) vizyonu ve Kanunu kapsamında değerlendirilmesi, ayrıca yürürlüğe girecek olan mevzuatın kısıtlayıcı olmayan, sektörün gelişimini destekleyen ve katkı sağlayan, yabancı sermayenin ve yabancı yatırımların ülkemize girişini teşvik eden, çerçeve nitelikte esnek bir mevzuat olması gerekmektedir. Ek olarak, kripto varlık piyasasında işlem yapan yatırımcılar, kendi yatırımlarını yasal olarak koruyabilecekleri alanlarda bulunmayı tercih etmektedirler. Dünya genelinde standartları kabul görmüş lisanslama ve denetim süreçlerini düzenleyen regülasyonların olduğu ülke ve bölgeler, yatırımcılar için cazibe merkezi haline gelmektedir. Bu sebeple, düzenleme, denetleme ve hukuki konularda adımlar atılması yatırımcıların varlıklarını ülkemize getirmelerini kolaylaştıracaktır.

Söz konusu amaca ulaşabilmek için ülkemizdeki kripto varlık platformlarının ABD ve Avrupa'daki kripto varlık platformları ile rekabet etmesine imkân tanıyacak yasal kolaylıkların sağlanması önem arz etmektedir. Özellikle yabancıların, ülkemizde mukim kripto varlık platformlarında hesap açabilmelerine yönelik mevcut katı kuralların, bahsi geçen ülkeler ile eşit koşullarda rekabet edilebilmesini sağlayacak seviyeye yumuşatılmasında yarar görülmektedir. Örneğin, birçok ülke vatandaşı uzaktan ve kolay bir şekilde Avrupa'da, Amerika'da ve diğer farklı ülkelerde mukim kripto varlık platformlarında hesap açabilmekte ve bu platformlara para ve kripto varlık transferi gerçekleştirerek yatırım yapabilmektedir. Ancak, yabancıların Türkiye'de mukim kripto varlık platformlarında uzaktan ve kolay şekilde hesap açabilmeleri yasal kısıtlar nedeniyle mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, ülkemizde mukim kripto varlık platformlarının, ülkemize güvenen ve Türk şirketleri üzerinden kripto varlık yatırımları yapmak isteyen diğer ülke vatandaşlarına hizmet sunabilmesi ve sermayelerini Türkiye'ye

getirebilmelerine imkân tanıyabilmesi için yabancıların uzaktan kimlik tespit yönteminin diğer ülkelerde mukim kripto varlık platformları ile rekabet edebilecek ölçüde olmasına imkân sağlayan yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

4.1.1. Veri Tanımları ve Erişim Yöntemleri Belirlenmeli ve Veri Tabanları Oluşturulmalıdır.

Kamunun elinde bulunan verilerin, -güvenlik önlemleri alınmak kaydıyla- değer üretme üzerine değerlendirilmesi ve ihtiyaç duyulanların finansal sektörün erişimine açılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. İlgili yasal düzenlemelerin tamamı bir bütün halinde gözden geçirilmelidir. Banka ve finansal kuruluş müşterilerinin verileri ile henüz paylaşım olmayan çeşitli kamu kurumlarında bulunan verilerin -finansal kuruluşların meşru menfaatleri de dikkate alınarak- finans sektörü tarafından kullanılabilmesinin paylaşım koşullarının net bir şekilde tanımlanarak önünün açılmasında yarar görülmektedir. Böylece, dolandırıcılığı önleme çalışmaları ile risk değerlendirmesinin daha etkin bir şekilde yapılabileceği değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda bankacılık ve finans sektörü açısından Hazine ve Maliye Bakanlığı (örneğin; e-defter, e-fatura, e-arşiv), SGK vb. kamu kurumları nezdindeki verilere erişimin sağlanabilmesi amacıyla çalışmalar yapılması faydalı olacaktır. Bu kapsamda, paylaşım ve erişim yapılabilecek verilerin standartlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Diğer bir ifade ile bu kapsamdaki verilerin tanımlarının yapılması, standart erişim ve rıza, ilke, kural ve yöntemlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Çağımız bilginin en önemli varlık olarak nitelendiği bir çağdır. Bilgilerin işlenebilmesi ve somut uygulamalara dönüştürülebilmesi, yeni geliştirilen analitik modeller ve büyük veriyi işleme kapasitesine sahip gelişmiş teknolojiler ile çok daha mümkün hale gelmiştir. Buna karşın, kurumlar açısından bu verilere ulaşım ve işleme konuları bir o kadar zorlaşmıştır.

Kamu ve özel kurumlardaki veriler konsolide edilerek çeşitli matematiksel ve istatistikî modellerin geliştirilmesine imkân tanınması halinde, özellikle bankacılık ve finans sektörü açısından anlamlı değerlendirme sonuçlarına ulaşıp ulaşılmayacağı tespit edilebilecek ve anlamlı bir veriye ulaşılması durumunda Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK)'na uygun şekilde – veri sahibinden açık rıza alınması şartıyla– yapılar kurularak kullanılabilir.

Bu kapsamda, sermaye piyasalarından kaynaklanan sistemik risklere dönük analiz ve erken uyarı sistemleri kurulması amacıyla kurumlar tarafından gerekli altyapının geliştirilmesini takiben bir veri ambarı oluşturulmalıdır.

Sermaye piyasalarında ve finans sektöründe işlem yapan yatırımcıların kredili işlemlerinin, teminatlarının ve bu değerler üzerinden hesaplanacak risklerinin, KVKK kapsamında gerekli düzenlemeler yapılarak tek bir merkez üzerinden finansal piyasalardaki paydaşlara iletilmesi ile piyasayı olumsuz yönde etkileyecek ve büyük kayıplara neden olabilecek tehlikelere karşı önlem alınabilmesi sağlanacaktır.

Açık finans hedefi ile finans sektörünün tüm finansal hizmet sağlayıcıları ve ürünlerini kapsayacak şekilde genişletilmesi, fintek şirketleri dâhil tüm finansal kuruluşların veri paylaşımı, kişisel verilerin hassasiyeti ve müşteri rızası dikkate alınarak bu veri kanalları üzerinden yeni ürün ve hizmetlerin oluşmasının önünün açılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, sadece kamu kurumlarındaki verilerin değil, diğer sektörlerdeki (telekom, perakende vb.) verilerin de dâhil edilmesiyle elde edilecek veri setleri ile oluşturulacak dinamik ve esnek bir veri tabanı modelinin daha çok fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Verilerin alınmasının öneminin yanında, paylaşım esaslarının doğru bir şekilde belirlenmesi önem arz etmektedir.

4.1.2. Fintek Sektörüne Özel Teşvikler Verilmelidir.

Ticaret Bakanlığının Türkiye Bilişim Sektörünün Uluslararasılaşması ve E-Turquality (Bilişimin Yıldızları) Programı kapsamında verdiği destekler bulunmaktadır. Fintek şirketleri bakımından hali hazırda birtakım teşvikler sunulmakla birlikte, söz konusu teşviklerden faydalanılabilmesi için belirlenen şartlar ve kriterlerin sağlanmasının fintek kuruluşları için zorlayıcı olabildiği değerlendirildiğinden daha basit ve kolay yöntemlerle başvurulabilecek farklı teşviklerin yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir.

İstanbul Finans Merkezi Kanunu ile birlikte öngörülen teşvik ve desteklerin ülkemizin küresel ölçekte fintek merkezi olması yönünde çok büyük bir adım olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, uluslararası alanda olduğu gibi yurt içinde de fintek şirketlerine özel teşvik ve desteklerin verilmesinin fintek ekosisteminin geliştirilmesi bakımından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Borsa İstanbul Özel Pazarın, bu pazarda sağlanabilecek finansman imkânlarının genişletilmesi durumunda, fintek şirketlerinin de dâhil olduğu girişimcilik ekosisteminin gelişiminde daha etkin rol üstlenebileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede Borsa İstanbul Özel Pazar şirketlerine yapılan yatırımların, belirli bir orana kadar, yatırım yapan şirketlerin dönem kazancından düşülmesinin ve yine bu pazarda yapılacak yatırımların kazanç istisnası ve Ar-Ge indirimleri karşılığında yapılması gereken girişim sermayesi yatırımı olarak kabul edilmesinin bu pazarda sağlanacak finansman imkânını artıracakları değerlendirilmektedir. Ayrıca, İFM Teknoloji Üssü çerçevesinde, çevrimiçi faaliyet gösterecek bir İFM Fintek Hub platformu yararlı olacaktır. Bu çerçevede, 11 Kasım 2022 tarihinde kurulan “İstanbul Finans ve Teknoloji Üssü Anonim Şirketi” finansal teknolojiler alanındaki girişimcilerin, yatırımcılar, danışmanlar ve mentorlar ile bir araya gelebileceği, çevrimiçi olarak eşleşebilecekleri bir platformdur. Ayrıca platform; yatırımcı, girişimci, mentor ve danışmanların birbiri ile etkileşime girebilecekleri sosyal bir ağ altyapısına da sahiptir.

Açık kaynak platformlara uluslararası komite ve/veya ortamlar aracılığıyla katkı sunan teknoloji çalışanlarına özel bir teşvik yapısı geliştirilmesiyle birlikte, ülkemizde birçok güncel teknoloji ürününün hızlı ve rekabetçi bir şekilde geliştirilmesine imkân sağlanacaktır. Bu suretle, teknoloji iş gücümüzün ülke içinde sürekliliğine katkı sunulacak ve kendi kaynaklarımızla geliştirilen açık kaynak platformlar ülkemizin küresel ölçekte öne çıkmasına ve tanıtımına vesile olacaktır.

4.1.3. Fintek Sektöründe Yazılım Alanında Çalışmak Üzere İnsan Kaynağı Yetiştirilmelidir.

Sektörde özellikle yazılım alanında nitelikli insan kaynağı ihtiyacı büyüktür. Bu çerçevede, öncelikle bu alanda bilgi ve beceri kazanımının sağlanması için eğitime odaklanılması gerektiği düşünülmektedir. Söz konusu ihtiyacın karşılanmasına yönelik olarak, ilgili otoriteler tarafından akademik faaliyetlerin geliştirilmesi ve fintek kuruluşlarına destek, yatırım, eğitim, mentorluk, sermaye ve network desteğinin sağlanacağı kuluçka merkezlerinin kurulması önerilmektedir.

Kuruluşlarda hâlihazırda yazılım alanında çalışmakta olan personelin kaybını engelleyecek uygulamalar geliştirilmesi, söz konusu personele özel vergisel avantajlar sağlanması ve bunun için gerekli hukuki altyapılar oluşturulması önerilmektedir. Böylece

ülkemizin yetişmiş insan kaynağının en etkin şekilde değerlendirilmesinin mümkün olacağı düşünülmektedir.

4.1.4. Yerli Teknolojilerin Geliştirilmesi Desteklenmelidir.

Fintek sektörü hem küresel hem de yerel ölçekte farklı birçok yeni teknolojiyi ürün ve operasyonlarında aktif olarak kullanmaya ve bu alanda yatırımlar yapmaya devam etmektedir. Sektörün fark yaratan unsurları arasında müşteri odaklılık, yenilikçilik, güvenlik, basitleştirilmiş altyapı, maliyetlerin azaltılması, çevik çözümler, erişilebilirlik bulunduğundan teknoloji yatırımları ile fintek sektörünün de gelişmeye ve büyümeye devam edeceği görülmektedir. Bu kapsamda, dışa bağımlılığın azaltılması noktasında yerli teknolojilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Mevzuat değişiklikleri ile finansal kuruluşların paylaşımlı bulut hizmetinden faydalanabilmesinin önü açılmıştır. Bulut hizmeti veren kuruluşların yurtdışında yerleşik olması nedeniyle mer'î mevzuat çerçevesinde bu kuruluşlardan hizmet alınamamaktadır. Bununla birlikte, bulut hizmeti kuruluşlar bakımından uygun maliyetli ve güvenli bir yöntem olduğundan yurt içi bulut hizmet sağlayıcıların desteklenmesine ve sayılarının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kısa vadede çözüme ulaşılabilmesi için kaynak ihtiyacının yüksekliği aşikârdır. Bu bağlamda, söz konusu girişimler tamamlanıp işlerlik kazanana dek mer'î mevzuatın geçici süreliğine esnetilmesi, bulut teknolojisinin kazanımlarından yararlanabilmek açısından bir alternatif olarak değerlendirilmelidir.

4.1.5. Düzenleyici ve Denetleyici Otoriteler Tarafından Yerleşik Finansal Oyuncuların Fintek Kuruluşları ile İlişkilerinde Uygulanmak Üzere Kural Setleri Belirlenmelidir.

Finansal teknolojinin herhangi bir mevzuatta tanımlanmadığı, dolayısıyla ülkemizde fintek kavramına ilişkin farklı yorumlarla karşılaşıldığı ve şirketlerce uygulanan farklı iş modellerinin bulunduğu dikkate alındığında, sektöre yönelik belirlenecek hedef ve politikaların oluşturulması öncesinde söz konusu kavramın hangi kuruluşları kapsadığı açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu çerçevede, finansal teknoloji kuruluşlarının alt başlıkları ve kriterlerinin belirlenerek kavramın içerik ve kapsamının açıklığa kavuşturulması önerilmektedir.

Finansal sistemin güvenilirliğinin muhafazası ve kullanıcıların hak ve menfaatlerinin korunabilmesi adına kripto para borsalarının lisanslama ve denetime tabi olması, dolayısıyla,

anılan sektöre ilişkin mevzuat çalışmalarının hızlandırılması ve mevzuatın yürürlüğe girmesi önem arz etmektedir.

01.12.2021 tarihli Resmî Gazete’de “Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para İhracı ile Ödeme Hizmeti Sağlayıcıları Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmeliğin 8. maddesi kapsamında, ödeme hizmeti sağlayıcılarının ödeme hesabı hizmetleri ile ödeme hizmetlerine ilişkin altyapı hizmetlerinin başka bir ödeme hizmeti sağlayıcısı tarafından kullanılmak istenmesi durumunda, benzer koşullarda sunulması yükümlülüğü sektörde işyeri edinim pazarı bakımından rekabetin gelişmesine katkı sağlayacak bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu hükmün etkin şekilde uygulanmasını teminen belirlenecek kural setleri ile yerleşik finansal oyuncuların fintek kuruluşları ile iş birliğinin teşviki ve geliştirilmesi önemlidir.

Fintek sektörünün temelini oluşturan ödeme ve elektronik para kuruluşlarının sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından gelir kalemlerinin artırılması gerekmektedir. Bu noktada, meri mevzuat kapsamında ödeme ve elektronik para kuruluşları için öngörülen kredi verme yasağı, kuruluşların gelir yaratmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu noktada BDDK denetimine tabi tüm finansal kuruluşların da iş modellerinin dikkate alınması önemli olacaktır. 2015/2366 sayılı AB (Ödeme Hizmetleri Direktifi (PSD2)) düzenlemesi paralelinde, söz konusu yasağın gözden geçirilmesi ve bu kuruluşlarca mikro kredi, sigortacılık, reklam ve pazarlama, kira, maaş, vergi vb. ticari ödeme faaliyetlerinin de yürütebilmesinin önünün açılması için ilgili kurum ve kuruluşlarca gerekli değerlendirmelerin yapılması gerektiği düşünülmektedir.

4.1.6. Blokzincir Tabanlı Akıllı Sözleşmeler Üzerinden Menkul Kıymet İhraçları Yapılmalı, İhraç Süreçleri Dijitalleşmeli ve Merkez Bankası Dijital Parası ile Menkul Kıymet İşlemleri Takas Süreci Oluşturulmalıdır.

Günümüz teknolojik gelişmeleri çok hızlı bir şekilde ilerlemekte ve tüm alanlarda kendini farklı bir şekilde göstermektedir. Geleneksel piyasa alt yapılarının dijitalleşmesi ve yeni transfer edilebilir menkul kıymet formlarının geliştirilmesi devam eden bir süreç olarak gittikçe belirginleşmektedir. Bu sayede dağıtık defter teknolojisi (DLT- DDT) protokollerinin ortaya çıkmasıyla yeni sınıf varlıklar bu platformlarda ihraç ve transfer edilebilir ve saklanabilir hale gelmiştir. DDT’nin sermaye piyasalarında kullanımının faydalı olup olmayacağı ve bu teknolojinin ülkemizde hangi alanlarda kullanım imkânı bulabileceği değerlendirilmeli, dijital

varlıkların ihraç, saklama ve transfer süreçleri konusunda yeterli bilgi birikiminin oluşması sağlanmalıdır.

2022 yılının Nisan ayında Birleşik Krallık'ın açıkladığı deney alanı (sandbox) uygulamasına ve Haziran ayında AB tarafından açıklanan pilot rejim düzenlemelerine benzer şekilde, öncelikle ön/pilot düzenlemelerin belirli sınırlar dâhilinde (belirli ihraç ve işlem limitleri, daha esnek raporlama gibi) yapılmasında fayda görülmektedir. Pilot düzenlemeyle kurumsal yapının (alım satım ve mutabakat-takas) tanımlanması ve mevcut aracı kurumlar ile kalkınma ve yatırım bankalarının sistemde yer almaları gerekmektedir. AB'nin pilot düzenlemelerine paralel şekilde, kalkınma ve yatırım bankalarının hem alım satım hem de mutabakat ve takası aynı anda yapmalarına imkân tanınarak, bu yeni çerçevenin ve teknolojinin tüm potansiyelinden yararlanılması sağlanabilir. Bu şekilde bir pilot uygulama ile düzenleyiciler ile kurumsal yapılar blokzincir teknolojisi uygulanması hakkında değerli bilgiler edinirken, yasa koyucunun düzenlemedeki engelleri tespit etmesi sağlanacaktır.

4.1.7. Dijital Kimlik Doğrulama ve Hesap Yönetim Süreçleri Geliştirilmelidir.

Ödeme ve elektronik para kuruluşları bakımından mevcut düzenlemelerde tüzel kişilerin uzaktan kimlik tespitinin gerçekleştirilmesi usul ve yöntemlerine ilişkin bir belirlilik olmamakla birlikte, söz konusu kişilerin uzaktan kimlik tespitinin sektör açısından arz ettiği önem dikkate alınarak gerekli revizyonların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Yabancı (kurumsal) yatırımcıların ülkemizde yetkili yatırım kuruluşlarında hesap açmak (ve buna bağlı olarak vergi numarası başvurusunda bulunmak) için iletmesi gereken belgelerin yurtdışından ülkemize iletilmesi sürecinin bir platform üzerinden otomasyon yolu ile yürütülmesine ilişkin bir dizi çalışma başlatılmıştır. Gerek aracı kurum ve bankaların hesap açma süreçlerinde gerekse vergi dairelerinin vergi kimlik numarası başvuru sürecinde ihtiyaç duydukları dokümanların ortak bir platform üzerinden erişilebilir ve paylaşılabilir olmasını teminen bir Doküman Yönetim Sisteminin (DYS) kurulmasına ilişkin sistemsel geliştirmelerin yapılması hedeflenmektedir. 2022 yılında Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) tarafından ilk faz çalışmaları tamamlanarak, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Gelir İdaresi Başkanlığı, MASAK, KVKK ve ilgili diğer düzenleyici ve denetleyici kurumlardan proje hakkında görüşleri alınmıştır. Proje ve sistem geliştirme çalışmalarına 2023 yılı itibarıyla başlanmış olup çalışmanın ikinci ve üçüncü fazında; MKK, aracı kurum ve banka çalışanlarıyla vergi dairesi ve ilgili diğer yetkililerinin yer alacağı çalışma grubunun değerlendirmeleri ile

sistem tasarımının ve yasal altyapının hazırlanması çalışmalarının tamamlanması planlanmaktadır.

Toplum genelinde eski kimliklerin geçerliliğinin devam etmesi ve yeni kimlik sahibi kişi sayısının yeterli düzeyde olmaması nedeniyle kimlik tespitinin sadece yeni kimlik ile sınırlandırılması eski kimlik sahibi kişilerin sektör deneyimini azaltmaktadır. Bu kapsamda finans sektöründe yeni kimliklerin yaygınlaştırılması sürecinin hızlandırılması faydalı olacaktır.

4.1.8. Finans Sektöründe Ortak Teknolojik Alt Yapı Kullanımı ve Bazı Operasyonların Ortaklaşması Yoluyla Maliyet Optimizasyonu Yaratılması Sağlanmalıdır.

IDC Türkiye (International Data Corporation) tarafından yapılan araştırmada, ülkemizin 2019 yılı için toplam teknoloji harcamasının 17 milyar dolar olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun 6 milyar dolarlık kısmı telefon ve tablet harcaması, kalan 11 milyar dolarlık kısmı ise BT cihaz ve yazılımı ile ilgilidir. Bunun üçte birlik kısmının finans sektörünün harcamalarından oluştuğu tahmin edilmiştir. Bankacılık sektörü süreçlerinin dijitalleşme hızının yanı sıra ürün ve hizmetlerin de dijital ortamda sunulması ile ilgili gelişmeler dikkate alındığında hem mutlak rakam hem de genel içindeki payı olarak bu rakamların önemli ölçüde büyüdüğü, önümüzdeki dönemde de artmaya devam edeceği ortaya çıkmaktadır.

Yarattığı verimlilik ve etkinlik göz önüne alınarak, finans sektöründe daha fazla teknoloji kullanımının ve daha kapsamlı dijitalleşmenin desteklenmesi gerektiği muhakkaktır. Buna karşın, teknoloji ithalatının ülkemizin dış ticaret dengesi üzerindeki etkisi ve sonuçları dikkate alındığında, teknoloji giderlerinin “optimizasyonu” konusunda sadece “teşvik” boyutunda değil, “zorunluluk” boyutunda önlem alınması gerektiği düşünülmektedir.

Bankacılık, rekabetin en keskin olduğu sektörlerden biridir. Bu durum hizmet kalitesinin artırılması ve finansal ürünlerin fiyatının uygun seviyede oluşması için son derece gerekli ve yararlıdır. Ancak, ürün, fiyat ve müşteri alanlarındaki rekabetin gerekliliği, risk yönetimi, güvenlik ve maliyet optimizasyonu konularındaki iş birliği fırsatlarını/ihtiyaçlarını ortadan kaldırmamalıdır.

Gelinen bu aşamada, daha fazla teknoloji kullanımı konusunda kısıt getirmeden finans sektörünün teknoloji maliyetlerini azaltmanın ve optimize etmenin yolu ortak/paylaşımlı teknoloji altyapılarını kullanmaktan geçmektedir. Bu sistemlerin teknoloji dünyasındaki

karşılığı “cloud” olarak adlandırılan “bulut bilişim sistemleri” olup bu sistemlerin kurulumu ve kullanımının güvenli bir şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Bulut bilişim terimi, sanal ortamdaki veriye uzaktan erişebilmekten gelmektedir. Kullanıcılar, bulut teknolojisi sayesinde, dosyalarını ve uygulamalarını kendilerinden uzakta çalışan sunucularda saklayabilmekte ve bütün içeriklerine internet üzerinden erişebilmektedirler. Bunun sonucu olarak, kullanıcılar konumdan bağımsız ve herhangi bir bilgi sistemi yatırımı yapmaksızın yalnızca bilgisayarlarını kullanarak veri, dosya ve uygulamalarına erişme imkânına sahip olmaktadır.

Dünya uygulamalarına baktığımızda, etkinlik ve verimlilik sağlamaya yönelik olarak küresel boyuttaki birçok şirketin bu hizmeti verdiği ortaya çıkmaktadır. Ancak, bilgi güvenliği açısından bankalarımızın bu kurumlardan hizmet alıp ülke verisini yurt dışında tutmaları haklı olarak yasaklanmıştır.

Çok uluslu teknoloji şirketlerinin sunduğu bu avantajlı hizmeti neredeyse bütün dünya kullanırken ülkemizde kullanımının sınırlanması çok önemli bir rekabet dezavantajı ve maliyet unsuru yaratmaktadır. Bu dezavantajın ortadan kaldırılıp avantaja dönüştürülmesinin yolu; sektörlerin ortak yatırımlarla paylaşabilecekleri topluluk bulutları (community cloud) kurmalarından geçmektedir.

Finans sektöründe ortak bulut bilişim sistemlerinin kurulması ve kullanımının yaygınlaştırılması ile dış ticaret açığının ciddi ölçüde azalması sağlanırken aynı zamanda verimlilik artışı da gerçekleşecektir.

Aşağıda ifade edilen aksiyonların yapılması sonucu maliyet optimizasyonu/avantajı, teknolojiye ve uygulamalara hızlı erişim imkânı, yüksek iş sürekliliği standardı ve yüksek güvenlik seviyesi gibi avantajların elde edileceği öngörülmektedir:

- a. Fintek ve dijital bankalar için fiziki ve sanal organize teknoloji bölgeleri (FOTB-SOTB) kurulması,
- b. Organize teknoloji bölgeleri içinde ortak kullanılacak veri merkezleri kurulması için güçlü teşvikler oluşturulması,
- c. Geleneksel ve dijital bankalar için veri merkezi yatırımlarının ortaklaşa yapılması yönünde teşvik verilmesi ve güçlü yönlendirmeler yapılması,
- d. Ortak veri merkezlerine özel bulut altyapısının kurulması ve ilave veri merkezi ihtiyacının buradan karşılanması,

- e. ATM'lerin ortaklaştırılması (mevcut çalışmanın aynı sonucu yaratmayacağı düşünülmektedir),
- f. Kurum ödemeleri sistemlerinin ortaklaştırılması,
- g. İçinde karar olmayan ve hijyen faktör olarak nitelenen standart süreç ve uygulamaların (e-posta sistemleri, çek-senet operasyonları, havale/EFT operasyonları vs.) ortaklaştırılması,
- h. İş sürekliliğini kolaylaştırıcı ve maliyet azaltıcı faktörler olarak deprem gerçeği düşünüldüğünde ortak merkezlerin kurulması.

4.1.9. Fiyat Raporlamada Blokzincir Kullanımı Desteklenmelidir.

İstanbul Finans Merkezi, İstanbul Finans ve Teknoloji Üssü ile beraber fiyat raporlamanın blokzincir ile güvenilir, hızlı ve erişilebilir olmasını sağlamak üzere iş birliği gerçekleştirebilecektir. Normalde, fiyat raporlama ajanslarında fiyatlar ilk verilerin toplaması, fiyat değerlendirmesi ve en son fiyatın yayımlanması olarak ilerlemektedir. Bu süreçte verilerin toplanmasında güvenilirlik olmayabilir ve yayın aşamasında fiyat herkese ulaşamayabilir. Blokzincir, mevcut şekilde veri gönderme ihtiyacını ortadan kaldırır, veri doğrulama zorluklarını azaltır ve gizlilik endişelerini giderir. Böylece, veri güvenilirliği ve şeffaflığı ile ilgili kaygılar ortadan kalkacaktır. Bunların yanı sıra, blokzincir veri aktarımının kalitesini artırabilir ve insan faktöründen kaynaklanan hataları azaltabilir. Aynı zamanda, sürecin hızlanması ve tüm katılımcılar için işletme maliyetlerinin düşmesi söz konusu olacaktır.

4.1.10. Ödeme ve Elektronik Para Kuruluşları Sektörü Desteklenmelidir.

Fintek ekosisteminin geliştirilmesi için fintek sektörünün en önemli yapı taşlarından birini oluşturan ödeme ve elektronik para kuruluşları sektörüne yönelik somut adımlar atılması gerekmektedir. Bunu teminen, sektörü oluşturan farklı faaliyet alanlarının her birinin kendine has özellikleri ve yükümlülükleri ayrı ayrı TCMB tarafından değerlendirilmektedir.

Sorumlu inovasyon bakış açısı ile ödeme ve elektronik para kuruluşlarının faaliyetleri yakından izlenmektedir. Ülkemize katma değer yaratma potansiyeli barındıran faaliyetlerinin gelişimi için gerekli düzenleyici alt yapı inşa edilmiş olmakla birlikte dünyadaki gelişmelere koşut ülkemiz özel şartları çerçevesinde düzenlemeler güncellenmekte, sektörün gelişimi desteklenmektedir.

Bu kapsamda sektör-kamu-akademi iş birliğinin artarak sürmesi ve sektöre verilen desteğin devam etmesi gerekmektedir.

Mobil ödeme hizmeti, doğası gereği inovasyona en açık sektörlerden biri olarak kabul edilmekte olup herhangi bir banka erişimi gerektirmeksizin finans dışı kesimin finansal sisteme dâhil edilmesinin en önemli aracıdır. Bu itibarla, mobil ödeme hizmeti veren kuruluşlar için getirilen işlem sınırı, hattı kapatma vb. ilave yükümlülüklerin gözden geçirilmesi, kart şemalarına bağımlılığın azaltılması noktasında dijital finansın önemli bir parçasını oluşturan mobil ödeme sektörünün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Fatura ödemeye aracılık eden kuruluşlar üzerinden müşterilerin tüm faturalarının ödemesinin yapılabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Finansal hizmetlerin sürekli ve kesintisiz şekilde alternatif kanallarla sunulmasına hizmet edecek olan bu adım, etkin rekabet ortamının sağlanması ve ödeme ve elektronik para kuruluşlarının fatura ödeme hizmeti faaliyetine devam edilebilmesi bakımından önem arz etmektedir.

Tüm finansal kuruluşlar tarafından hem mevzuat gereği hem de dolandırıcılıkla etkin mücadele amacıyla yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için GSM operatörlerinden kısa mesaj servisi ve tek kullanımlık şifre gibi hizmetlerin alınması gerekmektedir. Kaynakların etkin ve verimli yönetilerek bu hizmetlerin ücretsiz veya maliyetiyle orantılı olarak sunulması önem arz etmektedir.

Mevzuatta ödeme ve elektronik para kuruluşlarına uygulanacak idari para cezaları yalnızca üst sınır belirlenmesi suretiyle öngörülmüş olmakla birlikte, bu kuruluşların inovatif gücünün kesilmemesi adına uluslararası mevzuata paralel şekilde belirlenecek kriterler çerçevesinde ölçeklendirilmiş sistematik bir yaptırım sistemi oluşturulması ve yaptırım uygulanmadan önce uyarı mekanizmasının işletilmesi önerilmektedir. Bu önerinin finansal hizmetlerin sunumuyla ilgili olarak hem etkin kontrol sağlanmasında hem de inovasyonun desteklenmesinde büyük rol oynayacağı düşünülmektedir.

4.1.11. Sermaye Piyasasında Raporlama ve Denetim Faaliyetlerinde Yenilikçi Araçlar Teşvik Edilmelidir.

Avrupa Komisyonu'nun Eylül 2020'de yayımladığı Dijital Finans Stratejisiyle sermaye piyasası düzenlemesine tabi olan finansal kuruluşların düzenleyici kuruluşlara yaptıkları bildirimlerde 2024 yılına kadar RegTech ve SupTech olarak bilinen yenilikçi teknolojileri

kullanmaları hedeflenmektedir. Dünyada çok sayıda ülke, raporlamalarında yenilikçi teknolojilerin kullanımını desteklemektedir. Türkiye’de de finansal kuruluşların raporlarında yenilikçi teknolojilerin kullanımıyla birlikte güvenilirliğin artacağı, raporlar arasında uyumun gelişeceği ve verilerin işlenebilirliğinin güçlendirileceği değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, düzenleyici kuruluşa yapılacak olan raporlamada, tanım, format ve süreçlerin uyumlaştırılmasının, süreçlerin otomatik raporlamaya uygun hale getirilmesinin ve raporlamaların makine öğrenimi algoritmaları tarafından okunabilir şekilde kurgulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.2. Politika 2: Finansal Sektörde Etkinlik ve Ürün Çeşitliliği Artırılmalıdır.

Banka ve banka dışı finans kurumlarının yanı sıra sermaye piyasalarının ve sigortacılık sektörünün geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, sermaye piyasalarında finansal ürün ve hizmet çeşitliliği geliştirilmeli, yatırımcı tabanı genişletilmeli, sigortacılık sektörünün gelişimi desteklenmelidir. Bu çerçevede ortaya konan politika ve tedbir önerileri aşağıda sıralanmıştır:

4.2.1. Sermaye Piyasalarında Finansal Ürün ve Hizmet Çeşitliliği Geliştirilmeli ve Yatırımcı Tabanı Genişletilmelidir.

a. Enerji Başta Olmak Üzere Maden/Metal Türü Emtia Menkul Kıymetleştirilmelidir.

Borsa İstanbul Emtia Pazarında doğal gaz, petrol, kömür, demir, çelik, gümüş, bakır gibi emtianın sertifika olarak ihracı konusunda paydaşlar arasında görüşmeler devam etmektedir. Organize olarak işletilmekte olan enerji piyasaları kapsamında ilgili ürünler için kaydi saklama hizmeti sunularak işletilmekte olan doğal gaz piyasası ve ileride planlanan kömür ve petrol piyasaları başta olmak üzere enerji emtiası için ilgili ürünlerin elektronik ürün senedi veya sertifika olarak ihraç edilmesi düşünülmektedir. Oluşturulacak yapı; Ticaret Bakanlığı düzenlemeleri ile Elektronik Ürün Senedi şeklinde MKK’de kaydileştirilen ve lisanslı depolarda sınıflandırılarak fiziksel olarak depolanan ve tarım piyasasında işlem gören tarım ürünlerine dayalı araçlar gibi ya da sermaye piyasasında SPK tarafından düzenlenen ve altın sertifikası şeklinde işlem gören emtiaya dayalı yatırım araçlarına benzer şekilde tasarlanabilecektir. Yapıya ilişkin çalışmalar yürütülmektedir.

Depolardaki doğalgaz ve petrol ürünlerinin elektronik ürün senetlerinin veya sertifikalarının ihraç edilmesi ve MKK bünyesinde kaydi olarak saklanması

gerçekleştirilmesiyle, depolardaki doğalgazın ilgili piyasalarda işlem görmesi ve/veya kredi süreçlerinde kolay bir şekilde teminat olarak kullanılabilmesi mümkün kılınarak piyasaların gelişmesine katkı sağlanacaktır. Buna ilaveten, maden ve metal cinsi depolanabilir endüstriyel ürünler için de benzer sistemin kurulması önerilmektedir.

Enerji emtiası ve ileride geliştirilecek farklı emtia türleri ve mevcut tarım emtiasındaki elektronik ürün senetleri (ELÜS) ürünlerinin tematik fonların çeşitliliğini sağlamak için yatırım fonlarına dâhil edilebilecek düzenlemelerin yapılması faydalı olacaktır.

b. Kitle Fonlaması Geliştirilmelidir.

Kitle fonlaması; platformlar, emanet yetkilileri, girişimci veya girişim şirketleri ile platformlara üye olarak fonlama yapacak yatırımcıların katıldıkları bir sistemdir. Girişimcilerin düşük maliyet ile teminatsız finansman imkânlarına hızlı erişimini sağlayacak olan kitle fonlaması sistemi 2019 Ekim ayında yayımlanan Paya Dayalı Kitle Fonlaması Tebliği uyarınca 2021 yılının Mayıs ayında hayata geçirilmiştir.

Borçlanma araçlarına dayalı projelerin katılım finans uygulamalarına yönelik ihraçları, önümüzdeki dönemde kitle fonlama ürününe faiz hassasiyeti olan yatırımcıları da çekerek yatırımcı çeşitliliği sağlayacaktır.

Yabancı yatırımcıların yurt dışı sertifika sağlayıcılardan/bankalardan temin ettikleri sertifikaların oluşturulması ile finansal piyasalarda uygulamaların kolaylaştırılması ve güvenilir süreçler tesis edilmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca, yurtdışı kredi kartlarının da teyit edilebileceği teknik alt yapı, Kitle Fonlama Sistemi'nde hizmet veren tek yetkili emanet yetkilisi olan Takasbank tarafından hayata geçirilmiş olup, yatırımcı tanımlarına uygun kişiler tarafından yurtdışı kartlarla da yatırım yapılabilmesine imkân sağlanmıştır.

Kamu eliyle kurulacak platformlar aracılığıyla farklı alanlarda da Kitle Fonlama kampanyaları düzenlenerek Merkezi Saklama Kuruluşu olarak MKK ve emanet yetkilisi olarak Takasbank'ın yer aldığı Kitle Fonlama Sistemi'nin daha fazla kişiye ulaştırılması ve özellikle yenilikçi iş fikirlerine tabana yaygın şekilde düşük maliyetli ve hızlı finansman imkânları sağlanması beklenmektedir.

c. Sermaye Piyasasında Yatırımcı Tabanı Genişletilmelidir.

Kurumsal yatırımcılar sermayenin tabana yayılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Sermaye piyasasının derinliğinin artması için kurumsal yatırımcıların büyümesi önem arz etmektedir. Ülkemizdeki yatırım fonları portföy büyüklüğünün milli gelire oranının göreceli olarak dünya ortalamasının altında kalması (2020 yılı itibarıyla G-20 ülkeleri arasında sonuncu sırada) bu alanda önemli bir potansiyelin olduğunu göstermektedir. Yatırım fonlarının desteklenmesi amacıyla son dönemde yapılan çeşitli vergisel teşviklerin sektörün büyümesine katkıda bulunduğu değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, yatırım fonları sektörünün büyük sermaye sahiplerinin vergiden kaçınma stratejilerine imkân vermeyecek şekilde vergisel teşviklerle desteklenmesine devam edilmelidir.

Yabancı yatırımcı hesap açım sistemi süreçlerinin yönetilebilir bazı kısımları dijital süreçlerle desteklenmekte, bu sayede hem süreç üzerinde hız kazanılmakta hem de oluşturulacak dijital bir numara ile hesap sahiplerinin onayı sonrası bu dokümanlar diğer kuruluşlarla paylaşılabilir. Bu sistem ile ayrıca ihtiyaç duyulan dokümanlara da hesap sahiplerinin izni alınarak, erişim yapılabilmesine olanak sağlanmaktadır. Uygulanacak bu sistemle yabancı yatırımcıların sermaye piyasalarımıza erişimleri kolaylaştırılabilir, yatırımcıların işlemlerine en kısa sürede başlayabilmeleri temin edilebilecek, buna bağlı olarak, yatırım hesabı açma süreleri kısaltılarak operasyonel maliyetlerin azaltılması ile verimlilik artışı sağlanabilecektir.

Yabancı yatırımcılara Türkiye'nin civar ülkelerden farkını ortaya koyacak tanıtım bilgilerini içeren organizasyonların sayısı artırılmalı ve bu organizasyonlara Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, SPK, Borsa İstanbul Grubu, TCMB ve BDDK gibi kurumların üst düzey temsilcilerinin katılımı sağlanarak Türkiye'nin finansal açıdan güvenilir bir cazibe merkezi olduğu vurgulanmalıdır. Bu çerçevede yabancı borsalar, finansal piyasa altyapı kuruluşları, ilgili birlikler ve ilgili kurumlarla iş birliği yapılması da sektörün gelişmesine katkı verecektir.

d. Bireysel Yatırım Danışmanlığı Sistemi Oluşturulmalıdır.

Finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olması, bir diğer ifadeyle, finansal araç ve kurumların yeterli seviyede bilinmemesi, bu konuları takip edebilecek yetkinliklerinin ve kaynaklarının bulunmaması ile banka ve diğer finansal kurumların belirli bir büyüklüğün altındaki şirket veya yatırımcılarla yeterli ölçüde ilgilenememeleri bireysel yatırımcıları sosyal medya gibi kanallara yöneltmektedir. Birikim sahiplerinin büyük

bölümünün risk, getiri, yatırım vadesi, kısa vadeli nakit ihtiyaçları, vergi etkisi ve düzenlemeler gibi yatırımın temel parametrelerini değerlendirerek tasarruflarına yön verebilecekleri bilgi birikimleri bulunmamaktadır.

Finansal tüketicilerin ihtiyaçlarını anlayabilecek, doğru tespit edebilecek ve finansal kurumlar ile müşteri arasında aracılık edebilecek “bireysel yatırım danışmanlığı sisteminin” geliştirilmesi ve yatırım danışmanlarının sayısının artırılarak düzenli eğitimlere tabi tutulması söz konusu soruna çözüm olabilecektir. Böylece, yatırımcılar risk/getiri, kısıt ve tercihlerine göre doğru kurum ve araçlara yönlendirilebilecek ve yatırımcı tatmininin artması finansal piyasalara yönelmiş olan fonların da büyümesini sağlayacaktır.

e. Enerji Piyasası Endeksi Oluşturulmalıdır.

Enerji piyasalarının karmaşık ve bütünleşmiş yapısı düşünüldüğünde, değer zincirinin her kademesinden seçilmiş şirketleri kapsayacak bir enerji endeksi yatırım fonları için iyi bir alternatif olabilecektir. Şu anda BİST’te mevcut gösterge endekslerine bakıldığında, içinde hem Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. (TÜPRAŞ) hem de Enerjisa Enerji A.Ş. gibi en çok ve yüksek hacimli işlem gören enerji şirketlerinin bir arada yer aldığı kapsayıcı bir enerji piyasası endeksi bulunmamaktadır. Oluşturulacak yeni kapsayıcı gösterge, yatırım fonlarına enerji sektöründeki BİST’in en önde gelen şirketlerinin tanıtımında yararlı ve daha kompakt bir gösterge olacaktır.

Örneğin, dünyanın en büyük varlık fonu olan Norveç Varlık Fonu'nun Türk şirketlerinin hisselerine yaptığı toplam yatırım 812 milyon doları bulurken fonun portföyünde önemli Türk enerji şirketleri yer almaktadır. Bu ölçekteki yatırım fonlarının enerji sektörüne orta-uzun vadeli ve sürdürülebilir yatırım yapması, hem hisse senetlerinin üzerindeki volatilité baskısını azaltacak hem de sektöre olan güveni artırarak yeni yabancı sermaye girişini teşvik edecektir.

Ek olarak, tanıtımın yanında böyle kapsayıcı bir endeks oluşturulduğu takdirde, bu endeksten üretilebilecek borsa yatırım fonları vb. araçlarla da menkul kıymetleştirme sağlanabilecektir.

f. Katılım Endekslerinin Bilinirliği ve Kullanımı Artırılmalıdır.

Bilindiği üzere, katılım endeksleri, katılım finans ilkelerine göre yatırım kararlarını veren bireysel ve kurumsal yatırımcıların söz konusu ilkelere uygun faaliyet gösteren şirketler arasından seçim yapabilmelerinin kolaylaştırılması amacıyla hesaplanmaktadır. Katılım finans sektöründeki fonlama imkânlarından daha fazla yararlanılabilmesi ve şirketlerin bu alandaki

farkındalıklarının artırılması çerçevesinde, söz konusu endeksler 1 Ekim 2021 tarihi itibarıyla Borsa İstanbul tarafından hesaplanmaya başlanmıştır.

Endekslerde yer alacak şirketleri belirleme çalışmalarında, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) bünyesinde yer alan Danışma Kurulu ile iş birliği yapılmakta ve Danışma Kurulu tarafından oluşturulan “Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı Standardı” (Standart) ile “Katılım Finans İlkelerine Uygun Faaliyet Gösteren Şirketlerin Belirlenmesinde Esas Alınacak Rehber” (Rehber) esas alınmaktadır. Rehber, standardın uygulamasına yönelik detayları içerecek şekilde Danışma Kurulu tarafından oluşturulmuştur.

BIST Katılım 30, BIST Katılım 50, BIST Katılım 100, BIST Katılım Tüm ve BIST Katılım Sürdürülebilirlik endeksleri Türkiye’ye yatırım yapan yerli ve yabancı yatırımcılar tarafından ilgiyle karşılanmıştır.

Hesaplanan katılım endekslerinin katılım finans hassasiyeti olan yatırımcıların tamamına hitap etmesi adına önümüzdeki dönemlerde;

- Katılım endeksinin geliştirilmesi amacıyla tüm paydaşların ve yatırımcıların değerlendirmelerinin alınacağı çalıştay programlarının düzenlenmesi,
- Uygun olmayan gelirlerin arındırılmasına ilişkin olarak yatırımcıların bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesi,
- Katılım finans ilkeleri bilgi formunun tam, eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurulması adına şirketlerin yatırımcı ilişkileri birimlerine periyodik olarak bilgilendirmeler yapılması, eğitimler düzenlenmesi,

Katılım endeksinin tüm paydaşlar ve yatırımcılar tarafından doğru anlaşılması adına tanıtıcı çalışmalar ve yönlendirmeler hazırlanması katılım endeksinin gelişimi açısından faydalı olacaktır.

4.2.2. Sigortacılık Sektörünün Gelişimi Desteklenmelidir.

Yakın geleceğe yönelik olarak ağırlıklı makroekonomik koşulların sigortacılık sektöründe etkili olması beklense de, orta ve uzun vadede dijitalleşme ve iklim değişikliğinin küresel sigortacılık sektörü üzerinde önemli yansımalarının olacağı öngörülmektedir.

Dijitalleşme noktasında, Covid-19 pandemisi sürecinde sigortacılık sektöründe sağlanan dijital hizmetlerin kullanımının artmış olduğu gözlemlenmekte ve bu sürecin hızlanarak devam etmesi beklenmektedir. Özellikle yeni dağıtım kanallarının geliştirilmesinde

ve B2B2C gibi yaratıcı kanalların devreye girmesinde dijital dönüşümün etkinliğini giderek artırması beklenmektedir. Sigorta sektörünün daha da gelişebilmesi için yapılmış olan öneriler aşağıda yer almaktadır:

a. Özel Sağlık Sigortacılığını Geliştirmeye ve Deprem Sigortasını Yaygınlaştırmaya Yönelik Avantajlar Sağlanmalıdır. Özel ve tamamlayıcı sağlık sigortalarının yaygınlaştırılması, böylelikle kamu üzerindeki sağlık harcamaları yükünün özel sektör ile paylaşılması yoluyla sağlık finansmanına ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğine katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, kamu tarafından vergi teşviki ve/veya BES'e benzer şekilde devlet katkısı sağlanması gibi farklı teşvik modellerinin değerlendirilip hayata geçirilmesi önerilmektedir.

b. Finansal Risk Sigortaları İçin Vergi ve Harç İstisnası Sağlanmalıdır. Banka teminat mektubu ile benzer nitelikte olan kefalet sigortası ile bina tamamlama sigortası için banka teminat mektubuna verilmiş olan vergi istisnalarının sağlanması önerilmektedir. Bilindiği üzere, sigorta sözleşmeleri damga vergisinden müstesna bulunmaktadır. Ancak kefalet ve bina tamamlama sigortalarında alınan taşınmaz teminatların damga vergisi açısından durumu tereddüt yaratmakta olup bankalar ve diğer kuruluşlara tanınan istisnanın bir uzantısı olarak kefalet sigortası ve bina tamamlama sigortası kapsamında alınan taşınmaz teminatlarının damga vergisinden istisna tutulması yönünde düzenleme yapılması, bu alandaki eşitsizliği giderecektir. Bununla birlikte, bankaların kredi işlemleriyle ilgili aldıkları taşınmaz teminatlar ve sözleşmelerle ilgili harç istisna ve muafiyetine karşın; sigorta şirketlerinin kefalet ve bina tamamlama sigortaları için aldıkları taşınmazlara ilişkin teminatların (ipotek harçları gibi) muaf olmayışı sigortalı açısından ciddi bir maliyet oluşturmakta ve rekabet için ciddi bir dezavantaj yaratmaktadır. Sektör uygulamaları incelendiğinde, vergi ve harçların doğması, sigortalı adayları tarafından bu konuda muafiyetin sağlandığı banka teminat mektuplarının tercih edilmesine dolayısıyla sigorta şirketleri açısından iş kaybına neden olmaktadır. Bu kapsamda, poliçe düzenlenirken sigortacının sigorta ettirenden talep ettiği teminatlara ilişkin damga vergisi ve harç istisnası ile riskin gerçekleşmesi durumunda borcun yapılandırması sözleşmeleri ile geri ödeme protokollerine ilişkin olarak damga vergisi istisnasının sağlanması önerilmektedir. Buna ilaveten, ticari alacak sigortasında borç yapılandırma sözleşmeleri, geri ödeme protokollerine ilişkin olarak damga vergisi muafiyetinin sağlanması önerilmektedir.

c. Zorunlu Trafik Sigortasında “Kişi Temelli Poliçe Sistemi” Hayata Geçirilmelidir. 26 milyonu aşkın araç sürücüsünü etkileyen zorunlu trafik sigortasında iyi-kötü sürücü ayrımı yapılarak sigortalılara daha avantajlı prim tekliflerinin sunulmasını teminen kişi temelli poliçe sistemine geçilmesi önerilmektedir. Sürücü ceza puanlarının yanı sıra ceza nedenleri, ehliyete el konulmuşsa süresi ve gerekçesi gibi sigorta şirketlerince primlendirmede kriter olarak kullanılacak sürücü bilgilerinin Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM)’nden alınarak Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi (SBM) aracılığıyla sigorta şirketleriyle paylaşılması gerekmektedir. Bu sayede sürücü bazında bir skor oluşturulması mümkün hale gelecektir. Ancak, hâlihazırda konuya ilişkin bir mevzuat bulunmasına karşın EGM ile yapılan görüşmelerde 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 93. maddesinde açıkça paylaşım hususunun yer alması gerektiği dile getirilince, bu çerçevede Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) tarafından hazırlanan kanun maddesi taslağı EGM ile paylaşılmıştır. Bu çerçevede, söz konusu madde taslağının yasalaşması beklenmektedir.

Diğer taraftan 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununda işletenin sorumluluğu teminat altına alınmaktadır. İşletenin yanı sıra sürücü sorumluluğunun da Karayolları Trafik Kanunu kapsamına alınması gerekmekte olup bu çerçevede Karayolları Trafik Kanununun 91. maddesinde sürücü sorumluluğunun da kapsama dâhil edilmesi yönünde bir düzenleme yapılması önerilmektedir.

İlaveten, bilindiği üzere trafik sigortasında tavan tarife sistemi uygulanmakta olup söz konusu sistem sigorta şirketlerinin iyi sürücüyü düşük prim, kötü sürücüyü yüksek prim uygulaması önüne ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Kişi Temelli Poliçe Tanzim Sistemi’nin uygulanabilmesi için trafik sigortasında uygulanmakta olan tavan tarife sisteminin kaldırılarak serbest fiyatlamaya dönülmesi önem arz etmektedir.

d. Eşdeğer Parça Kullanımı Yaygınlaştırılmalıdır. SBM’nin yayımladığı sektörün kullandığı parça maliyeti istatistiklerine bakıldığında, özellikle son dönemdeki kur dalgalanmaları ve parça tedarikinde yaşanan sorunların da etkisiyle, parça başına eşdeğer parça maliyetlerinin orijinal parça maliyetinin yarısından daha düşük tutarlarda olduğu görülmektedir. Sektörün son yıllardaki zararındaki artış ile sigorta poliçe fiyatlarının yükseliş nedenlerinin başında parça maliyetlerinin yer aldığı değerlendirilmektedir.

e. Dijital Sigortacılık Uygulamaları Desteklenmelidir. Sigorta sözleşmelerine ilişkin bilgilendirme yükümlülüğünün dijital olarak yerine getirilmesi sağlanmalıdır. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 1423. maddesinde sigortacının aydınlatma yükümlülüğü düzenlenmekte olup sigorta sözleşmesi akdedilmeden önce ve sözleşmenin devamında yapılan tüm bilgilendirmeler yazılı şekil şartına bağlanmıştır. Anılan düzenleme, AB metinleri esas alınarak hazırlanmış olsa da söz konusu metinlerde “yazılı” kavramı ile “basılı” kavramı birbirinden ayrılmakta iken Türk hukuk sisteminde “yazılı” kavramının, “basılı” kavramını kapsayıp kapsamadığı konusunda netlik yoktur. Dolayısıyla, yazılı şekil şartı sebebiyle başta mesafeli satış işlemlerinde sorunlar yaşanmakta, e-poliçe uygulamaları gibi hız ve pratiklik sağlayan insurtech¹ uygulamalarının hayata geçirilmesi zorlaşmaktadır.

Basılı yöntemle yapılan bilgilendirmeler, kâğıt ve tebligat maliyetlerine de sebep olmaktadır. Bu çerçevede, Türk Ticaret Kanununun ilgili maddesinde geçen “yazılı” ifadesinin kaldırılması önerisiyle teknolojik yeniliklerle birlikte sigorta satışında farklı pazarlama stratejileri dikkate alınarak pazarlama modeline uygun bir bilgilendirme yönteminin uygulanmasının dijital dönüşüme katkı sağlaması ve kâğıt israfının azaltılması neticesini doğuracağı değerlendirilmektedir.

f. Enflasyon Endeksli Yatırım Enstrümanları Geliştirilmelidir. Sigortacılık sektöründe ürün ve hizmet çeşitliliğinin sağlanması ve farklı finansal enstrümanların geliştirilmesi amaçları çerçevesinde, mali gelir etkisini dengeleyebilmek için enflasyon endeksli yatırım enstrümanlarının sektörün kullanımına sunulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

g. Katılım Sigortacılığı Mevzuat Altyapısı ve Katılım Ekosistemi Geliştirilmelidir. Katılım sigortacılığına ilişkin düzenlemeler yönetmelik ve tebliğ düzeyinde olup bu konuda bir kanun bulunmamaktadır. T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi koordinasyonunda Katılım Finans Kanunu taslak çalışmaları yürütülmektedir. Dünyada İslami sigortacılık veya tekafül olarak isimlendirilen sektör, Türkiye’de katılım sigortacılığı olarak tanımlanmaktadır. Tekafül sigortacılığı yönetim modelinde vekâlet, mudarebe ve hibrit (vekâlet-mudarebe) sözleşme yapılarına dayalı olmak üzere üç farklı yöntem kullanılmaktadır. Türkiye’de ise katılım sigortacılığında daha çok hibrit model tercih edilmektedir. Katılım

---

¹ Insurtech, yüksek teknoloji çalışmalarının geliştirilmesinin yanı sıra fon, tecrübe ve mentorluk gibi birçok farklı alanda sınırsız destek sağlayan bir sistemdir.

sigortacılığı açısından şirkette oluşan fonların sermayedar ve sigortalı olarak ayrılması ve sigortalıya ait kısmın sermayedarın sorumlulukları karşılığında maruz kalması muhtemel yaptırımlara tabi olmaması gerekmektedir. Bu sebeple katılım sigortacılığı kanun düzeyinde ele alınmalıdır.

Katılım sigortacılığı esasen katılım finans ekosisteminin bir alt bileşenidir. Bu sebeple sistemin bankacılık, sigortacılık, bireysel emeklilik, yatırım, finansman ve tasarruf finansman şirketleri gibi farklı alt bileşenler ile koordineli bir şekilde yürütülmesi ve dizaynı önem arz etmektedir. Bu bileşenlerin uçtan uca tasarımı, hassasiyetleri nedeniyle katılım finans sistemi dışında kalmayı tercih eden kişilerin gönül rahatlığı ile sisteme dâhil olabilmesinin yolunu açacak ve piyasanın derinleşmesine katkı sağlayacaktır. Katılım ekosisteminin koordineli olarak dizaynı bu alandaki potansiyelin ortaya çıkarılmasını ve gerek yurt içi gerekse yurt dışı yatırımların artmasını sağlayabilecektir.

h. Sektörün İklim Krizine Karşı Direnç Kazanmasını Sağlayacak İyi Uygulamalar Takip Edilmelidir. Sel, hortum, dolu, kuraklık, deniz seviyesindeki yükselme gibi haller iklim değişikliğine bağlı, sigortacılık sektörünü etkileyen risklerdendir. Bu çerçevede, sağlık, hayat, taşıt sigortaları gibi branşlar, iklim değişikliğinden etkilenen sigorta branşlarının başında gelmektedir. Bu kapsamda,

- İklim krizinin sigortacılık sektörü üzerindeki etkisi konusunda eğitim seviyesi artırılmalı ve bilinçlendirme yapılmalı,
- Bu alanda eğitilmiş ve farkındalık sahibi kişiler sektörde istihdam edilmeli,
- Risk haritaları oluşturulmalı ve coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla özellikle de tarım sigortacılığı alanındaki karar noktalarında ana belirleyici öğelerden biri olarak kabul edilmeli,
- Orta Vadeli Program (2023-2025) kapsamında da öngörüldüğü üzere tarım sigortasının koruma altına aldığı ürünler ve riskler bazında kapsamı genişletilmeli,
- Karbon emisyonu azaltılmalı, bu amaçla ulusal çerçeve metinleri periyodik aralıklarla gözden geçirilerek hem yurtiçi gelişmelere hem de uluslararası iyi uygulama örneklerine tam uyum hedeflenmeli,
- Yeşil projeler, özellikle de T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Krizi Eylem Planları dikkate alınarak hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır.

4.2.3. Finansal Piyasalarda Etkinliği Artırıcı Önlemler Alınmalıdır.

a. Finansal İşlemler Üzerindeki Yükler Azaltılmalıdır.

Bankalar ile finansman şirketlerinde olduğu gibi faktoring şirketlerinin yurtdışından temin edecekleri kredilerde de maliyetin düşürülmesi, ülkeye ilave kaynak girişinin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Bu kapsamda, faktoring şirketlerinin yurt dışından sağladıkları kredilerde KKDF oranının yüzde 0'a düşürülmesine ilişkin düzenleme yapılması yararlı olacaktır. Ayrıca, finansal kuruluşlar tarafından yurtiçinde bankalardan kullanılan kredilere banka ve sigorta muameleleri vergisi (BSMV) istisnası uygulanarak benzer faaliyeti yürüten finansal kuruluşlar arasında rekabet eşitsizliği yaratan ve aracılık maliyetlerini yükselterek nihai kullanıcının faiz maliyetini artıran uygulama ortadan kaldırılmalıdır.

Sermaye piyasalarının şirketlerin ihtiyaç duydukları finansmana erişimi için daha etkin rol oynayabileceği düşüncesinden hareketle, özellikle yüksek teknoloji alanında faaliyet gösteren ya da yüksek büyüme potansiyeli olan şirketler değerlendirilerek halka açılmalarını kolaylaştırmak ve bu şirketlere vergisel teşvikler sağlanması yararlı olacaktır.

b. Finansal İşlemlerde BSMV- KDV Entegrasyonu Sağlanmalıdır.

Sermaye piyasasında işlem yapan aracı kurumlar, yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları, banka ve sigorta muameleleri vergisine konu işlemleri için BSMV hesaplamaktadırlar. Bu kurumlar aynı zamanda BSMV'nin konusuna girmeyen mal ve hizmet alımları için KDV ödemektedirler. Ancak, kendileri KDV mükellefi olmadıkları için ödedikleri KDV'yi satın almış oldukları mal ve hizmetin maliyetine ekleyerek gider veya maliyet unsuru olarak dikkate almaktadırlar. Her ikisi de işlem vergisi niteliğinde olan KDV ve BSMV'nin uyumlaştırılmasının vergi mevzuatımızda sağlanmamış olması, sermaye piyasası yatırımcı kuruluşlarının işlem maliyetlerini artırmakta ve dolaylı yoldan sermaye piyasasına olan talebi olumsuz yönde etkilemektedir.

Bankalar ile aracı kurumlar arasında BSMV mükellefiyeti açısından önemli bir farklılık bulunmaktadır. Bankaların, bankacılık dışı işlemleri dâhil, her türlü işlemi BSMV'ye tabidir. Aracı kurumlar, başta sermaye piyasası araçlarının alım satımına aracılık faaliyetleri nedeniyle BSMV mükellefidir. Bunun yanı sıra, aracı kurumlar proje finansmanı, halka arza aracılık, şirket satın alma ve birleşme işlemlerine aracılık, danışmanlık ve yatırım danışmanlığı faaliyetleri yönünden KDV mükellefidir. Aracı kurumlar ile bankalar arasındaki bu mükellefiyet farklılığı, her iki kurum tarafından yürütülen benzer faaliyetlerde KDV (yüzde 18)

ve BSMV (yüzde 5) oran farklılıkları nedeniyle aracı kurumlar aleyhine vergi yükleri oluşturmaktadır.

KDV uygulayan ülkelerde BSMV gibi ayrı bir işlem vergisinin alınmadığı ve sermaye piyasasında faaliyet gösteren kurumların işlemlerinin KDV mevzuatı içerisinde çözümlendiği bilinmektedir. Ayrıca, AB düzenlemelerinde, finansal kuruluşların ana faaliyet konusu işlemlerinde KDV oranının yüzde 0 olarak uygulandığı görülmektedir. Yapılacak düzenlemeler ile BSMV'nin kaldırılması ve finansal hizmetlerin KDV'den müstesna tutulması uygulamasına gidilerek AB mevzuatı ile uyum sağlanmalıdır.

c. Spot ve Türev İşlemler Arasındaki Vergileme Farklılıklarına Son Verilmelidir.

Mevcut uygulamada, spot döviz ve altın işlemlerinden elde edilen gelirlerde vergilendirme yok iken, bunların türev işlemlere dayanak varlık olması halinde vergiye tabi tutulması suretiyle türev piyasalar aleyhine bir eşitsizlik oluşturulmaktadır.

Piyasadaki döviz likiditesinin artırılması ve işlem vadelerinin uzatılması dâhilinde finansal koruma mekanizmalarının geliştirilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda, yurt içinde türev piyasalarının gelişebilmesini teminen türev işlemlerinden elde edilen gelirlere yönelik vergi politikasının yeniden gözden geçirilmesi, finansal risklerden korunmak amacıyla türev işlemi yapan tüzel yatırımcıların yurt içi piyasaları daha aktif şekilde kullanmasının teşvik edilmesi gerekmektedir.

d. Kaldıraçlı Alım Satım İşlemlerine Uygulanan Vergi Mevzuatı Değiştirilmelidir.

Gelir Vergisi Kanunu (GVK)'nın Geçici 67. maddesinde yapılan değişiklikle, kaldıraçlı işlemler dövizde endeksli işlemler olarak kabul edilmiş ve alım satımına konu edilen anapara niteliğindeki döviz tutarlarının pozisyon kapama tarihine kadar oluşacak Türk Lirası kur farklarının tevkifat matrahına ilave edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yatırımcıların kaldıraçlı alım satım işlemlerinde döviz cinsinden kâr/zararları dikkate alınıp kur farkı göz ardı edilerek, yabancı para cinsinden elde ettikleri gelir için pozisyonun kapatıldığı tarihteki döviz kuruyla hesaplanacak vergi matrahına göre tevkifat uygulaması yapılmalıdır. Aksi takdirde, yatırımcılar elde etmedikleri kârlar üzerinden ciddi vergilerin ödenmesi riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Uygulamada karşılaşılan sorunun nihai olarak çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla GVK'nin Geçici 67. maddesinde değişiklik yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

e. Hesaptan Hesaba Transfer ve Cüzdan Uygulamalarının Artırılması İçin Çalışmalar Yürütülmelidir.

Kartlı sistemlerin ülkemizde oldukça gelişmiş seviyede olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, uluslararası uygulamalar dikkate alındığında yakın gelecekte hesaptan hesaba transfer ve cüzdan uygulamalarının önem kazanacağı öngörülmektedir. Fiziksel kart olmadan gerçekleştirilen mağaza içi dijital ödemeler (temassız veya QR) ülkemizde kullanılmaktadır, ancak fiziksel kart bağımlılığı halen yüksek düzeydedir. Süregelen çip krizleri göz önünde bulundurulduğunda, yazar kasa şirketlerine ve yabancı kart şemalarına bağımlılığının azaltılmasını ve kart ile kurye maliyetlerinin düşürülmesini teminen, dijital finasta EFT/FAST, Kolay Adresleme Sistemi-KOLAS, TR Karekod, Güvenli Ödeme, Ödeme İste, SİPER, vb yöntemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması ile ödeme ve elektronik para kuruluşlarının söz konusu sistemlere entegrasyonunun sağlanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda, TR Karekod Yönetmeliği ile regülasyonda atılan önemli bir adımın devamında, karekodun kullanımının uygulamada da yaygınlaştırılması amacıyla tanıtım faaliyetleri ve destek çalışmalarının yürütülmesi önerilmektedir. Ayrıca, yerli bir kart şeması olan TROY'un yaygınlığının artırılması ve kullanım ağının genişletilmesi ve buna yönelik düzenleme, teknolojik altyapı, pazarlama gibi alanlarda teşvik edici adımların atılması faydalı olacaktır.

Karekodun fiziki kullanımında büyük rol oynayacak cüzdan uygulamalarının elektronik para kuruluşları tarafından yaygın olarak sunulduğu dikkate alınarak cüzdan uygulamalarının artırılması ve yaygınlaştırılması çalışmalarına katkı sağlamak adına elektronik para kuruluşlarının uygulamalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Dijital finansın geliştirilmesi amacına hizmet edecek en önemli unsur, fiziksel cihazlara olan bağımlılığın azaltılmasıdır. Bu çerçevede, SoftPOS (Cep POS) uygulamalarının yaygınlaştırılması için tanıtım ve destek faaliyetlerinin yürütülmesi önerilmektedir. Standart fiziksel POS ürününe kıyasla hem maliyet hem de kullanım avantajı olan bu ürünlerin tanıtılması KOBİ'lerin bu hizmete erişimini kolaylaştıracak, KOBİ'lerin fiziksel POS maliyetlerini düşürürken POS hizmeti sunan finansal kuruluşların donanım, teknik servis, sarf malzeme, depo ve kurulum vs. maliyetlerinde ciddi avantaj sağlayacaktır. KOBİ'lerin kullanımını yaygınlaştırmaya yönelik olarak, ürünle ilgili yasal düzenlemelerin esnetilmesinin değerlendirilmesi faydalı olacaktır (Kasa POS entegrasyonu, e-fatura ve arşiv yaygınlaştırmaya yönelik aksiyonlar vs.).

4.2.4. Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı Sektörü İçerisindeki Yatırım Bankacılığı Faaliyetleri Geliştirilmelidir.

Sermaye piyasasının gelişebilmesi ve halkın uzun ya da kısa süreler için kullanmadığı birikimlerin, ihraççıların çıkaracağı pay ve borçlanma aracı gibi finansal araçlar yoluyla yatırımlara aktarılması için kamunun güvenini kazanmış ve bu konuda uzmanlaşmış finansal kurumlara (itibar kurumları) ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, sermaye piyasasının etkili bir şekilde çalışmasında yatırım bankaları önemli rol oynamaktadır. Avrupa ve ABD gibi sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde yatırım bankaları fon talep edenleri sermaye piyasasına yönlendirme konusunda etkin rol alırken, ülkemizde yatırım bankalarının faaliyetleri çok sınırlıdır. Temel fonksiyonu, reel sektör yatırımlarının uzun vadeli finansmanına katkıda bulunmak olan sermaye piyasasının bu işlevi yerine getirmesi ve sürekliliğinin sağlanması için yatırım bankacılığı faaliyetlerinin gelişmesi çok yönlü fayda sağlayacaktır.

Yatırım bankacılığının finansal hizmetlerdeki sınırlı alanının genişletilmesi, kamunun da öncelikleri arasındadır. Nitekim BDDK nezdinde son dönemde yeni yatırım bankalarının kuruluşuna izin verilmesi, kalkınma ve yatırım bankacılığının geliştirilmesine yönelik önemli bir açılım yapıldığına işaret etmektedir.

ABD ve AB ülkeleri gibi sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde kalkınma ve yatırım bankaları hisse senedi ve türev işlemlerinde emir iletimi, işlem aracılığı ve portföy aracılığı hizmetlerini yatırımcılara herhangi bir aracı kurum olmadan sunabilmektedir. Pay piyasasına derinlik verilmesi ve sermaye piyasasının güçlendirilmesi amacıyla, kalkınma ve yatırım bankalarının, hisse senedi ve türev işlemlerinde emir iletimi ve işlem aracılığı hizmetlerini yatırımcılara herhangi bir aracı kurum olmadan verilmesi sağlanarak potansiyellerinden faydalanılmalıdır.

Kalkınma ve yatırım bankaları sermaye piyasası ürünleri alanında sektörün gelişmesi ve finansal okuryazarlığın artırılması ve yatırımcıların doğru yönlendirilmesi hususunda önemli katkılar sağlayabilecek düzeyde kurumsal tecrübeye ve yetişmiş insan kaynağına sahiptirler. Ayrıca, müşteri portföyleri büyük ölçüde nitelikli yatırımcılardan oluşmaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları, verilecek yeni yetkilerle, aracı kurumlar ile portföy yönetim şirketlerine tamamlayıcı rol oynayarak sermaye piyasalarındaki pastanın büyütülmesini ve piyasaya olan ilginin artmasını sağlayacaktır.

Finansal piyasaları gelişmiş ülkelerde kalkınma ve yatırım bankaları girişimcilere kaynak yaratan en önemli kurumlardan biri olup, bu kurumlar ilgili sermaye piyasası düzenlemeleri kapsamında farklı formlarda işlem yapabilmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının, yurtdışındaki muadil kuruluşlara benzer şekilde farklı nitelikteki finansal araçları birikim sahiplerine sunması; yeni iş modelleri ile finansman ihtiyacına düşük maliyetle cevap verilmesi ve kaynakların hem küçük/mikro ölçekli projelere hem de sermaye piyasası ile henüz kapsamamış orta ölçekli şirketlere sunulması açısından önem arz etmektedir.

Ülkemizde mevcut durumda şirketler sermaye piyasasından öncelikle halka açılarak finansman sağlamaktadır. Son yıllarda nispeten küçük girişimlerin finansmanında en önemli araçlardan biri olan girişim sermayesi yatırım fonları da etkili olmaya başlamıştır. Ancak, bu fonlar sadece portföy yönetim şirketleri tarafından kurabilmektedir ve nispeten küçük ölçekli girişimlere yöneliktir. Yurtdışında olduğu gibi daha orta ölçekli şirketlere yatırım yapan özel sermaye kurumu (private equity) henüz gelişmemiştir.

Orta ölçekli şirketlere yatırım yapan özel sermaye kurumu henüz gelişmemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarına girişim sermayesi yatırım fonu kurma yetkisinin verilmesi ülkemizdeki boşluğu dolduracaktır. Fon kaynakları kısıtlı kalkınma ve yatırım bankalarının da girişimlere finansman sağlaması için girişim sermayesi yatırım fonu kurarak alternatif kaynak yaratması, güven kuruluşu olarak kalkınma ve yatırım bankalarının da bu ekosistemde yer alarak hem kalkınma ve yatırım bankalarının gelişimine hem de kaldıraç etkisi yaratarak ekosistemin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Kalkınma ve yatırım bankalarına verilecek bu yetkiyle bireysel yatırımcıların atıl durumdaki kaynaklarının istikrarlı bir şekilde regüle edilmiş yatırım alanına aktarılması sağlanarak, bu bankalarca portföy yönetim şirketlerinin piyasadaki varlıklarını ve faaliyet alanlarını destekleyici ve tamamlayıcı rol üstlenilmek suretiyle fon pazarının sağlıklı şekilde büyümesine katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Dünyada, güvenli edim işlemleri aracılığı işlemlerinin (GEİŞ) (piyasada yaygın bilinen adıyla escrow “eskrov” hesapların) ortaya çıkış nedenini özetle “güvensizlik” unsuru olarak belirleyebilmek mümkündür. Eskrov sözleşmesinin temel amaç ve fonksiyonlarının işlem tarafının korunması, devir koşullarının teminat altına alınması, uzmanlık ve hesap verilebilirlik olması dolayısıyla, ABD’de olduğu gibi bir kısım yurtdışı düzenlemelerde, bankalar, sigorta

şirketleri, yediemin şirketleri, avukatlar dışında sürekli ve ticari şekilde eskrov işlemleri yapılabilmesi için lisans alınması şarttır.

Eskrov sözleşmesinin mevzuatımızda Türk Borçlar Kanunu tahtında akdedilmesi mümkün olmakla birlikte, 5411 sayılı Bankacılık Kanununda yer alan faaliyet konularından biri olmamaları sebebiyle bankalarca hizmet olarak sunulamamaktadır. Bu nedenle, bu boşluğun bankalar dışında, regüle olmayan kişi ve kurumlarca yapılmasının işlem güvenliğini ve tarafların menfaatlerini teminat altına almada sıkıntılar yaşattığı görülmektedir.

Eskrov sözleşmelerinin kalkınma ve yatırım bankalarınca düzenlenmesi, piyasada işlem güvenliğini sağlamanın yanı sıra ve menfaatleri koruyucu bir etkiye bulunacaktır. Bu suretle, yabancı yatırımcının çekilmesine ve İstanbul Finans Merkezinin cazip hale gelmesine katkıda bulunulacaktır.

Aralarında güven sorunu olan iki tarafın güvenilir üçünü kişi konusunda uzlaşamamaları halinde kalkınma ve yatırım bankalarının devreye girmesinde yarar bulunmaktadır. Eskrov sözleşmesine konu şeyin saklanması için hizmet verilmesi esnasında kendisine teslim edilen şeyi kullanmama borcu, saklama borcu, özen borcu, sır saklama borcu, sözleşme konusu saklanan şeyin ilgili tarafa teslim borcu gibi yükümlülükleri kalkınma ve yatırım bankalarının -eskrov sözleşmesinin yapılma amacına uygun olarak- layıkıyla yerine getirebileceği düşünülmektedir.

4.2.5. Reel Sektörün Vadeli Alım-Satım Yoluyla Birbirlerini Kredilendirmeleri Desteklenmelidir.

Yetersiz sermaye ile faaliyetlerini sürdüren ve dış kaynağa ihtiyaç duyan KOBİ'lerimiz bu sorunu aşmak üzere çeşitli finansman kanalları yaratmıştır. Bunlardan en yaygın olanı “vadeli çek” uygulamasıdır. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Risk Merkezi verilerine göre, 2022 yılının ilk 11 ayında bankalara toplam 2,4 trilyon TL'lik 15,7 milyon adet çek ibraz edilmiştir. Bu çeklerin yarısından fazlasının vadeli mal alımına yönelik ileri vadeli keşide edilen çek olduğu düşünülmektedir. Sermaye yapısı güçlü olup vadeli satışlarla satışlarını artırmak isteyen satıcılar ile iş yapma yeteneği olup vadeli alımlarla kendisine finansman kaynağı yaratmak isteyen KOBİ'leri güvenli bir şekilde bir araya getirecek mekanizmalar yaratmak KOBİ'lerin üretim ve istihdam kapasitesini artıracaktır. Bu finansman kaynağının hacminin artırılmasına yönelik olarak;

1. KOBİ'ye vadeli mal satmak suretiyle finansman sağlayan satıcının üstlendiği tahsilat riskini garanti altına alacak iş modelleri ve uygulamalar yaratılmalıdır.
2. Satıcının vadeli mal sattığı alıcının ödeme performansını/gücünü görebilmesi için geliştirilen karekodlu çek uygulamasının yaygınlaştırılması sağlanmalı ve benzer uygulamaların hayata geçmesi için çalışmalar başlatılmalıdır.

2022 yılı sonu itibarıyla karşılıksız çek oranının yüzde 0,7 ile kredilerdeki TGA oranının çok altında olması garanti mekanizmalarının kurulması için uygun bir ortamın bulunduğunu göstermektedir.

Bir iş ilişkisi içinde bulunan alıcı ve satıcının kriz dönemlerinde, bankalara kıyasla, birbirlerine daha esnek davrandıkları göz önüne alınarak bu tür finansman yöntemlerinin yaygınlaşmasının KOBİ'lerin krizlere karşı direncini artıracığı düşünülmektedir.

Bu finansman yönteminde bir "nakit kredi" kullanımı söz konusu olmadığından, KOBİ açısından, mevcut finansman maliyetlerine göre vadeli mal alımının finansman maliyeti daha düşük olacaktır.

4.2.6. Reel Sektörün Finansmana Erişimi Kolaylaştırılmalıdır.

Türkiye'de KOBİ'lerin istihdam, ihracat, yatırım, vb. alanlarda potansiyellerini kullanabilmeleri için finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda, tedarik zinciri içinde en önemli halka olarak nitelendirebileceğimiz KOBİ'lerin, büyük ölçekli firmalarla arasındaki alım-satım ilişkisinin vadeli olarak yapıldığı göz önüne alındığında, sattıkları mal/ hizmet karşılığı vadeli olarak tahsil edecekleri alacağın peşin bir finansman aracı haline dönüştürülmesi önem arz etmektedir. Ülkemizin en büyük sanayi kuruluşlarından ekonomimizin itici gücü olan KOBİ'lere kadar geniş bir yelpaze tarafından kullanılan faktoring ürün ve hizmetleri, firmaların kendi ticari alacaklarıyla uygun maliyetli finansmana ulaşmalarını sağlamaktadır.

KOBİ'lerin hızlı ve güvenli bir dijital ortamda uygun maliyetli finansmana erişimini kolaylaştırmak amacı ile Finansal Kurumlar Birliği (FKB) bünyesinde oluşturulan önemli projelerden biri de Merkezi Fatura Kaydı Sistemi (MFKS) ile entegre çalışan, başta tedarik zinciri finansmanı olmak üzere tüm alacak finansmanı ürünlerini, faturaya dayalı ticari borçların faturalı alacaklarla ödenmesini ve kredi sigortası sistemini içerecek şekilde oluşturulan Ticaret Zinciri Finansmanı Sistemi (TZFS)'dir. TZFS sayesinde tedarikçi

KOBİ'ler, büyük alıcıların belirlediği vadeyi beklemeden, alıcıların kredibilitesinden yararlanarak, ilave bir teminata ihtiyaç duymadan ve uygun maliyetle ticaretini peşin finanse ederek üretim süreci için kendilerine kaynak sağlamak ve işletme sermayesi yaratmaktadır. 2022 yılı Nisan ayında 6361 sayılı Kanunda düzenleme yapılarak kapsamı ile usul ve esasları BDDK tarafından belirlenecek şekilde bilgi sistemleri vasıtasıyla finansal kuruluşların gerçekleştireceği işlemlerin ya da alacağı hizmetlerin şubecilik sayılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Yapılan değişiklik, TZFS başta olmak üzere, dijital kanalların kullanılmasının önünü açarak KOBİ'lerin uygun maliyetle finansmana erişimlerini kolaylaştıracaktır.

2019 yılında gerçekleştirilen bu projenin KOBİ'ler tarafından yaygın bir şekilde kullanılması için öngörülen ve aşağıda sıralanmış olan aksiyonların takip edilmesi hedeflenmelidir:

- KOBİ'lerin kamu alacaklarının bu sisteme dâhil edilmesi,
- KOBİ'lerin söz konusu dijital platformlarda kolaylıkla ve ek maliyet doğurmayacak şekilde işlem yapabilmelerinin yolunun açılması için ilgili mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması,
- KOBİ'lerin büyük alıcılarla yapmış olduğu sözleşmelerde alacağın devrini yasaklayan maddelerde gerekli iyileştirmelerin yapılması ve dünyada kabul görmekte olan uygulamaların benimsenmesi,
- Sisteme kaydedilmiş teminat niteliği güçlü alacakların menkul kıymetleştirilerek sermaye piyasalarında işlem görmesine imkân sağlanması için ilgili mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması,
- KOBİ'lerin finansmana erişimini kolaylaştırmak için TZFS'deki teminatı güçlü alacakların Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve Kredi Garanti Fonu (KGF) gibi kamu kurumlarının reel sektörü destekleyen programlarından faydalandırılması.

4.2.7. Ürün İhtisas Borsalarının Ürün ve Hizmet Çeşitliliği Geliştirilmeli, Emtia Piyasalarında Risk Yönetimine Yönelik Rolü Artırılmalıdır.

Yurt dışında finansal emtia piyasaları esas olarak vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinden oluşan türev araçlar üzerine kuruludur. Günümüzde birçok önemli emtia,

organize türev borsalarında işlem görmektedir. Gösterge fiyat oluşumu kaynakların verimli dağıtımı için önem arz etmekte olup organize piyasalar bu önemli fonksiyonu yerine getirmektedir. Türev piyasalarının gelişimi ve riskten korunma araçları, piyasa katılımcılarının risklere maruz kalma oranını azaltma imkânı sağlar.

Emtia piyasaları doğası gereği bölgesel ve küresel ölçekte fiyat göstergesi olması açısından belli kısıtlar içermektedir. Bunlar; ticari korumacılık, coğrafi engeller, lojistik kısıtlar ve maliyetler ile bölgesel arz-talep farklılıklarıdır. Ticaretin serbestleştirilmesi, organize piyasaların gelişimini destekleyen önemli bir unsurdur. Bu çerçevede, Türkiye'nin kendi coğrafyasında Karadeniz Tahıl Koridoru çözümündeki katkısı ve rolünü avantaja çevirerek hububatın yanı sıra diğer stratejik ürünlerde (örneğin; fındık, zeytin, pamuk vb.) gösterge oluşturması ve bu suretle fiyat oluşumunda söz sahibi olması önem arz etmektedir. Bu nedenle, ülkemiz için öncelikle bu ürünlerin yerel tezgâh üstü piyasadaki işlemlerinin organize ürün ihtisas borsalarına çekilmesi için gerekli destek ve teşvikler verilmelidir. Bu kapsamda, stratejik ürünlerde lisanslı depoculuğun desteklenmesine devam edilerek, organize piyasalarda fiyat oluşumu sağlanmalıdır. Aynı şekilde, organize piyasa dışında gerçekleşen emtia piyasalarına yönelik işlem bilgilerinin yanı sıra yatırımcıların ve politika koyucuların karar alma süreçlerine katkı sağlayacak nitelikteki bilgilerin de toplanması, standardize edilmesi ve şeffaf bir şekilde tüm katılımcıların kullanımına açılması sağlanmalıdır.

Sürdürülebilirliğin üç temel bileşeni; çevre koruma, ekonomik büyüme ve sosyal gelişimdir. Ürün ihtisas borsaları çevre koruma konusunda farkındalığı artırmak için iklim, su, kuraklık vb. üzerine göstergeler hesaplayıp yayımlamalıdır. Bu göstergeler, iklim değişikliğiyle mücadelede toplumda bilinç oluşumu kapsamında önemli rol üstlenecektir. İleri aşamada ihtiyaca göre bu göstergelerin bazıları üzerine türev sözleşmeleri işleme açılabilir.

Sürdürülebilirlik açısından çevresel, zirai ve finansal okuryazarlığın artırılması yoluyla hane halkı ve firmaların bu alanlardaki farkındalığı yükseltilmelidir. Böylece, kaynakların verimli kullanılması mümkün olabilecek ve tasarrufların yönlendirileceği finansal araçlara yönelik bilgi düzeyi artırılabilir.

Tarım üzerine ürün ihtisas borsacılığı, tarımsal ürün ekosisteminin adil, etkin ve verimli çalışan bir piyasa ihtiyacını karşılamaktadır. Bunun yanı sıra, lisanslı depolarda saklanan standardize edilmiş ürünleri temsil eden ve kayden izlenen ELÜS finansal ürün ve hizmet çeşitliliğine katkı sunmakta, derin bir piyasada etkin fiyat oluşumu ile ELÜS sahiplerinin

likiditeye ve finansmana erişimi sağlanmaktadır. Kısa zamanda buğday, mısır ve arpa gibi ürünlerde gösterilen başarının diğer ürünlere de yaygınlaştırılması için çalışmalar yürütülmelidir.

Türk finans sektöründe ürün ihtisas borsacılığı alanında faaliyet gösterecek olan ürün piyasası aracı kurumlarının gelişimini ve piyasadaki fonksiyonlarını rekabetçi bir ortamda ifa etmelerini temin etmek için teşvik ve destek sağlanmalıdır. Emtia sektörü içinde ürün piyasası aracı kuruluşlarının etkinliğinin emtia piyasası koşullarını destekleyici şekilde artması makroekonomik göstergeleri olumlu etkileyecektir. Ayrıca, sermaye piyasalarında emtia türevlerinin payının artırılması için de bu kurumların gelişimi önemli bir adım olacaktır.

Likit ve derin bir emtia piyasası katılım finansa da çözüm üretebilecektir. Bu yönde kurulma çalışmaları devam eden organize teverruk piyasasının devreye alınmasının yanı sıra klasik teverruk piyasası için de iş birliklerinin tesis edilmesinde fayda görülmektedir. Türkiye'nin bu piyasalarla rekabet edebilmesi ve bu alanda uluslararası bir finans merkezi olabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalı ve vergisel avantajlar tanınmalıdır.

4.2.8. Üçüncü Ülkelerle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Yönünde Adımlar Atılmalıdır.

Uluslararası Para Fonu'nun (International Monetary Fund, IMF) merkez bankaları resmi yabancı döviz rezervleri verileri incelendiğinde, 2008 yılı küresel finans krizinin, merkez bankası rezervlerindeki yabancı para birimi tercihlerinde önemli bir dönüşümü beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. 2008 yılına kadarki süreçte ABD doları, Avro, Japon yeni ve İngiliz sterlini merkez bankası yabancı döviz rezervlerinin yüzde 98'ini oluştururken, 2021 yılında ilgili pay yaklaşık yüzde 90 seviyesine gerilemiştir.

Küresel gayrisafi yurtiçi hasıladan en büyük payı ABD alırken Çin ikinci sıradadır. Küresel ticaret payında ise Çin birinci sırada bulunmaktadır. Çin'in hızlı büyümesi ve dünyanın üretim üssü olarak konumlanması ile birlikte uluslararası para sistemine yönelik eleştirileri ve çalışmaları hız kazanmıştır. İlgili çalışmalar doğrultusunda, sermaye ve finans hesaplarının liberalleşmesi sürecine başlanmış ve para birimi olan Renminbi'nin (RMB) uluslararası kullanımını artırmak amacıyla bir dizi girişimde bulunulmuştur.

Çin tarafından farklı kanallar ve yol haritaları ile ilerleyen bu sürecin "Renminbi Business" projesi başlığında ele alınabileceği değerlendirilmektedir. Bu proje çerçevesinde

atılan adımlar; cari hesap, sermaye hesabı ve diğer şeklinde üç başlıkta değerlendirilebilmektedir.

Cari hesap tarafında, reel ekonomi ve dış ticaret kalemlerinde RMB'nin kullanımının artırılmasına yönelik olarak merkez bankaları arasında swap (takas) anlaşmaları yapılmakta ve aynı zamanda Çin bankalarının sınır ötesi oluşumları üzerinden “takas (clearing)” merkezleri kurulmaktadır. Çin Merkez Bankası ve TCMB arasında hâlihazırda bir swap anlaşması bulunmaktadır; ancak, reel sektör tarafında swap kanalının verimli kullanılmadığı değerlendirilmektedir. Cari hesap tarafında değerlendirilen ikinci kanal olan takas merkezinin Türkiye’de kurulması ve İstanbul Finans Merkezi’nde konumlandırılması önerilmektedir.

Karşılıklı ticarete yerel para birimlerinin kullanımının artırılmasıyla birlikte yatırım ve finansman başlıklarında ilerlenebileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda gerek hazine borçlanma enstrümanlarında Renminbi'nin bulunabileceği gerekse özel sektör tahvil veya sukuk ihraçlarında Renminbi'nin kullanılabilirliği düşünülmektedir. Renminbi borçlanma maliyetlerinin görece düşük seyri ve finansmana erişim kolaylığı, yerel para birimleri ile ticaretin sunacağı katkılar ile birlikte diğer fırsatlar olarak değerlendirilebilmektedir.

Çin sermaye piyasalarına erişim şemaları, hem yurtdışından Çin’e yatırım yapabilme imkânı sunmakta hem de Çin’de yer alan bireysel ve kurumsal yatırımlara yurtdışının önünü açmaktadır. Bu kapsamda uluslararası finans kuruluşlarının önemli yatırımları bulunmakta ve İstanbul Finans Merkezi’nin bu noktada ilgili şemalar için öncü rol üstlenebileceği değerlendirilmektedir.

Diğer başlığı altında incelenebilecek girişimler ise IMF’nin SDR sepetinde Renminbi’nin payının giderek artması, SWIFT’e alternatif olarak konumlandırılmak istenen CIPS ödeme sistemi ve Kuşak ve Yol Girişimi’dir.

Türkiye’nin Çin’e karşı verdiği dış ticaret açığı rakamlarına Tablo 11’de yer verilmiştir. Türkiye’nin toplam dış ticaret açığı içerisinde Çin’in payı 2021 yılında yüzde 61,9, 2022 yılında ise yüzde 34,8 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 11: Dış Ticaret Açığı (milyar dolar, yüzde)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Çin Dış Ticaret Açığı	21,5	22,8	22,8	22,5	20,8	18,4	16,4	20,2	28,6	38,1
Toplam Dış Ticaret Açığı	99,3	84,6	62,6	52,9	74,2	54,0	29,5	49,9	46,2	109,5
Pay (yüzde)	21,6	26,9	36,4	42,5	28,0	34,1	55,6	40,5	61,9	34,8

Kaynak: TÜİK

Tablo 11 incelendiğinde, Çin'e karşı dış ticaret açığının finansmanının büyük önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Uzak Ülkeler Stratejisi'nde Çin ile ticari ilişkilerdeki potansiyele değinilmiş, bunun gerek yerel para birimlerinin kullanımının teşviki gerekse alternatif finansman kaynaklarının oluşturulması açısından, önem arz ettiği vurgulanmıştır.

Türkiye'nin Kuşak ve Yol Girişimi'ne üye bir ülke olması ile birlikte iki ülke arasındaki ilişkilerin ekonomik ve ticari alanlarda geliştirilmesinin, Türkiye ve İstanbul Finans Merkezi özelinde önemli fırsatları beraberinde getireceği değerlendirilmektedir.

4.2.9. Finansal Çözüm Merkezi Kurulmalıdır.

Tahkim müessesesinin en önemli katkısı; kişilerin ilgili kuruluşlarla yaşadıkları anlaşmazlıkların hızlı, etkin ve adil biçimde çözülmesidir. Ülkemizde, genel tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çerçevesinde tüketici hakem heyetleri teşkil edilmiştir. Finansal tüketicilere yönelik olarak ise, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca Bireysel Müşteri Hakem Heyeti, 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun uyarınca Bireysel Müşteri Hakem Heyeti ve Sigortacılık Kanunu kapsamında Sigorta Tahkim Komisyonu müesseseleri oluşturulmuştur. Ayrıca, TSPB nezdinde ilk aşamada, aracılık faaliyetleri, portföy yöneticiliği ve kolektif yatırım araçları ve kaldıraçlı alım satım işlemleri konularındaki uyuşmazlıkların çözümü için Hakem Heyetleri oluşturulmuştur.

Tablo 12: Finans Sektöründe Finansal Çözüm Müessesesi

Finansal Sektör	Tahkim/Hakemlik Müessesesi	
	Bireysel Müşteri	Kurumsal Müşteri
Bankacılık Sektörü	X	
Sigorta Sektörü	X	
Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları	X	
Özel Emeklilik		
Sermaye Piyasası Kuruluşları	X	
Banka Dışı Finans Kuruluşları		

Finansal işlemler ile finansal ürün ve hizmetlere yönelik uygulamalardan doğan uyuşmazlıkların çözülmesi, söz konusu uyuşmazlıkların ilgili olduğu mevzuat karşısındaki durumunun değerlendirilmesi, finans sektöründe yaşanan dolandırıcılık eylemleriyle mücadele edilmesi amaçlarıyla kamu tüzel kişiliğini haiz Finansal Çözüm Merkezi kurulmasının aşağıda sayılan tereddütlü hususları gidereceği düşünülmektedir:

- Finansal ürün ve hizmetlerin düzenlemesi ve denetimi kanun koyucu tarafından kurulan farklı kamu kurumlarına bırakılmıştır. Bankalar, faktoring, finansal kiralama, finansman ve tasarruf finansman şirketleri BDDK; yatırım kuruluşları ve fonları SPK; sigorta ve özel emeklilik şirketleri SEDDK; ödeme kuruluşları TCMB'nin yayımladığı ikincil mevzuat ve talimatlarla düzenlenmekte, denetim ve gözetim altında tutulmaktadır. 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde tüketiciler; CİMER ve Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK)'na finansal kuruluşlara ait şikâyetleri iletmektedir. Dolayısıyla, çoğu durumda aynı niteliği haiz tüketici başvurusu CİMER ve KDK'ye iletildiğinde “şikâyet”, tüketici hakem heyetlerine iletildiğinde “uyuşmazlık” niteliği kazanmakta, her iki kanalda birbirinden tümüyle farklı iki ayrı mevzuata göre işleme tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla tüm müktesebatın bir arada kullanılamaması ve dağınık kurumsal yapı idarenin tutarlı, etkin ve verimli işleyişini, isabetli ve uzmanlığa dayalı kararlar almasını engellemektedir.
- Dijitalleşmenin artmasıyla finansal ürün ve hizmetlerin sunum kanalları fiziki ortamlardan dijital kanallara yönelmekte, finansal hizmetler ve kanallar daha karmaşık hale gelmekte ve bir finansal ürün ve hizmetin sunumunda birden çok taraf rol almaktadır. Bu karmaşık finansal ürün ve hizmetlerden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesi teknik bilgi, uzmanlık ve dijital kayıt okuryazarlığı gerektirmektedir.

- Bireysel Müşteri Hakem Heyetinin Oluşumu, Çalışma Esas ve Usulleri Hakkında Tebliğ’de ifade edildiği şekilde, ticari nitelikte finansal ürün ve hizmetlere ilişkin uyuşmazlıkların çözümü doğrudan adli mercilere intikal etmekte olup bu durum uyuşmazlık çözüm sürecini uzatmakta ve mahkemeler üzerindeki iş yükünü artırmaktadır. Bireysel uyuşmazlıklar için tüketici hakem heyetleri, TBB ve TKBB bünyesinde bireysel müşteri hakem heyetleri ve Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği nezdinde Sigorta Tahkim Komisyonu bulunmakta iken ticari nitelikte finansal uyuşmazlıkların çözümlenmesi için özel bir tahkim sistemi öngörülmemiştir.

4.2.10. Ekonomik Birimlerin Borçluluğunun Konsolide Biçimde Sunulması Sağlanmalıdır.

Borçluluk verilerinin bütüncül bir yaklaşımla banka ve finansal kuruluşlar tarafından kullanılabilir hale getirilmesi önemlidir. Örneğin, TOKİ’den ev alan bir müşterinin ya da çeşitli kurumlardan senet ile taksitli ürün satın alan kişilerin yapacakları ödemeler mevcut gelir dağılımını ve kişilerin borçluluk durumunu doğrudan etkilemektedir. Bu çerçevede, fatura verilerinin (enerji sektörü, telekom sektörü vb.) ve müşterinin borçluluk durumuna etki edebilecek çeşitli mali verilerin erişilebilir hale getirilmesi yararlı olacaktır. Bu çerçevede, kamusal hizmetlere ilişkin fatura verilerinin ve müşterinin banka ve finans sektörü dışında gelir/gider oranını etkileyebilecek borçlandırıcı işlemlere ilişkin verilerin de kullanılması önerilmektedir.

Banka müşterisi olmayan kişiler bakımından da elektronik muvafakat mekanizmasının oluşturulması ile veri paylaşımının kolaylaştırılması ve dijital süreçlere uygun hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Örneğin, Findeks kimlik doğrulama yönteminin veya e-devlete giriş yapan ve kimliği e-devlet aracılığı ile teyit edilen kişilerin, e-devlet üzerinden oluşturacakları adres, SGK dökümü vb. belgelerin yine e-devlet içinde oluşturulacak bir cüzdan içine belge olarak kaydedilmesi sağlanabilir. Daha sonra üçüncü kişilere ait uygulamaların e-devlet tarafından sağlanacak API’lerce doğrulanması suretiyle muvafakat alınması gibi yöntemler yasal olarak kullanılabilir hale getirilebilir.

4.3. Politika 3: Sürdürülebilirlik Çalışmaları Desteklenmelidir.

Özellikle 2000’li yılların başından bu yana ekonomik gelişme ve değişimlerin beraberinde getirdiği sorunlar çerçevesinde, ÇSY alanlarındaki yatırımlar için gerekli olan

finansmanın sağlanması hem ulusal hem de uluslararası gelişmeler ve girişimlerde vurgulanan noktalardan olmuştur. Covid 19 salgını sonrası finansal olmayan gelişmelerin şirketler ve finansal kuruluşlar için barındırdığı risklerin önemi yatırımcılar nezdinde artmıştır. Örneğin, pandeminin ilk yılında ÇSY odağı ile yatırım yapan fonların birçoğu piyasa endekslerine göre daha iyi performans göstermiştir.

Çevresel ve sosyal hassasiyete sahip yatırımların popülerliği “yeşile boyama” riskini de beraberinde getirmiştir. Yeşile boyama, bir ürün veya hizmetin çevresel ve sosyal performansını olduğundan daha iyi göstermek olarak özetlenebilir. Bu durum, piyasalarda “yeşil” tanımını kolaylaştıracak sınıflandırmalara olan ihtiyacın altını çizmiştir. Bu kapsamda, çeşitli uluslararası kuruluşlar ve ülkeler yeşil veya sürdürülebilir taksonomiler geliştirmiştir.

a. Mevzuat ve İyi Uygulama Örnekleri

Ülkemizde Yeşil Mutabakat Eylem Planı’nda yer alan “3.2.1 AB’nin ve uluslararası kuruluşların taksonomi mevzuatı dikkate alınarak yatırımların sürdürülebilirliğini belirlemeyi hedefleyen bir mevzuat hazırlığı yürütülmesi” tedbiri kapsamında, finansal kaynakların yeşil yatırımlarla buluşmasını sağlayacak ve yatırımcılara rehber niteliğinde olacak “ulusal yeşil taksonomi” çalışmaları İklim Değişikliği Başkanlığı koordinasyonunda yürütülmektedir.

Ülkemizde sürdürülebilir finans alanında özellikle bankacılık sektöründe önemli ilerlemeler sağlandığı ve iyi uygulama örnekleri sergilendiği görülmektedir. Bankaların önemli bir bölümü özellikle proje finansmanı sürecinde çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi yapmakta, maruz buldukları iklimle bağlantılı risklere yönelik analiz yöntemleri üzerinde çalışmakta ve sürdürülebilir ekonomiye geçiş sürecinin finansmanına dönük ürün ve hizmetler geliştirmektedir. Bu çerçevede, Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü itibarıyla yaklaşık yüzde 62’sini kapsayan bankaların Borsa İstanbul nezdindeki “Sürdürülebilirlik Endeksi”nde yer aldığı görülmektedir.

Ülkemizdeki sürdürülebilir finansman çalışmaları kapsamında, Hazine ve Maliye Bakanlığı 12 Kasım 2021 tarihinde “Sürdürülebilir Finansman Çerçeve Dokümanı” isimli belgeyi bakanlık internet sitesinde yayımlamıştır. Söz konusu doküman incelendiğinde, Hazine ve Maliye Bakanlığının ülkemiz adına, uluslararası ÇSY borçlanma araçları piyasasında yeşil, sosyal veya sürdürülebilir tahvil veya kira sertifikası türünden borçlanma işlemleri gerçekleştirmesi imkânı bulunmaktadır. Hazine ve Maliye Bakanlığı, 5 Nisan 2023 tarihinde uluslararası sermaye piyasalarındaki ilk yeşil tahvil ihracını gerçekleştirmiştir. Söz konusu yeşil

tahvil, ülkemiz tarafından uluslararası sermaye piyasalarında ihraç edilen ilk ÇSY tahvildir. Uluslararası ÇSY piyasasında gerçekleştirilecek olası bir yeşil tahvil ihracı ülkemizin orta ve uzun vadeli kalkınma hedeflerinin finansmanı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin desteklenmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, söz konusu ihraçlar Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri taahhütlerinin yerine getirilmesine ve Avrupa Yeşil Mutabakatına uyum sağlanmasına da önemli katkı sağlayacaktır.

Bu ilerlemelere rağmen, bazı yapısal ve kurumsal sorunlar dolayısıyla ülkemizde sürdürülebilir finansın istenilen düzeyde gelişim gösteremediği değerlendirilmektedir. Diğer yandan, ÇSY performansının uluslararası fonlara erişim konusunda önemli bir kriter haline gelmiş olması, ülkemizin yakın dönemde güncelleyerek daha iddialı bir noktaya taşıdığı küresel karbon emisyonu azaltımına yönelik ulusal katkı beyanının finans sektörü için daha hızlı bir yeşil dönüşümü zorunlu kılması, AB Yeşil Mutabakatı çerçevesinde sınırda karbon düzenleme mekanizmasının ülkemiz ihracatı için oluşturduğu tehdit ve özellikle iklimle bağlantılı finansal risklerin bankalar ve finansal sistemin bütünü için giderek daha önemli bir risk haline gelmekte olması ülkemizde sürdürülebilir finansa yönelik çabalara ivme kazandırılmasını gerektirmektedir.

Bu kapsamda, ülkemizin 2053 net sıfır emisyon hedefi, 27. Taraflar Konferansı'nda (COP 27) açıklanan Ulusal Katkı Beyanı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) tarafından yakın bir gelecekte açıklanması beklenen Uzun Vadeli İklim Planı çerçevesinde hangi sektörlerde ne kadar finansman açığı ve/veya ihtiyacı olacağını belirlenmesi ve Ulusal Yeşil Finans Stratejisi'nin hazırlanması önerilmektedir.

b. Veri ihtiyacı Tanımlama ve Sınıflama

Sürdürülebilir finansın gelişiminin önündeki kurumsal problemlerin başında tanımlama ve sınıflandırma sorunları gelmektedir. Sürdürülebilir/yeşil finans alanında ulusal düzeyde kabul görmüş nesnel ve somut tanımlama ve sınıflandırma kriterlerinin bulunmaması bu alanda veri üretilmesini ve amaca uygun ürün ve hizmetlerin yapılandırılmasını oldukça güçleştirmektedir. 2021 yılında Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanarak uygulamaya konulan “Yeşil Mutabakat Eylem Planı” çerçevesinde bu sorunun çözümüne yönelik olarak bir “Ulusal Yeşil Taksonomi” oluşturulması öngörülmüştür. ÇŞİDB tarafından hazırlanması planlanan taksonominin 2023 yılı Eylül ayna kadar oluşturulması hedeflenmektedir. Diğer taraftan, bankacılık sektörünün “yeşil varlık rasyosu” hesaplamasında kullanabileceği sınıflandırma

kriterlerini ortaya koyan bir rehberin oluşturulmasında da yarar görülmektedir. Bu amaçla, 2022 yılının ilk çeyreğinde Türkiye Bankalar Birliği tarafından başlatılan ve BDDK'nın da katılım ve desteği ile yürütülen çalışmalar büyük ölçüde tamamlanmış olup 2023 yılı başlarında ilgili dokümanın nihai hale getirilmesi beklenmektedir.

4.3.1. Sürdürülebilirlik ve Emisyon Verilerinin Sunumunda Standardizasyon ve Bu Verilerin Paylaşımı Sağlanmalıdır.

Ülkemizde emisyon verilerini üreten ve doğrulatan sınırlı sayıda firma/işletme bulunmaktadır. Sürdürülebilir ve yeşil finansman kaynaklarının ülkemize çekilmesi için sayısal veriler olmazsa olmaz konulardan biridir. Kurumsal nitelikteki bir diğer konu da sürdürülebilirlikle ilgili veri açığı sorunudur. Veri açığı sürdürülebilir finans faaliyetleri için ihtiyaç duyulan amaca uygun, kapsamlı ve güvenilir verilerin mevcut olmaması ya da bu nitelikteki verilere finansal kuruluşlar ya da ilgili otoriteler tarafından erişim sağlanamaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunların başında, finansal kuruluşların risk yönetimi ve ürün/hizmet tasarımı için vazgeçilmez önemde olan sera gazı emisyonu verileri yer almaktadır.

Ülkemizde yüksek karbon emisyonlu 700'ü aşkın tesis tarafından "Sera Gazı Emisyonu İzleme, Raporlama ve Doğrulama Sistemi" (MRV) kapsamında ÇŞİDB'de yıllık bazda doğrulanmış sera gazı emisyonu verisi raporlanmaktadır. Sera gazı emisyonu verilerine erişim sürdürülebilir finans uygulamalarının geliştirilmesi için bir ön şart niteliğinde olup bu verilerin kamuya açık bir şekilde tüm taraflarla paylaşılmasına yönelik düzenlemeler ve mekanizmalar ihdas edilmesinin büyük önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Örneğin; enerji verimliliği ve kaynak verimliliği temalı yatırımların finansman modelinde firmalara ait tüketim verilerinin doğrulanmış ve şeffaf olarak finansman kuruluşlarıyla paylaşılması, yatırımın yaratacağı etki ve sonuca yönelik sağlıklı analiz yapılmasına imkân sağlayacaktır.

Ülkemizin imzalamış olduğu Paris Antlaşması ve bu minvalde finansal kuruluşların söz konusu taahhüt kapsamında verdikleri net-sıfır hedefleri bulunmaktadır. Finansal kuruluşların diğer kuruluşlar gibi Kapsam 1, Kapsam 2 ve Kapsam 3 emisyon hedeflerini Birleşmiş Milletlerin bilim temelli hedefler inisiyatifi kapsamında hesaplamaları gereklidir. Söz konusu hedeflere temel teşkil edecek Kapsam 3 emisyonlarının hesaplanması için finansal kuruluşlar kredi verdikleri şirketlerin emisyon verilerine ihtiyaç duymaktadır. Emisyon verisi olmayan şirketler için "finans edilen emisyon hesaplaması" sektör ortalaması ve kredilendirilen tutarın toplam uzun vadeli borçlarına oranıyla belirlenmektedir. Ancak, bunlar veri gizliliği nedeniyle

ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlarla paylaşılammaktadır. Ayrıca, halen herhangi bir sektör için finansal sektörün elinde ortalama değer bulunmadığından AB ortalamaları kullanılmaktadır. Bu durum emisyonların doğru hesaplanmaması ya da gereğinden fazla hesaplanması riskini oluşturmaktadır.

Karbon emisyonu verilerinin yanı sıra Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) nezdindeki afet verilerine ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü nezdinde yer alan geçmiş meteorolojik olaylara ve geleceğe yönelik uzun dönemli tahminlere dair verilere erişimi kolaylaştıracak düzenleme ve mekanizmalar oluşturulmasında da büyük yarar bulunmaktadır.

Bilimsel temelli karbon azaltım hedeflemesi konusunda uluslararası standartları karşılayan bir özel/kamu iş birliği yapısının kurulması ve bu konuda gerekli bilgi ve tecrübenin ülkemize aktarılması sağlanmalıdır. Ayrıca, bu kapsamda Avrupa standartlarıyla uyumlu “Ulusal Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) piyasası” kurulması konusunda halen devam etmekte olan çalışmalar ivedilikle tamamlanmalıdır.

Bilimsel temelli hedefleme yapacak kuruluşların yapısı, yetkileri ve çalışma ilkelerinin belirlenerek en kısa sürede faaliyete geçmesi gerekmektedir. Söz konusu yapının kurulmadığı durumda, küresel olarak bu hizmeti veren birkaç firmanın tekel oluşturma riski bulunmaktadır. Bu riski önlemek adına gerekli girişimlerde bulunularak ilgili personelin eğitime ve diğer idari hususların oluşturulmasına başlanmalıdır. Bunun yanı sıra finansmana erişim için bu şirket bilgilerinin müşterilerden veri paylaşımı izni alınarak yurtdışı kuruluşlarla paylaşılmasına olanak sağlanması gereklidir.

Ülkemizde karbon emisyonu verilerinin ölçümünü yapan kuruluşların artırılması ve bu kuruluşlara gerektiği durumda ölçüm ve danışmanlık hizmetleri için destek verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Buna ek olarak, sektör ya da ciro büyüklüğü bazında bu zorunluluğun takvimlendirilmesi ve sonrasında ise bu verilerin yeknesak formlar üzerinden finansal sektörle paylaşılması gereklidir.

Sera gazı emisyonu verileri, bankacılık risklerinin etkin şekilde değerlendirilmesi için öncelikli ve vazgeçilmez bir veri niteliğindedir. Ancak bankaların emisyon bilgisini müşterilerinden talep etmesine yönelik zorlayıcı, yönlendirici ya da teşvik edici bir mevzuat hükmü bulunmamaktadır. Banka müşterileri genel olarak sera gazı emisyonu verilerini de firmalarının üretimi, faaliyetleri, kullandıkları teknoloji gibi hususlara ilişkin öznel bilgiler içeren “ticari sır” olarak görme yaklaşımı içindedir. Buna bağlı olarak, müşterilerinden sera

gazı emisyonu verilerini talep etmeleri durumunda bankalar müşteri kaybetme riskiyle karşılaşabilmektedir. Bu bağlamda, bankaların yoğun sera gazı emisyonuna yol açan işkollarında faaliyet gösteren müşterilerden emisyon verilerini talep etmelerinin zorunlu hale getirilmesi yönünde bir düzenlemenin gerekli olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu düzenlemenin 01/11/2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik”in “Bankalarca alınması zorunlu olan ilave belgeler” başlıklı 11/A maddesine bir fıkra eklenmesi suretiyle ve yalnızca “Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik” kapsamında sera gazı emisyonu raporlaması yükümlülüğüne tabi tesis ve faaliyetleri işleten ve mülkiyet hakkı, kiralama veya diğer hukukî yollarla kullanma hakkına sahip bulunan sorumlu müşterilere yönelik olarak getirilebileceği düşünülmektedir.

Finansal varlıklara ve teminatlara ilişkin ayrıntılı coğrafi konum bilgilerinin ve belli büyüklüğün üzerindeki firmalara ilişkin ÇSY derecelendirme notlarının bankalarca standart bir şekilde veri haline getirilmesine ve ilgili otoritelerle paylaşılmasına yönelik düzenlemeler de veri açığının azaltılmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Firmalar tarafından daha yaygın şekilde ÇSY değerlemesine ulaşılabilmesi amacıyla, sürdürülebilirlik notu sağlayan, bu konuda faaliyet göstermek üzere lisanslanmış derecelendirme kuruluşlarının kurulması önerilmektedir. 2023 – 2024 yılları arasında şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarının ölçümüne ve etki analizlerinin yapılabilmesine ilişkin olarak SPK’nın KAP’ta şirketlerce doldurulması beklenen sürdürülebilirlik şablonlarının ÇSY standartları kapsamında belirlemesi ve ilgili standartlara ilişkin eşik değerleri tespit etmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, MKK ve KGK’nin de SPK ile birlikte çalışabileceği, şirketler/ihraççılar ve banka/aracı kurum temsilcilerinin de katılımlarıyla kurulacak bir çalışma grubu tarafından gerekli çalışmaların yapılabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizdeki işletmelerin, yönetimlerinin sürdürülebilirlik açısından daha sorumlu davranması, yatırımcıların kararlarını etkilemesi beklenen çevre, sosyal ve yönetişimsel hususlara ilişkin açıklamaların şeffaf ve karşılaştırılabilir bir şekilde raporlanması, uygulama birliğinin ve raporlamanın güvenilirliği ile uluslararası geçerliliğinin sağlanması amacıyla 4 Haziran 2022 tarihinde 7408 sayılı Kanunla 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda değişiklik yapılmıştır. Bu çerçevede, KGK uluslararası standartlarla uyumlu olacak şekilde Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarını belirlemeye ve yayımlamaya yetkili kılınmıştır.

Bu kapsamda KGK tarafından, Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu'nun (ISSB) yayımlayacağı UFRS Sürdürülebilirlik Açıklama Standartlarının tercümesi yapılarak Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları mevzuatımıza kazandırılacaktır. Böylece, ülkemizdeki şirketlerin sunacakları sürdürülebilirlik raporlarının uluslararası geçerliliğinin olması sağlanacak, yapılacak raporlamayla sunulacak verilerin hem standardizasyonu hem de karşılaştırılabilirlik ve doğrulanabilirlikleri temin edilmiş olacaktır. ISSB ile uyumlu olarak ilk iki standardın 2023 sonu itibarıyla, devamındaki standartların ise plan dönemi içerisinde yayımlanarak mevzuatımıza kazandırılması planlanmaktadır.

İşletmelerin sürdürülebilirlik ve emisyon verilerini sürdürülebilirlik raporlarında yayımlanması gerekmektedir. Farklı belge tipleri ve doğrulama aşamaları oluşturulmaması adına bu verilerin tek bir formatta sunulmasında yarar bulunmaktadır.

Yeşil tahviller, sürdürülebilirlik, karbon nötr hesaplamaları vb. gibi değerlerin takibi ve raporlamaların yapılabilmesi için mevcut düzenlemelerin gözden geçirilerek, henüz netleştirilmemiş ve belirlenmemiş yasal altyapının tamamlanması gerekmektedir. Örneğin, şirketlerin karbon salınım miktarlarının açıklanmasına ilişkin meri mevzuatta bir yükümlülük bulunmamaktadır. Sürdürülebilirlik endeksi, performans etkisi, şirketlerin durumu gibi ölçümlerin yapılabilmesi için sürdürülebilirlik uygulamalarına ilişkin analiz edilebilir veri toplanmalı ve buna dayalı bir veri altyapısı oluşturulmalıdır.

Hâlihazırda KAP şablonlarında yapılan güncellemelerle yeşil ihraç tutarlarının veri tabanı KAP verileriyle oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak, ihraç sayılarının düşük olmasından dolayı istenildiği detayda/ölçüde bir veri tabanı henüz oluşmamıştır. Bu menkul kıymetlerin ihracı için şirketlere destekler ve teşvik edici inisiyatifler planlanabilir, ortak programlar düzenlenebilir.

SPK'nın Kurumsal Yönetim Tebliği'nde yaptığı güncelleme kapsamında, şirketlerin sürdürülebilirlik uygulamalarına ilişkin şeffaflık düzeyini ölçmeye yönelik yeni bir şablonun uygulamaya alınmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

AB'de olduğu gibi ülkemizde de bağımsız denetim alanında yetkili kuruluş KGK'dir. Sürdürülebilirlik raporlamasının güvenilirliğinin artırılması amacıyla yapılacak güvence denetimlerine esas olacak bağımsız denetim standartları ile bunlara ilişkin uygulama rehberlerinin yayımlanması konularında da KGK yetkilidir. Yayımladıkları sürdürülebilirlik

raporları denetime tabi olacak firmalar ile denetimlere esas teşkil edecek standartlar KGK tarafından belirlenecektir.

Bununla birlikte, ilgili paydaşlar tarafından daha sağlıklı ticari ve iktisadi kararların alınması amacıyla dijital raporlamaya yönelik altyapının da oluşturulması gerekmektedir. KGK tarafından yayımlanacak sürdürülebilirlik raporlamasına uygun taksonomi ile dijital raporlar oluşturulacak ve veriye erişim kolaylaşacaktır.

KGK denetim raporları ve veri alanlarını elektronik ortamda tutabilmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilirlik ve emisyonlara ilişkin ölçüm ve yayımlama zorunluluğunun KGK üzerinden koordine edilmesi ve sonrasında KGK ile gerekli gizlilik sözleşmeleri yapılarak firmaların bu bilgilerinin finansal sektör paydaşlarıyla paylaşılması gerektiği düşünülmektedir. Bu veri paylaşımı sağlanıncaya kadar finansal sektör denetim raporları üzerinden ilgili verileri referans alınacaktır.

Halka açık şirketlerin sürdürülebilirlik raporlama çerçevesinin KGK tarafından yayımlanan uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları çerçevesinde güncellenmesi, önemli konularda zorunlu raporlama esasına geçilmesi ve sürdürülebilirlik verisi alanında ilerleme kaydedilmesi için şirketlerin sürdürülebilirlik raporlamasının Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)'nda analiz edilebilir veri olarak sunumunun faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

SPK ve MKK tarafından 2022 yılında başlanılan ve halen devam etmekte olan ortak çalışmalarla, KAP uygulamasında geliştirilen ve geliştirilmeye devam edilen yeni şablonlar ve ilave bildirim kriterleriyle şirketler tarafından sürdürülebilirlik kapsamında yapılan bildirimlerin geliştirilmesi ve genişletilmesi sağlanmaktadır. KAP'ta yer alan sürdürülebilirlik bildirimleri ve raporlamalarıyla yatırımcıların daha sağlıklı yatırım kararı vermelerine ve yatırım yapacakları şirketlerin sürdürülebilirlik anlamında performanslarını daha şeffaf bir şekilde gözlemleyerek değerlendirebilmelerine katkıda bulunulacaktır.

4.3.2. Ulusal Sürdürülebilir Ekonomik Faaliyetlere İlişkin Mevzuat Hazırlanmalıdır.

AB bölgesi ile Çin, Endonezya ve Malezya gibi ülkelerde sürdürülebilir ekonomik faaliyetler NACE kodları bazında ilan edilmekle birlikte ülkemizde bu faaliyet kolları henüz yayımlanmamıştır.

Sürdürülebilir ve yeşil finansmana ilişkin kaynakların efektif kullanılması için finansmanda olumlu yönde ayrıştırılması gereken faaliyet kolları belirlenirken Türkiye'deki faaliyet çeşitliliği ve yeni faaliyet alanları dikkate alınmalı; bu çerçevede, gerekli NACE kodu sınıflamaları gözden geçirilerek ilgili mevzuat yayımlanmalıdır.

Bir ekonomik faaliyetin sürdürülebilir olması için sadece ilgili faaliyet kodunda yer alması yeterli değildir; çeşitli çevresel hedeflere katkısı ve diğer alanlarda minimum güvenlik/etik kriterleri sağlaması da gereklidir. Bu nedenle hedeflere katkısını (impact assessment) ölçmeye yarayacak standart bir şablon oluşturulmalı ve firmalar bu şablon üzerinden teşvik mekanizmalarına ya da bankalara başvurabilmelidir.

Sürdürülebilir ekonomik faaliyetlere katkı sağlayan kuruluşların diğer çevresel hedeflere önemli ölçüde zarar verip vermediğinin ve minimum mesleki ve etik kurallara uyup uymadığının tespiti için hangi belgeler (örneğin, diğer çevresel hedeflere önemli derece zararlı olmama kriteri için ISO belgesi, mesleki standartlara uyum için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)'ndan alınacak bir belge kullanılacağı açıkça belirtilmelidir.

a. İklimle İlgili Finansal Risklerin Etkin Yönetimi İçin Rehber Hazırlanacaktır.

Basel Bankacılık Denetleme Komitesi'nin "İklimle İlgili Finansal Risklerin Etkin Yönetim ve Denetim Prensipleri" bankaların iklimle ilgili finansal riskleri, faaliyetlerinin niteliği, ölçeği ve karmaşıklık düzeyiyle ve kabul etmek istedikleri genel risk seviyesiyle orantılı olacak şekilde yönetmeleri için bir danışma belgesi olarak hazırlanmıştır. Söz konusu prensiplere uygun şekilde bankacılık sektörünün iklimle ilgili finansal risklerinin yönetimine ilişkin mevcut denetim çerçevesini güçlendirmek amacıyla bir iyi uygulama rehberi hazırlanacaktır. Rehberde yer alacak ilkelerin hayata geçirilmesiyle bankaların risk yönetimi ile denetleyici otoritelerin finansal riskle ilgili uygulamalarının iyileştirilmesi hedeflenmektedir.

b. "Yeşil Varlık Oranı Hakkında Tebliğ" in Yürürlüğe Konulacaktır.

2022 yılının ilk çeyreğinde Türkiye Bankalar Birliği'nin koordinasyonu ve BDDK'nın katılımıyla yürütülen Yeşil Varlık Rasyosu Çalışma Grubu tarafından yeşil varlık oranı hesaplamasına ilişkin bir rehber metin hazırlanmış ve düzenleme taslağı oluşturulması amacıyla BDDK'ya iletilmiştir. BDDK ise "Yeşil Varlık Oranı Hakkında Tebliğ Taslağı" nı hazırlayarak internet sitesinde yayınlamış ve kamuoyunun görüşüne açmıştır. Tebliğin yürürlüğe girmesiyle bankaların çevresel sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin finansmanına katkısının ölçümü sağlanacaktır.

4.3.3. Sürdürülebilir Finansal Ürünler Geliştirilmeli ve Konusunda Uzman Personel Yetiştirilmelidir.

Sürdürülebilir finansal ürünlerin geliştirilmesi için çeşitli eğitim programları ve konferanslar düzenlenmektedir. Ancak, bu eğitimlerin genellikle farkındalık geliştirme odaklı olduğu görülmektedir.

Finansal sektör açısından krediler, teşvikler, vergi vb. tüm hususlar dikkate alınarak yurtdışı finansal piyasalarda kabul görecektir sürdürülebilir ve yeşil temalı finansal ürünlerin oluşturulması faaliyetlerinin İFM çatısı altında yürütülmesi gereklidir. Bunun yanında, yine finansal piyasalarda bu ürünlerin eğitilmiş ve tecrübeli personel tarafından yeşil boyamaya karşı gözden geçirilmesi gereklidir. Bu kapsamda eğitimler yapılmalı ve sertifikasyonlar düzenlenmelidir.

Uluslararası sürdürülebilir ve yeşil finansmandaki en büyük risk yeşil boyama olarak görülmekte ve finansmanın doğru kaynağa aktarılmaması ya da düzenli izlenmemesi büyük risk oluşturabilmektedir. Bu nedenle, reel sektörde bu alana ilişkin kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve uluslararası sürdürülebilir ve yeşil tahvil ihracı ve kriterleri konusunda eğitim paketleri düzenlenmesi ve finansal kuruluşlarda bu eğitimi alan ve sürekli yenileyen personelin istihdam edilmesi gereklidir.

Düşük karbonlu ekonomiye geçiş tahvili, sosyal tahvil, sürdürülebilirlik bağlantılı tahvil gibi sürdürülebilir finans alanındaki borçlanma araçlarının düzenlenmesi gereklidir. Mevcut durumda SPK tarafından ihracına ilişkin rehber yayımlanmış olan yeşil ve sürdürülebilir temalı borçlanma araçları/kira sertifikaları ile sürdürülebilirlik temalı yatırım fonları için -vergi dâhil- bireysel, kurumsal yatırımcı ve ihraççılara verilmekte olan teşviklerin çeşitlendirilmesine de ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Sürdürülebilirlik konusunda ödeme ve elektronik para kuruluşları başta olmak üzere, fintek sektöründe farkındalık çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda konuya ilişkin yetiştirilmiş insan kaynağı ile eğitim ve teşvik çalışmalarına ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Söz konusu amaca hizmet edecek şekilde, kadın çalışan sayısının artırılmasına yönelik destekler, çevre/sosyal sorumluluk programlarında özendirme / teşvikler, kentleşme oranının düşük olduğu bölgelerde istihdamın artırılmasına yönelik teşvikler verilmesi ve bu bölgelerdeki üniversite öğrencilerinin fintek ekosistemine dâhil edilmesine yönelik programlar yürütülmesi önerilmektedir.

4.3.4. Bankacılık Sektörü İçin Sürdürülebilirlik Konusunda Rehberler Hazırlanmalı, Bankalar Geçiş Planlarını Oluşturmalıdır.

Bankaların sürdürülebilir finans alanındaki yapılanmaları, strateji ve politikaları, ürün ve hizmetleri, risk yönetimi ve raporlama uygulamaları bankaların ölçeğine, fonksiyon türüne (mevduat, kalkınma, yatırım, katılım), uluslararası entegrasyon düzeyine ve genel vizyon ve stratejilerine bağlı olarak önemli ölçüde değişiklik göstermekte, farklı kapsam ve karmaşıklık düzeyinde bulunmaktadır. Özellikle büyük ölçekli mevduat bankaları ile kalkınma bankalarının nispeten daha ileri uygulamalar sergilediği görülmektedir. Bu heterojen yapı, sürdürülebilir finansın sektördeki genel gelişim düzeyini olumsuz etkilemekte, karşılaştırılabilirliği, veri üretimini ve politika tasarımını güçleştirmekte ve “yeşil boyama” faaliyetleri için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir finans alanında asgari yapılanma ve uygulamaların hayata geçirilmesi amacıyla, bankacılık sektörü için kurumsal yönetim ve risk yönetimi konuları başta olmak üzere çeşitli konularda yol gösterici rehberlerin oluşturulması standartlaşma ve gelişim açısından büyük katkı sağlayacaktır.

Yeşil ve sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş sürecinde en kritik konulardan birini de “geçişin finansmanı” oluşturmaktadır. Bu süreçte, finans sektörü yönlendirici ve dönüştürücü bir rol oynamakta, önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Bu sorumluluğun etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi için bankaların da bu yeni ekonomik düzene geçişlerine dair kendi yol haritalarını net bir şekilde ortaya koyabilmeleri ve takvime bağlamaları önem taşımaktadır. Bu çerçevede, tüm bankaların sürdürülebilir finans alanındaki yapılanmalarını, karşı karşıya buldukları kısa, orta ve uzun vadeli risk ve fırsatları, amaç ve hedeflerini, bu amaç ve hedeflere ulaşmak için hayata geçirecekleri somut strateji, politika ve eylemleri ve risk yönetimi planlarını ortaya koyan geçiş planları oluşturmaları gerekmektedir.

4.3.5. Kadın-Erkek Fırsat Eşitliğinin Sağlanması ve Kadınların Güçlendirilmesi Çalışmaları Yapılmalıdır.

Kadın ve erkek arasındaki ayrımcılıkların ortadan kalkması, barış içinde yaşayan sürdürülebilir bir toplum inşası açısından büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla ülkemizde kadın ve erkek eşitsizliklerinin ortadan kalkmasına ilişkin politikalar yürütülmekte ve kadınların iş hayatında temsilinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda, finansal hizmetler sektörü özelinde kadın temsilinin güçlendirilmesine yönelik olarak SPK ilke ve

düzenlemelerinde değişikliklere gidilebileceği ve kamu sektörünün öncü rol üstlenebileceği değerlendirilmektedir.

SPK Kurumsal Yönetim İlkelerinde Düzenleme Önerileri:

- Kadınların üst yönetimde temsilinin artmasına ilişkin olarak; kurumsal yönetim ilkelerinde bulunan halka açık şirketlerde yönetim kurulu kadın temsilci oranına ilişkin yüzde 25 hedef koyan ve “uygula, uygulamıyorsan açıkla” prensibiyle uygulanan tavsiye niteliğindeki ilkenin, zorunlu kota oranıyla güncellenmesi,
- Kurumsal Yönetim İlkelerinde tüm sermaye piyasası kurumlarını kapsayıcı şekilde yönetim kurulu kadın temsilci oranına ilişkin “uygula, uygulamıyorsan açıkla” prensibiyle tavsiye niteliğinde ilke getirilmesi,
- Kurumsal Yönetim İlkelerinde konulan kota uygulamasını sağlayan şirketleri teşvik edici mekanizmalar geliştirilmesi.

Kamu Sektörüne Yönelik Öneriler:

- Kamu sektörünün, kadın istihdamının ve yönetimde kadın temsilinin desteklenmesine örnek teşkil ederek, düzenleyici kurumlarda kadın ve erkek eşitliğine yönelik politikalar belirlemesi ve uygulaması.

Kamuyu Aydınlatma ve Görünürlük:

- Görünürlüğün artması açısından, halka arz izahnamelerinde yönetim kurulunun yapısına ve şirkette çalışan ve yönetici seviyesindeki kadın/erkek oranına ilişkin bir bölümün yer alması,
- KAP’ta kadın ve erkek eşitliğine yönelik şirket politikası geliştiren ve/veya kadın temsili oranları belli bir oranın üzerinde olan şirketlerin listelendiği bir sayfa yaratılması.

4.3.6. Karbon Piyasaları Geliştirilmeli ve Firmalar Tarafından Kullanımı Teşvik Edilmelidir.

Karbon emisyonlarının azaltımı amacıyla birçok toplantıda ülkeler bir araya gelmiş ve bu toplantılar sonucu Kyoto Protokolü ortaya çıkmıştır. Kyoto Protokolü çerçevesinde karbon emisyonunun azaltımına yönelik çeşitli mekanizmalar geliştirilmiş ve böylece karbon piyasaları oluşmuştur.

Kyoto Protokolü'ne dâhil olan ülkelerin bulunduğu piyasa “zorunlu karbon piyasaları” olarak adlandırılırken, bu ülkelerin dışında kalan ancak zorunlu piyasalardaki mekanizmalara benzer mekanizmalar uygulanan piyasalara “gönüllü karbon piyasaları” denilmektedir. Bu piyasalar ve uygulanan mekanizmalarla karbon salınımında azalmalar görülmektedir.

Türkiye, dâhil olduğu grup gereğince gönüllü karbon piyasaları bulundurabilmektedir. Ayrıca, Türkiye gelişmekte olan ülke statüsüne girdiğinden Dünya Bankası tarafından yürütülen “Karbon Piyasasına Hazırlık Ortaklık Programı”na dâhil edilerek gelişmiş ülkelerden finansman sağlanmış ve karbon piyasası oluşturması hedeflenmiştir.

Firmaların karbon emisyonlarını yönetmek için gönüllü karbon piyasalarını kullanmaları karbon nötre ulaşmalarını desteklediği gibi, gönüllü karbon piyasalarının hacmini de artıracaktır. Karbon ayak izinin belirleneceği ve karbon azaltım potansiyelinin çalışılacağı kurum stratejilerinin hazırlanması önem arz etmektedir. Böylece, Türkiye'nin stratejik enerji yaklaşımı, yenilenebilir enerji potansiyeli ve karbon hedeflerinin ulaşılacağı bir sistem oluşacaktır. Bu sistem uygulandığı takdirde, gönüllü karbon piyasaları daha cazip ve güvenilir gözükeceği gibi, zorunlu karbon piyasalarına geçiş de kolaylaşacak ve sürdürülebilirliğe ciddi katkı sağlanacaktır.

4.3.7. Etki Yatırımı Araçları Geliştirilmeli ve Kullanımı Yaygınlaştırılmalıdır.

Etki yatırımları, finansal getirinin yanı sıra sosyal ve/veya çevresel bir fayda oluşturması amacıyla yapılan yatırımlardır. Etki yatırımını hedefleyerek yapılan bir yatırımda üç farklı unsurdan bahsedilebilmektedir; riskin giderilmesi, kâr ve sosyal ve/veya çevresel etki.

Dünyada uygulanan etki yatırımları, sosyal ve/veya çevresel boyutları çözüm bekleyen sürdürülebilir tarım, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, mikro kredi, erişilebilir sağlık ve eğitim hizmetleri vb. alanlarda yer bulmaktadır.

Etki yatırımlarının finansmanında kullanılan finansal enstrümanlar çeşitlendirilmelidir. Aşağıda detayları belirtilen finansal enstrümanlara yönelik altyapı geliştirilmeli ve ihraçları teşvik edilmelidir:

- **Sosyal etki tahvilleri:** Belirli bir sosyal projeyi finanse etmek amacıyla hedeflenen sonuçlar için ödeme yapmayı taahhüt eden kamu sektörü, özel yatırımcılar (fon verenler) ve yatırımcı bulma ve projenin değerlendirmesini yapma görevini üstlenen

aracı kuruluşlar (alt yüklenici) ile sosyal projeyi uygulayacak kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasında düzenlenen sözleşmelere ilişkin çıkarılan tahvillerdir.

- **Yeşil tahviller ve mavi bonolar:** Standart yeşil temalı tahvili, yeşil gelir tahvili, yeşil proje tahvili, yeşil varlığa dayalı menkul kıymet ve ipotek teminatlı tahvillerle deniz ve okyanuslardaki yaşamı geliştirmek için yapılan projelere anapara sağlamakta yardımcı olan bir tür etki yatırımı modeli olan mavi bonoların kullanımı vergisel yöntemlerle teşvik edilmelidir. Düşük karbonlu ekonomiye geçiş tahvili ihraç gelirlerinin düşük karbonlu ekonomiye geçişe uygun projeleri finanse etmek için kullanıldığı bir tahvil çeşididir. Projeye karbon ayak izinin azaltılması, dekarbonizasyon ve kaynak verimliliği alanlarında önemli iyileştirmeler sağlanması hedeflenmektedir.

Vergi teşvikleri, garantiler veya sübvansiyonlar sağlamak yoluyla sosyal etki yatırımı fonlarına ortak yatırım yapılması desteklenmelidir. Ayrıca, etki yatırımı ekosistemi geliştirilmelidir. Sosyal etki yatırımı için arz ve talep arasındaki bağlantıları kolaylaştırmayı teminen bankalar, borsalar veya diğer kanallar gibi araçlar oluşturulmalı ve ilişkiler desteklenmelidir.

Yeşil/sürdürülebilir borçlanma araçları ile yeşil/sürdürülebilir kira sertifikaları ihraç edenlerin yayımlayacakları etki raporlamalarının daha sağlıklı ve şeffaf yapılabilmesi, dış değerlendirme kuruluşları tarafından etki raporlarının da daha doğru ve güvenilir metodolojilerle değerlendirilebilmesi ve doğrulanabilmesi için, “çevresel ve sosyal etki ölçümü”ne ilişkin kapasite geliştirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

4.3.8. Reel Sektörün Sürdürülebilir Finansla Yönelik Bilgi ve Bilinç Düzeyi Artırılmalıdır.

Hâlihazırda sürdürülebilir finansın gelişimini sınırlayan yapısal faktörler arasında başta enflasyon olmak üzere konjonktürel dalgalanmalar, düşük ulusal tasarruf oranı, bankacılık sektörünün kısa vadeli fonlama yapısı ve özellikle KOBİ’ler başta olmak üzere reel sektördeki bilgi ve bilinç eksikliği ön plana çıkmaktadır. Söz konusu faktörler, doğası gereği istikrarlı bir makroekonomik ortama ve uzun vadeli finansmana ihtiyaç duyan ve reel sektörle iş birliği içinde yürütülmesi gereken sürdürülebilir finans uygulamalarını sınırlandırmaktadır.

Önümüzdeki dönemde uzun vadeli bir bakış açısıyla gerçekleştirilecek yapısal reformlarla birlikte makroekonomik istikrara, tasarruf eğilimlerine ve bankaların fonlama

yapısına ilişkin sorunların tedricen azalması ve sürdürülebilir finansın gelişimi için uygun ortamın oluşması beklenmektedir. Reel sektördeki bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması konusunda kamu kuruluşlarının, kuruluş ve meslek birliklerinin, diğer sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin bu alandaki açığın giderilmesine yönelik çalışmalar yürütmesinde yarar bulunmaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirlik alanında çok daha fazla tecrübe, vizyon ve bilgi sahibi olan büyük ölçekli firmaların, değer zincirlerinde yer alan KOBİ'lere bu alanda yönlendirme ve teknik destek sağlamaları ve finansal destek vermeleri büyük önem taşımaktadır.

4.3.9. Finansal Otoritelerin Sürdürülebilir Finans Konusundaki Kurumsal Kapasiteleri Artırılmalıdır.

İklimle bağlantılı risklerin etkin şekilde denetlenebilmesi, sürdürülebilir finans alanındaki gelişmelerin uygun bir şekilde yönlendirilebilmesi ve “yeşil boyama” faaliyetlerinin en aza indirilebilmesi için ilgili finansal otoriteler nezdinde de gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda, ilgili finansal otoriteler bünyelerinde uygun yapılanmaların (çalışma grupları, komiteler ya da hizmet birimleri) ve veri altyapısının oluşturulması, bilgi ve tecrübe birikimini artırıcı programlar (eğitim ve çalıştaylar, teknik destek programları, iş birliği projeleri vb.) yürütülmesi ve özellikle iklim risklerinin analizine yönelik stres testi/senaryo altyapısının oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

4.3.10. Sürdürülebilir Finansman Araçlarına Kurumsal Yatırımcı Talebinin Güçlendirilmesi.

Yatırım fonlarının portföy yönetim stratejilerine ÇSY faktörlerinin dâhil edilmesine ilişkin esasları da içeren sorumlu yönetim çerçevesinin oluşturularak uygulamaya geçirilmesinin kurumsal yatırımcıların bu tür araçlara yönelik talebinin artmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

4.4. Politika 4: Finansal Okuryazarlık ve Tabana Yayılma Artırılmalıdır.

Türkiye’de finansal okuryazarlığın düşük olması finansal sektörün gelişimi açısından sınırlayıcı bir unsurdur. Kaynakların etkin dağılımını da destekleyecek şekilde finansal okuryazarlığa ilişkin eğitimlerin çeşitli aşamalarda artırılması ve bu konudaki bilincin yükseltilmesine ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede ortaya konan politika ve tedbir önerileri aşağıda sıralanmıştır:

4.4.1. Finansal Okuryazarlık Dersi Tüm İlkokul, Ortaokul ve Lise Müfredatında Zorunlu Eğitim Haline Getirilmelidir.

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi yoluyla, hanehalkı ve firmaların tasarruf yapma farkındalığı ve tasarrufların yönlendirileceği finansal araçlara yönelik bilgi düzeyi artırılmalıdır.

Ülkemizde mevcut durumda finansal okuryazarlık dersi ilkokul düzeyinde verilmemektedir. Orta ve lise dengi okullarımızda ise müfredatta bulunmakla birlikte tüm okullarımızda yer almamaktadır. Bazı liselerimizde bu ders olmasına rağmen, konuya ilişkin öğretmen açığı bulunduğundan bu tür formasyon almamış öğretmenler finansal okuryazarlık dersi vermektedir. Bu noktada hızlıca öğretmenlere finansal okuryazarlık eğitimleri verilmeli ve okullarımızda bu türden eğitimler yaygınlaştırılmalıdır. Öğrenmeyi kolaylaştırıcı materyaller ve oyun setleriyle öğrencilerimizin eğitiminin desteklenmesi sağlanmalıdır.

4.4.2. Dijital Finansın Finansal Tabana Yayılma İçin Daha Etkin Kullanımı Sağlanmalıdır.

Finansal tabana yayılma, sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi olumlu etkileyerek yoksulluğun azaltılması ve özel politika gerektiren grupların ekonomik olarak güçlendirilmesi açısından önemlidir. Etkin finansal tabana yayılma stratejileri oluşturularak finansal hizmetlere erişimi bulunmayan veya sınırlı olan kesimlerin erişiminin sağlanması/artırılması temel amaçtır.

Hızlı dijitalleşmeden faydalanılarak nüfusun özel politika gerektiren kesimlerine, mikro işletmelere ve KOBİ'lere odaklanılmak suretiyle üretken, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomi sağlayacak sorumlu dijital hizmetler uygulamalarının teşvik edilmesine yönelik bir çerçeve oluşturulması öncelikli alanlardan birisi olarak görünmektedir. İyi gelişmiş ödeme altyapıları, yeterli fiziksel altyapı, uygun yasal düzenlemeler ve güçlü tüketici koruma güvenceleri sağlanarak insanların dijital finansal hizmetlerden daha fazla faydalanmalarına imkân verilmelidir. Dijital finans ürünleri (mobil para, kart-tabanlı ürünler, web-tabanlı paralar vb.) uluslararası yaklaşımlar ve ülkemizdeki gelişmeler dikkate alınarak mevduat sigortacılığı açısından değerlendirilmelidir.

Fintek şirketlerinin ödeme hizmeti yanında varlık yönetimi, sigorta, kredi gibi farklı alanlarda da finansal hizmet sunması TCMB'nin yanı sıra diğer ilgili kuruluşlarca

değerlendirilmelidir. Gerekli düzenleme ve risk yönetim çerçevesi yeni aktörlerin (fintek ve bigtech şirketleri) dâhil edildiği inovasyona elverişli ortamlar sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır.

4.4.3. Finansal Okuryazarlık Bilincinin Artırılmasına Yönelik Tanıtım Filmleri, Kamu Spotları ve İnternet Sitesi Hazırlanmalıdır.

Eğitim düzeyi, gelir ve yaş grubu farklı kişilere ulaşılabilmesi için eğitim içerikleri elektronik ortamda ücretsiz olarak kullanıcıya sunulmalıdır. Tasarruf etme alışkanlığını küçük yaşlardan itibaren topluma kazandırmak amacıyla, 1924 yılında World Savings Banks Institute (WSBI-Dünya Tasarruf Bankaları Enstitüsü) adlı bir enstitü kurulmuş ve Dünya Tasarruf Günü (31 Ekim) kutlanmaya başlanmıştır. Bunun gibi özel günlerde okullarda finansal okuryazarlık kapsamında hazırlanan eğitim videoları yayımlanmalı ve ulusal çapta okullar arası “tasarruf etme” konulu resim, kompozisyon vb. ödüllü yarışmalar düzenlenmelidir.

Sermaye piyasası okuryazarlığının artırılması için Borsa İstanbul Grubu tarafından düzenlenecek eğitim ve seminerler önem arz etmektedir. Böylece hem sermaye piyasası aktörlerinin hem de yatırımcıların daha sağlıklı karar almaları sağlanacaktır. Çeşitli tanıtım programları, sermaye piyasası araçlarını tanıtıcı reklam ve görsellerle kamu spotlarının hazırlanması finansal okuryazarlık seviyesinin artırılmasına büyük katkıda bulunacaktır. Ayrıca, bu tür görsellerin televizyonlarda gösterilmesi toplumun her kesimine ulaşılması bakımından oldukça verimli sonuçlar doğurabilecektir.

Finansal okuryazarlık bilincinin artırılması amacıyla, finansal ürünlerin tanıtıldığı, risk ve getirilerinin neler olduğu konusunda bilgilerin yer aldığı bir web sitesinin oluşturulması ve bu sitenin piyasanın gelişimiyle paralel şekilde güncellenmesi finansal okuryazarlığın tabana yayılmasında önemli rol oynayacaktır.

4.5. Politika 5: Katılım Finansı İlişkin Uygulamalar ve Mevzuat Altyapısı Geliştirilmelidir.

Katılım finans ekosistemi, katılım finans kurumları (bankaları), katılım sermaye piyasası, katılım sigortacılığı ve katılım sosyal finans olmak üzere dört farklı sektörden oluşmaktadır. Bununla birlikte, her sektör altında tamamlayıcı ve destekleyici piyasalar, kurumlar ve kuruluşlar yer almaktadır.

Güncel büyüme oranları dikkate alındığında, katılım finansın, finansal piyasalardan almış olduğu pazar payının önemli bir büyüme kaydettiği; ancak, yine de potansiyelinin altında kaldığı değerlendirilmektedir. Katılım finansa ilişkin bütüncül dönüşümün sağlanabilmesi amacıyla hayata geçirilmesi gereken eylemler beş temel stratejik hedef altında planlanmıştır:

- Kurumsal dönüşümü gerçekleştirmek,
- Destekleyici mekanizmaları tesis etmek,
- Bütüncül fihhi yönetim yapısını oluşturmak,
- Beşerî sermayenin gelişimini sağlamak,
- Algı, farkındalık ve katılım finans okuryazarlığını iyileştirmek.

4.5.1. Katılım Finansın Kurumsal Dönüşümü Gerçekleştirilmelidir.

Katılım finansın; bütüncül, sürdürülebilir, değer üretimini destekleyici ve ruhuna uygun olarak gelişmesine yönelik kurumsal dönüşümünün gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu stratejik amaç çerçevesinde yeni düzenlemeler, kurumsal yapılarda değişiklikler, çeşitli destek ve teşvik mekanizmaları, yeni ürünler ve kuruluşlar önerilmektedir. Kurumsal Dönüşümü Gerçekleştirme başlığı altında yer alan eylemler aşağıda sıralanmaktadır:

- Katılım finans sektörlerinin, bütüncül, etkin ve stratejik amaçlarla uyumlu şekilde faaliyet göstermesine ilişkin güçlü bir mevzuat altyapısının oluşturulması,
- Katılım finansın pazar payını genişletmek için alternatif ürün çeşitlerinin oluşturulmasına yönelik mevzuatın hazırlanması ve teşvik mekanizmalarının oluşturulması,
- Katılım finans ekosisteminin kullanabileceği ikincil piyasaların kurgulanması ve bu piyasalardaki derinliğin artırılmasına hizmet edecek teşviklerin oluşturulması,
- Katılım finansa ilişkin bütüncül bakış açısının sektörler açısından önemli bir yansıması olan, tüm sektörlerin ve katılım finans kuruluşlarının temsil edildiği Katılım Finans Kuruluşları Birliğinin kurulması,
- Katılım finans sisteminin helal değer zinciriyle bütünleşmesine ilişkin çeşitli uygulamaların hayata geçirilmesi,
- Katılım finans sistemine uygun ortaklık sözleşmelerinin finansmanına dönük risklerin yönetilmesi bağlamında çalışmaların yapılarak bu alanın geliştirilmesi,

- Katılım finans alanındaki uluslararası standartları hazırlayan kurum ve kuruluşlarda aktif olunması ve küresel ölçekteki standart çalışmalarına ülkemizdeki uygulamalar ve modellerle uyumlu katkıların verilmesi.

4.5.2. Katılım Finansı Destekleyici Mekanizmalar Tesis Edilmelidir.

Katılım finansa ilişkin dönüşümün gerçekleşmesi, katılım finans sektörlerinin etkin faaliyet göstermesini destekleyecek mekanizmaların oluşturulmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu konudaki eylemler aşağıda sıralanmaktadır:

- Katılım finans sisteminde, katılım finans kuruluşlarının yeterli ve sürdürülebilir biçimde likiditeye erişimi ve kamu altyapı projelerinin risk-paylaşımına dayalı olarak finansmanında “**Uluslararası İslami Likidite ve Altyapı Kuruluşu**”nun teşkil edilmesi,
- Katılım finansın uluslararası düzeyde gelişimi için İstanbul Uluslararası Tahkim Merkezi bünyesinde uluslararası bir katılım finans tahkim merkezinin kurulması,
- Başta katılım finans kurumları (bankaları) olmak üzere, katılım finans kuruluşlarının likiditeye erişimi ve likidite risklerinin etkin yönetimi açısından yenilikçi mekanizmaların kurulması,
- Katılım finans kuruluşları ve ürünlerinin fikhî uyum derecelerinin ölçülmesine dönük kapsamlı bir fikhî derecelendirme sisteminin uygulanması,
- Fintek ekosistemi iş birliklerinin hayata geçirilmesi amacıyla, fintek-katılım finans kuruluşları iş birliklerini destekleyecek teşvik modellerinin oluşturulması,
- Katılım finans ekosisteminin desteklenebilmesi amacıyla, “**Islamic Fintech HUB**” kurulması ve katılım finans temelinde iş modelleri ve uygulamalar geliştiren girişimler ile finteklerin katılım finans kurumlarıyla ortak projeler geliştirmesi, bu tip finteklerin desteklenmesi, bu alana özgü girişimlerin teşvik edilmesi.

4.5.3. Katılım Finans Sisteminin Bütüncül Fıkhi Yönetişim Yapısı Oluşturulmalıdır.

Katılım finans sisteminin bütüncül bir anlayışta gelişmesini sağlayacak, uluslararası standartlarda ve etkin bir fikhî yönetim yapısı oluşturulmalıdır. Türkiye’de fikhî yönetime ilişkin bütüncül bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. Katılım finans kuruluşlarının fikhî yönetim yapılarına ilişkin mevcut düzenlemeler, farklı kanunlarda ve bu kanunlar altında yer

alan ikincil mevzuatta yer almaktadır. Bu kapsamda, bütüncül fıkhi yönetim yapısını oluşturmak çerçevesindeki eylemler aşağıda sıralanmaktadır:

- Katılım finans fikhî yönetişimine ilişkin bütüncül bir mevzuatın oluşturulması,
- Kurumsal yönetim mekanizmalarının kurulması,
- Katılım finans standartlarının oluşturulması.

4.5.4. Katılım Finansta Beşeri Sermayenin Gelişimi Sağlanmalıdır.

Katılım finansın bütüncül dönüşümünü gerçekleştirebilmek için belirlenen stratejik amaç ve hedeflerin istenilen seviyede uygulanmasını sağlayacak temel faktörlerden bir tanesi, beşerî sermayeyi geliştirmeye yönelik adımlardır. Bu çerçevede, aşağıda sıralanmış eylemlerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir:

- Mevcut beşerî sermaye envanterinin ve ihtiyacının ortaya konularak yol haritası oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılması,
- Amaca dönük akademik altyapının oluşturulması,
- Mesleki yetkinlik inşasına ilişkin altyapının geliştirilmesi.

4.5.5. Algı, Farkındalık ve Katılım Finans Okuryazarlığı İyileştirilmelidir.

Katılım finans sisteminin talep tarafında hedeflere ulaşılmasında temel belirleyici faktörlerin, katılım finans sistemine ilişkin algının daha da iyileştirilmesi ve katılım finans okuryazarlığının artırılması gereği olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, aşağıda sıralanmış olan eylemlerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir:

- Katılım finansa yönelik olumlu algı ve farkındalığın artırılması,
- Katılım finans okuryazarlığının artırılması,
- Türkiye Katılım Finans Bilgi Merkezi'nin kurulması,
- Katılım finans sisteminin tasarruf sahiplerine daha açık anlatılabilmesi amacıyla kamu spotu vb. çalışmaların yaygınlaştırılması ve bu alandaki farkındalığın güçlendirilmesi.

4.6. Politika 6: Finansal İstikrarın Güçlendirilmesi Amacıyla Kurumsal Altyapı İyileştirilmelidir.

Finansal istikrarın korunması ile büyümenin finansmanının sürekliliği sağlanmalıdır. Bu çerçevede, uluslararası iş birlikleri, entegrasyonlar ve standartlara uyum gözetilmelidir.

Buna ek olarak, ekonomik aktörlerin risk düzeyleri sistemik olarak izlenmelidir. Bu çerçevede ortaya konan politika ve tedbir önerileri aşağıda sıralanmıştır:

4.6.1. Serbest Piyasamın İşleyişini Bozabilecek Müdahalelerden Kaçınılmalıdır.

Finansal istikrar, finansal sistemin şoklara dayanıklılık gösterebilecek ve hızlı değişimlere ve yeni koşullara uyum sağlayabilecek kadar esnek olması anlamına gelmektedir. Esneklik, finansal sektörün ekonomik faaliyetin ihtiyaç duyduğu kredi desteğini sağlayabilmesi demektir.

2008 yılında yaşanan küresel çaptaki kriz ve 2020 yılında başlayan pandemiyle siyasi anlamda coğrafi risklerin çok yüksek seyrettiği dönemlerde bankalarımızın sorunlarla mücadelede çözümün güçlü bir parçası olmasının önemli nedenlerinden biri, risklere hazırlıklı bir mali yapının bulunmasıdır.

Bankalar, doğru bir risk yönetimine, dengeli bir bilanço yapısına ve güçlü öz kaynaklara sahiptir. Bunun yanında, muhtemel riskler için yeterli karşılık ayırmaları ve ihtiyatlı sermaye planlaması sayesinde büyümenin sürdürülmesi için gerekli finansmanı sağlamaya devam etmişlerdir.

Yakın dönemdeki gelişmeler, farklı niteliklerde şokların sıklıkla ve şiddetli düzeyde tekrarlandığını ve her alanda değişimin hızla devam ettiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle, finansal sistemin şoklara dayanıklı olması ve hızlı değişikliklere uyum sağlayabilmesi özel öneme sahiptir.

Finansal istikrarı sağlamak ve sürdürmek; başta ekonomi politikasının, düzenlemelerin ve bankaların yönetim anlayışlarının öncelikleri arasında ilk sıralarda olmaya devam etmelidir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde tasarruf oranları, ekonomik büyümenin finansmanını sağlamak için çoğunlukla yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, ekonomik büyüme hedefleyen gelişmekte olan ülkeler yurt dışından kaynak sağlama ve/veya mevcut finansal kaynakları artırma yönünde politikalar geliştirmektedir. Ancak, son yıllarda dünya genelinde yaşanan savaş, salgın, kıtlık benzeri sıra dışı gelişmeler ile başta enerji ve gıda olmak üzere emtia fiyatlarındaki artışlar küresel düzeyde risk algısını artırmış; düşük gelirli ülkelerde borçluluk sorunları ağırlaşmış ve sermaye akışkanlığı sınırlandığı için sermaye maliyeti artmıştır. Bu durum, ülkelerin yurtiçinde üretebildikleri finansal kaynakların önemini artırmış ve kaynakların etkin kullanımını çok daha önemli bir konu haline getirmiştir.

Türkiye’de bankacılık sektörü, 2021 yılı itibarıyla aktif büyüklüğü açısından finansal sektörün yüzde 85,9’unu oluşturmaktadır. Söz konusu ağırlık nedeniyle, ekonomik büyümenin finansmanı konusunda banka kredileri büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde ekonomik büyümenin finansmanında istikrar ve devamlılığı sağlamak için, başta banka kredileri olmak üzere, mevcut finansal kaynakların artırılması ve etkin kullanımı önem taşımaktadır. Finansal kaynak etkinliğinin sağlanmasında en önemli faktör ise, serbest piyasa koşullarının tam olarak uygulanmasıdır. Kamu otoritelerinin düzenlemeleri yaparken; piyasa mekanizmasının temel kurallarını hayata geçirmek, piyasa aktörleri arasında sağlıklı bir rekabeti mümkün kılmak, piyasada tam bilgi akışını sağlamak ve şeffaflığı artırmak amaçlarına odaklanması; fiyat ve miktar kısıtlamaları ile müdahalelerden kaçınması gerekmektedir.

Düzenlemelerin serbest piyasa kurallarının ve serbest piyasa işleyiş mantığının oluşturulması çerçevesini aşmaması, aşımaların düzeltilmesi; böylece piyasa mekanizmasının üreteceği arz, talep ve fiyat bilgilerinden tam fayda sağlanması gerekmektedir. Son iki yılda bankacılık sektörüne dönük yoğun ve karmaşık bir dizi geçici düzenleme hayata geçirilmiştir. Bu geçici düzenlemelerin kredi piyasası, mevduat piyasası ve iç borçlanma piyasasına etkilerinin etkinlik düşüşüne yol açmaması için, kısıtlama niteliğinde olan düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve ekonomik saiklerle yapılan işlemlere dönük düzenlemelerin hafifletilmesi önem arz etmektedir.

Banka kredilerinin devamlılığının sağlanması için öz kaynakların yüksek düzeyde seyri şarttır. Öz kaynaklara katkı yapan iki tane kaynak vardır; bunlar dönem kârları ile kârlılık oranlarına göre gerçekleştirilen sermaye artışlarıdır. Dolayısıyla, kârlılığın uzun dönemde istikrarlı bir seyir izlemesi, öz kaynakların yanı sıra kredilerin de istikrarını mümkün kılacaktır.

İFM gibi bir vizyonu olan ülkemizin finansal çeşitliliği güçlendirmesi de en önemli hedeflerinden birisi olmalıdır. Finansal tüketiciler farklı risk ve getiri beklentilerine sahiptir. Bu nedenle her finansal aracın müşterileri birbirinden farklıdır. Her finansal araç farklı müşteri tercihlerine hizmet ettiği için finansal araçlar arasında düzenlemelerden veya rekabet koşullarından kaynaklanan bir arbitraj, bir farklılık oluşması ya da haksız rekabet koşullarının ortaya çıkması durumunda, o finansal aracın potansiyel müşterileri finansal sistemden çekilebilmektedir. Böyle bir riskin ortaya çıkmaması için finansal çeşitliliğin sağlanması gerekmektedir. Bunun için gerekli ilk koşul sektör ve araçlar arasında düzenleme arbitrajı oluşmamasıdır.

4.6.2. Uluslararası İşbirliklerine, Entegrasyonlara ve Standartlara Uyum Sağlanmalıdır.

Uluslararası sermaye piyasaları ve finansal altyapı kuruluşlarıyla oluşturulacak iş birlikleriyle henüz ülkemize yatırım yapmamış/yapamamış yabancı yatırımcıların sermaye piyasalarımıza erişimlerinin sağlanması, finans sektörü açısından 2053 vizyonunu destekleyecektir. Bu çerçevede, İFM Projesi vizyonu doğrultusunda, Avrasya ve Orta Doğu bölge ülkelerinin sermaye piyasası kurumlarıyla karşılıklı üyelikler teşkil edilerek, İstanbul'un bölgesel bir merkez (hub) olmasına katkı sağlanması yönünde adımlar atılması yerinde olacaktır. Ödemeler ve Piyasa Altyapısı Komitesi (CPMI)- Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Örgütü (IOSCO) ve benzeri uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan standartlara/prensiplere tam uyumun sağlanması ile uluslararası akreditasyon alınması, sermaye piyasalarımıza duyulan güvenin daha da pekiştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, ayrıca görece daha kapalı veya henüz yeteri kadar yabancı yatırımcı talebi alamamış, gelişmekte olan ve/veya gelişmemiş sermaye piyasalarında faaliyet gösteren altyapı kuruluşlarıyla kurulabilecek ortaklık (hâkim ortak, pay alımı, vb.) modelleriyle hem ilgili ülkelerin sermaye piyasalarının geliştirilmesine katkıda bulunulabilir hem de İFM vizyonu ve stratejik hedefleri doğrultusunda yatırımcıların ve yatırımlarının sermaye piyasalarımız üzerinden yönlendirilmesi ve ülkemizde faaliyet gösteren Ar-Ge merkezleri tarafından geliştirilen teknolojik çözümlerin / ürün ve hizmetlerin ihracı sağlanabilir.

BDDK, bankacılık alanında, “uluslararası standartlarda düzenlemeyi, denetimi ve risk yönetimini uygulayan bir otorite olma” misyonu kapsamında üyesi olduğu kuruluşlar nezdinde uluslararası düzenlemelerin oluşturulması ve uygulanmasına taraftır. Hâlihazırda düzenlemelerde Basel Komitesinin standartlarına uyum gözetilmektedir. Komitenin açıkladığı Basel 3 Final paketi bazı ülkelere 2023 başında uygulanmaya başlanmıştır. Bu düzenlemeye uyum sağlanması için bankacılık mevzuatında gerekli değişiklik çalışmaları yapılacak ve AB uygulama takvimine paralel olarak 2025 yılında tam uygulamaya geçilecektir.

4.6.3. Mali Suçlarla Mücadele Güçlendirilmelidir.

1989 yılında kurulan ve ülkemizin de 1991 yılından bu yana üyesi bulunduğu Mali Eylem Görev Gücü (FATF) tarafından Ekim 2019'da Türkiye Karşılıklı Değerlendirme Raporu yayımlanmıştır. Rapor sonuçları çerçevesinde ülkemiz bu kuruluşun takip sürecine ve izleme dönemine alınmıştır.

Teknik uyum değerlendirmesine yönelik takip süreci çerçevesinde ülkemiz için 2021 ve 2022 yıllarında FATF tarafından iki adet takip raporu yayımlanmış; bu çerçevede 2019 yılındaki raporda düşük not aldıklarımız arasında bulunan yedi önemli tavsiyeden uyum düzeyimiz “büyük ölçüde uyumlu” düzeyine yükselmiştir. Haziran 2023 FATF Genel Kurulu toplantılarında kabul edilen ülkemizin üçüncü takip raporu doğrultusunda ise ülkemiz FATF’in 40 tavsiyesinin 39’u için büyük ölçüde ya da tamamen uyumlu konumuna gelmiştir.

Ülkemizin FATF’in etkililik kriterlerine yönelik izleme dönemi Ekim 2019 ila Haziran 2021 tarihleri arasını kapsamıştır. Ülkemiz 2019 yılındaki değerlendirme kapsamında yetersiz bulunduğu toplam dokuz FATF etkililik kriterindeki tavsiye edilmiş eylemlere ilişkin gelişmeleri Haziran ila Ekim 2021 dönemleri arasında FATF’e raporlamış; Ekim 2021’de kabul edilen “İzleme Dönemi Sonu Raporu” doğrultusunda, ülkemizin tüm alanlarda gelişim sağladığı hususu Rapora dercedilmiştir. Buna karşın, ülkemiz ilave uyum gereken alanlar olduğu tespitiyle FATF tarafından “gri liste” olarak da bilinen “Artırılmış İzlemeye Tabi Ülkeler Listesine” almıştır. Bu sonuç, FATF prosedürleri çerçevesinde, özellikle 2019 yılındaki rapor sonuçları ekseninde gerçekleşmiş olup gri listeye alınmak başlı başına ülkemize yönelik bir yaptırım olarak nitelendirilmemelidir.

Ülkemizde FATF tarafından alınan bu karar uyarınca Gri Liste’den çıkmak için gerekli çalışmalar “Türkiye’de Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadele ve Müsadere Uygulamalarında Etkinliğin Artırılması Strateji Belgesi (2021-2025)” kapsamında oluşturulan üç çalışma grubu (tehdit, kırılganlık ve yaptırımları izleme çalışma grupları) eliyle ve tüm paydaşlarla birlikte yürütülmektedir. Yürütülen çalışmalara ilişkin olarak FATF ile görüşmeler devam etmektedir. Bu kapsamda 21 Ekim 2022 tarihinde gerçekleştirilen FATF Genel Kurulu sonrasında yayımlanan kamuoyu duyurusunda, ülkemizin konuyla ilgili ilave ve olumlu adımlar attığı FATF tarafından açıkça kabul edilmiştir.

İlgili duyuruda ülkemizin Ekim 2021 tarihinden bu yana pek çok alanda gelişme kaydettiği ifade edilmiştir. Söz konusu alanlar; mali istihbarat biriminde analiz ve denetimle görevlendirilen personel sayısının artırılması, kayıt dışı para ve değer transferi hizmet sağlayıcıları ile mücadele, gümrüklerde yolcu beraberindeki nakit kontrollerinin Strateji Belgesine dercedilmesi, kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik farkındalık artırıcı çalışmalar ve 1373 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı doğrultusunda terörizmi finanse edenlerin mal varlıklarının dondurulması şeklinde sıralanmıştır. FATF prosedürleri

doğrultusunda, kaydettiğimiz gelişmelerin raporlanmasına devam edilmekte olup 2023 yılında işaret edilen tüm alanlara yönelik çalışmalar sürdürülecektir.

Etkililik değerlendirmesi bağlamında yürütülen çalışmalara ek olarak, teknik uyum kapsamında özellikle 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun ve bununla ilintili ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanmıştır. Mali Suçları Araştırma Kurulu Genel Tebliği (Sıra No: 21) çıkarılmış; daha riskli olarak görülen yükümlü gruplarına dönük uygulamalar güçlendirilmiş, yükümlüler nezdindeki riskler uluslararası kabul gören yöntemler kullanılarak ölçülmüş ve buna bağlı olarak risk bazlı yükümlülük denetimi yapılmıştır.

Mevcut çalışmalara kararlılıkla devam edilmektedir. Tüm paydaş kurumların katılımıyla, özellikle Strateji Belgesinde de bir öncelik olarak kapsanan, suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadelede Ulusal Risk Değerlendirmesinin tamamlanması, yükümlülüklerin risk analizlerinin ve denetimlerinin risk bazlı bir şekilde yapılması, aklama ve terörizmin finansmanı suçlarında mali soruşturma süreçlerinin hızının ve sonuç açısından etkinliğinin artırılması, MASAK Başkanlığının işgücünün geliştirilmesine devam edilmesi, kâr amacı gütmeyen kuruluşların FATF standardı ekseninde farkındalıklarının artırılması ve risk temelli olarak denetlenmesi, vb. çabalarla 2023 yılında FATF'in öngördüğü tüm çalışmaların tamamlanması öngörülmektedir. Bunun yansıması olarak da FATF Genel Kurulunda alınacak karar doğrultusunda ülkemizin Gri Liste'den çıkabileceği öngörülmektedir. Bu kapsamda;

- a. Ulusal Risk Değerlendirmesi çalışmasının tamamlanması, risk odaklı yaklaşım çerçevesinde mali analiz ve soruşturma çalışmalarının önceliklendirilmesi ve yükümlülük denetimlerinin gerçekleştirilmesi,
- b. Suç gelirlerinin aklanması hususundaki soruşturmaların mali istihbarat ile daha fazla desteklenmesinin sağlanması,
- c. Daha karmaşık aklama, soruşturma ve kovuşturmaların yürütülmesi,
- d. Suçtan elde edilen varlıkların tespiti ve terörizmin finansmanı vakalarının takibiyle görevli olan otoriteler için sorumlulukların açıkça tespit edilmesi ve ölçülebilir performans hedefleri ve metriklerin belirlenmesi,

- e. BM tarafından belirlenen gruplara öncelik verilmek suretiyle, terörizmin finanse edilmesi ve terörizme finansman ve destek sağlayan bağlantıların ortaya çıkarılması konularında daha fazla soruşturma yürütülmesi,
- f. Hedeflenen mali yaptırımlara ilişkin olarak, BM tarafından belirlenen gruplarla ilgili üçüncü ülkelere giden taleplerin takibinin sağlanması,
- g. Kâr amacı gütmeyen kuruluşların terörün finansmanı için suistimal edilmesini önlemek amacıyla risk temelli bir denetim yaklaşımının tam olarak uygulanması

konularında çalışmalar yürütülerek suç gelirlerinin aklanması ve terörizmin finansmanı ile mücadelede suç gelirleri ve terörizmin finansmanını izleme, denetim, soruşturma ve kovuşturma süreçlerinin güçlendirilmesi ve uluslararası standartlara uyumun artırılması sağlanacaktır.

4.7. Politika 7: Banka Dışı Finansal Kurumların Etkinliği Artırılarak Finansal Sektörün Büyümesine Katkıları Güçlendirilmelidir.

Türkiye’de finans sektöründe bankacılık sektörü büyük bir ağırlığa sahiptir. Finansal erişimin kolaylaşması için banka dışı finans kesiminin etkinliği artırılmalıdır. Bu kapsamda, aracılık maliyetleri düşürülmeli, banka dışı finansal kuruluşlara ilişkin destekleyici düzenlemeler yapılmalıdır. Bu çerçevede ortaya konan politika ve tedbir önerileri aşağıda sıralanmıştır:

4.7.1. Aracılık Maliyetleri Düşürülmelidir.

a. Faktoring Şirketlerinin Yurt Dışından Sağladıkları Kredilerde KKDF Oranı Yüzde 0’a Düşürülmelidir.

Bankalar, finansal kiralama ve finansman şirketlerinde olduğu gibi faktoring şirketlerinin yurtdışından temin edebilecekleri kredilerde de maliyetin düşürülmesiyle ülkeye ilave kaynak girişinin sağlanması amaçlanmaktadır. Konuyla ilgili en son düzenleme 21.6.2021 tarih ve 4091 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla yapılmıştır.² Ayrıca, 10.01.2023 tarihinde yapılan değişiklikle söz konusu işlemlerde finansal kiralama şirketleri için de KKDF oranı sıfırlanmış olup faktoring şirketleri için de benzer değişikliğin yapılması hedeflenmektedir.

---

² "MADDE 1- (1) Bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye’de yerleşik kişilerin Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ve Uluslararası Finans Kurumundan sağladıkları kredilerde Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi oranı yüzde 0 olarak tespit edilmiştir."

b. Finansal Kuruluşlar Tarafından Yurtiçinde Bankalardan Kullanılan Kredilere Bsmv İstisnası Uygulanmalı ve İhraç Edilen Menkul Kıymetlerden Elde Edilen Faizler Üzerindeki Gelir Vergisi İndirilmelidir.

6361 sayılı Kanuna tabi finansal kuruluşlar, yurtiçi bankalardan kullandıkları krediler için yüzde 5 oranında BSMV ödemektedirler. Diğer taraftan, bankalar aralarındaki borçlanmaları kredi olarak değil, mevduat olarak da yapabildikleri için yüzde 1 oranında BSMV'ye tabi olmaktadır. Factoring ve finansman şirketleri tarafından kullanılan kredilerin yüzde 5 oranında BSMV'ye tabi olması nedeniyle, müşteriler mükerrer vergi yüküne maruz kalmaktadır. Benzer faaliyeti yürüten finansal sektörler arasında rekabet eşitsizliği yaratan ve aracılık maliyetlerini yükselterek nihai kullanıcının faiz maliyetini artıran bu uygulamanın giderilmesi amaçlanmaktadır.

FKB üyeleri tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen faizler üzerindeki yüzde 15 oranındaki stopaj (gelir vergisi) kesintisinin bankalarda olduğu gibi yüzde 5'e indirilmesi yoluyla nitelikli yatırımcıların ihraçlara olan talebinin artırılmasının ve rekabet eşitsizliğinin giderilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Buna ilaveten, 6361 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren finansal kuruluşlar ile varlık yönetim şirketlerinin Borçlanma Araçları Tebliğinde ihraç limitlerinin artırılması beklenmektedir.

c. Menkul Kıymet İhraç Limitleri Artırılmalı ve Damga Vergisi Muafiyeti Sağlanmalıdır.

Banka dışı finansal kuruluşların fonlamaya erişimi ve fon havuzunun çeşitlendirilmesi konusunda imkânlar bankalara kıyasla kısıtlıdır. Mevduat toplama yetkisine sahip olmayan söz konusu kuruluşların fonlama kaynakları; öz kaynaklar, yurtiçi ve yurtdışı banka kredileri ile sermaye piyasalarında yapılan bono-tahvil ihraçlarından oluşmaktadır. Yurtiçi ve yurtdışı makroekonomik gelişmeler borçlanma kaynaklarına erişimi neredeyse imkânsız hale getirmiş; daha önce 36 aya varan vadelerde kullanılabilen banka kredilerinin vadeleri üç aya kadar düşmüştür. Bu nedenle, menkul kıymet ihraçlarının hayati önemi artmıştır. Menkul kıymet ihraç limitleri bankalardan farklı olarak öz kaynağın üç katıyla sınırlandırılmış; söz konusu sınırlandırmayla beraber sektördeki çoğu şirket ihraç limitlerine yaklaşmıştır. Yapılacak düzenlemeyle şirketlerin borçlanma açısından rahatlatılması hedeflenmelidir.

Bankalar, finansman şirketleri, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak kredilere tanınan harç istisnası ve damga vergisi muafiyetinin tasarruf finansman şirketlerine de teşmil edilmesinde yarar görülmektedir.

d. Varlık Yönetim Şirketlerinde BSMV Oranı İndirilmelidir.

Varlık yönetim şirketleri 1 Ocak 2022 tarihinden bu yana kaynak kuruluşlardan (bankalar) satın aldıkları alacakların borçludan tahsilinde, temlik bedelini aşan tutarlar için yüzde 5 oranında BSMV'yi borçludan tahsil ederek ödemektedirler. Bankaların canlı kredileri için uygulanan yüzde 5 BSMV oranının aynısının borç tasfiyesine yönelik çalışan varlık yönetim şirketleri için de uygulanması, borçlulara ek yük getirmekte ve ödeme koşullarını zorlaştırmaktadır. Amaç, şirket ve borçlu açısından BSMV yükünün hafifletilmesidir.

Diğer taraftan BSMV lehe alınan para üzerinden hesaplanan bir vergidir. Varlık yönetim şirketleri sektöründe ise bu tutarın tespiti oldukça güçtür. BSMV matrahının tespitinde satın alınan anaparanın kullanılması borçlu üzerindeki vergi yükünü artırmakta ve borç tasfiyesini zorlaştırmaktadır.

e. Tasarruf Finansman Şirketlerine Harç İstisnası Sağlanmalıdır.

6361 sayılı Kanunun 37/1. maddesinde finansal kiralama sözleşmeleriyle ilgili yapılacak işlemlerin harçtan müstesna olacağı açık bir şekilde belirtilmiştir. 492 sayılı Harçlar Kanununun “Harçtan Müstesna Tutulan İşlemler” başlıklı 59. maddesinin (p) bendi “6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu kapsamında yapılan finansal kiralama işlemlerinde, kiralanın taşınmazın finansal kiralama sözleşmesinin süresi sonunda kiracıya devri” yer almaktadır.

492 sayılı Harçlar Kanununun 123. maddesi hükmü içinde “... Bankalar, finansman şirketleri, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullanılacak kredilere, bunların teminatlarına ve geri ödenmelerine ilişkin işlemler (yargı harçları hariç) bu Kanunda yazılı harçlardan müstesnadır.” düzenlemesi bulunmaktadır. Bu çerçevede, tasarruf finansman şirketleriyle ilgili istisna düzenlemelerinin de yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

f. Varlık Yönetim Şirketlerine Harç İstisnası Sağlanmalıdır.

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 143. maddesinin 6. fıkrasında; “...varlık yönetim şirketlerinin yaptıkları işlemler ve bununla ilgili olarak düzenlenen kâğıtlar, 488 sayılı Damga Vergisi Kanununa göre ödenecek damga vergisinden, 492 sayılı Harçlar Kanununa göre

ödenecek harçlardan, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonuna yapılacak kesintilerden ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanununun 39. maddesi hükmünden istisnadır.” düzenlemesi bulunmaktadır.

Kanundan doğan ve borçlu lehine olan söz konusu düzenlemenin uygulama aşamasında bazı mahkemeler ve icra dairelerince borçlu aleyhine yorumlanması suretiyle haksız harç tahsilatlarına sebebiyet verilmektedir. Adalet Bakanlığınca Kanunun uygulanmasına açıklık getirilmesi önem arz etmektedir. Harç istisnasının mahkemeler ve icra müdürlükleri nezdinde netleştirilerek yeknesak uygulamanın başlatılması borçlulara büyük fayda sağlayacağı gibi, icra dosya sayısının düşürülmesinde de önemli rol oynayacaktır.

g. Tasarruf Finansman Şirketleri (TFŞ) Damga Vergisinden İstisna Tutulmalıdır.

6361 sayılı Kanununun 37/1. maddesinde finansal kiralama sözleşmelerinin ve bu sözleşmelerin devrine ve tadiline ilişkin kâğıtlar ile bunların teminatı amacıyla düzenlenen kâğıtların damga vergisinden istisna olacağı hüküm altına alınmıştır.

488 sayılı Damga Vergisi Kanununa ekli (2) sayılı "Ticari ve medeni işler ile ilgili kâğıtlar" başlıklı bölümün 55. fıkrasına “Tasarruf Finansman Şirketlerinin müşterileriyle yaptıkları tasarruf finansman sözleşmeleriyle bu sözleşmelere ilişkin olarak düzenlenen diğer kâğıtlar” ifadesi eklenmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

h. İcra ve İflas Kanunu Çerçevesinde Kredi Kuruluşlarına Tanınan Haklar TFŞ'lere Tanınmalıdır.

İcra ve İflas Kanunu (İİK)'nin 68/b ve 150/1 maddeleriyle kredi kuruluşlarına önemli imkânlar sağlamıştır. Ayrıca, 6361 sayılı Kanununun 33. maddesinin üçüncü fıkrası “Sözleşmeden kaynaklanan borçlara karşılık teminat olarak alınan ipoteklerin paraya çevrilmesinde 2004 sayılı Kanununun 150/1 maddesi hükümleri uygulanır.” şeklindedir. İİK'nin 150/1 hükmü; kredi kullandıranlara ipoteklerin paraya çevrilmesi yoluyla takipleri “ilamlı icra” yolu ile yapma imkânı vermektedir. Bu imkânın TFŞ'ye de tanınması gerektiği düşünülmektedir.

4.7.2. Banka Dışı Finansal Kuruluşların İtibarının Korunması Amacıyla Düzenlemeler Yapılmalıdır.

Bankaların itibarının korunması 5411 sayılı Bankacılık Kanunuyla teminat altına alınmıştır. Bankacılık Kanununda olduğu gibi, 6361 ve 6362 sayılı Kanunlarda yapılacak değişikliklerle finansal kiralama, faktoring, finansman, varlık yönetim ve tasarruf finansman

şirketlerinin, aracı kurumlar ile portföy yönetim şirketlerinin de itibarının korunmasının sağlanmasında yarar görülmektedir.

5187 sayılı Basın Kanununda belirtilen araçlarla ya da radyo, televizyon, video, internet, kablolu yayın veya elektronik bilgi iletişim araçları ve benzeri yayın araçlarından biri vasıtasıyla; bir şirketin itibarını kırabilecek veya şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir hususa kasten sebep olunamaz ya da bu yolla asılsız haber yayılamaz. Bankacılık Kanununda olduğu gibi bu maddeye aykırı davranışlar hakkında idari ve adli para cezaları uygulanması gerekmektedir.

1994 yılında ilk defa 90 sayılı “Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” içine alınan ve bu nedenle ikrazatçılarla özdeşleştirilen faktoring şirketlerinin olumsuz algısı, günümüzde halen devam etmektedir. Faktoring şirketleri, 2006 yılında BDDK denetimine ve düzenlemesine tabi tutulmuş, 2012 yılında da 6361 sayılı Kanun kapsamında tamamen kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. 6361 sayılı Kanunda 25.02.2020 tarihinde yapılan değişiklikle faktoring şirketlerinin ödenmiş sermayeleri en az 50 milyon TL’ye çıkartılarak sektörün sermaye yapısı güçlendirilmiştir. Faktoringin yabancı kökenli bir sözcük olması, ürünü tam olarak yansıtmaması ve en önemlisi geçmişten gelen önyargının giderilmesi şarttır. Bu çerçevede, ağırlıklı olarak KOBİ ve ihracatçılarımıza finansal hizmetler sunan, bir finansman yöntemi olarak ticari alacağa dayalı finansal işlemleri ifade eden “faktoring” kelimesinin uluslararası uygulamalarda da olduğu gibi "alacak finansmanı" veya “tedarik finansmanı” ibaresiyle değiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.7.3. Varlık Yönetim Şirketlerine Yönelik Düzenlemeler Yapılmalıdır.

a. Aktiften Silme Uygulaması

BDDK tarafından yapılan düzenlemeyle, 19 Temmuz 2019 tarihinden geçerli olmak üzere "zarar niteliğindeki krediler/alacaklar" hesaplarında izlenen ve borçlunun temerrüdü nedeniyle ömür boyu beklenen kredi zararı karşılığı veya özel karşılık ayrılan kredilerin geri kazanılmasına ilişkin makul beklentiler bulunmayan kısmının, ilk raporlama döneminden itibaren TFRS 9 kapsamında kayıtlardan düşülebilmesine imkân tanınmıştır. Takip kredilerinin varlık yönetim şirketlerine devredilmemesi sonucu icra dosya sayılarında artış yaşanırken, varlık yönetim şirketleri aracılığıyla borçluya tanınan pek çok kolaylığa erişim imkânı kısıtlanmış olmaktadır. Söz konusu sorunun çözümüne yönelik olarak yeni bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Talep edilen düzenleme ile önceki düzenlemenin uygulanmasına

yönelik tarih sınırlaması getirilmesi ve daha önce bilanço dışına alınan değerlerin satışına yönelik bir takvim belirlenmesi (bilanço dışına alınmasını takip eden 1 yıl içerisinde ihale yoluyla satışı) amaçlanmaktadır.

b. UYAP Süreçleri

İcra dosyalarının azaltılması ve borçluların borçtan kurtulmasına yönelik sürecin kolaylaştırılması amacıyla UYAP süreçlerini VYŞ'nin daha verimli ve daha etkin kullanımına yönelik altyapı ve mevzuat çalışmaları yapılmalıdır.

c. Lisanslı Kuruluş Alacakları

Kaynak kuruluş kapsamının genişletilerek, lisanslı kuruluşların da (elektrik-doğalgaz-telekom vb.) alacaklarının ihale usulüyle VYŞ'ye devrine yönelik düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeyle, banka borçlularının borç tasfiyesine yönelik imkânlardan (yapılandırma, yeniden vadelenendirme vb.), olayın sosyal boyutu da dikkate alınarak lisanslı kuruluş olarak faaliyet gösteren elektrik, doğalgaz ve telekom müşterilerinin de yararlandırılabilmesi ve bu şirketlerin de tahsilat yerine esas faaliyetlerine odaklanmaları amaçlanmaktadır.

d. Canlı Kredi Süreçlerinin Desteklenmesi

Tahsili gecikmiş alacakların yanında canlı kredilerin de ihale yoluyla VYŞ'ye devrine, 14 Temmuz 2021 tarihli Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları ile Devralınacak Alacaklara İlişkin İşlemler Hakkında Yönetmelikle imkân tanınmıştır. Bu uygulamada amaç, henüz donuk kredi statüsüne gelmeden, borçluyla görüşülerek, yapılandırma araçları ile finansal sorunlarının çözümüne yardımcı olup faaliyetlerine devamını sağlamaktır. Bir diğer ifadeyle, varlık yönetim sektörünün tahsilat faaliyetlerinin yanı sıra yapılandırma ve finansal destek alanlarındaki bilgi ve tecrübelerini de kullanabilecekleri alanlarda daha etkin olmalarını sağlamak için yapılandırma konusunda ikincil mevzuat çalışmaları yapılmalıdır.

e. Finansal Alacak Devirlerinin Düzenlemeye Tabi Şirketlere Yapılabilmesi

Kaynak kuruluşlar ve bu kuruluşlardan alacak devri yapan VYŞ finansal kuruluş olarak kabul edilmektedir. Her iki taraf da düzenlemeye tabi olup denetim ve gözetim altında faaliyetlerini sürdürmektedir. VYŞ faaliyetlerini sürdürebilmek için muhasebeden bilgi işleme ve sermayeden finansal tüketiciye kadar pek çok düzenlemeye uyum sağlayıp yükümlülüklerini yerine getirmek ve kayıtlarını gerektiğinde denetime hazır bulundurmak zorundadır. Diğer taraftan, varlık yönetim şirketleri dışında kaynak kuruluşlardan alacak temliki yapan, ancak

herhangi bir düzenlemeye tabi olmayan, denetim ve gözetim altında bulunmayan kuruluşlar mevcuttur. Söz konusu kuruluşlar tıpkı VYŞ gibi alacak tahsilatı alanında faaliyet göstermekte, çoğu zaman finansal tüketiciler nezdinde VYŞ olarak algılanmakta, hatta şikâyet konusu bazı yanlış uygulamalar VYŞ'ye mâl edilmektedir. Bu sebeple, henüz düzenlemeye tabi olmayan bu faaliyetlerin tıpkı varlık yönetim şirketlerinde olduğu gibi düzenleme ve denetim altına alınması gerekmektedir.

4.7.4. Tasarruf Finansman Hizmeti Yaygınlaştırılmalıdır.

6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanununda yapılan değişiklikle birlikte TFŞ de BDDK denetim ve gözetimine tabi tutulmuşlardır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulundan faaliyet izni alan altı şirket 17 Haziran 2022 tarihinde FKB'ye üye olmuşlardır.

2015 yılında tasarruf finansman sektöründe altı şirket, 68 şube ve 943 personel varken, Temmuz 2022 döneminde altı şirket, 416 şube ve 4.780 personel bulunmaktadır. Söz konusu dönemler karşılaştırıldığında, sektörün aktif büyüklüğünün yüzde 781 artarak Temmuz 2022 döneminde 13.169 milyon TL'ye ulaştığı ortaya çıkmaktadır. Tasarruf finansman sektörünün her yıl yüzde 100'ün üzerinde büyüme performansı göstermesi gelecek açısından da oldukça yüksek bir potansiyel barındırdığına işaret etmektedir.

TFŞ hâlihazırda sadece konut kredisi, taşıt kredisi verebilmekte ve çatılı iş yerlerinin finansmanını yapabilmektedir. Katılım finans ekosisteminde önemli bir misyon üstlenen tasarruf finansman şirketlerinin ülkemizin ihtiyaç duyduğu sermaye birikiminin sağlanmasında önemli bir rol oynayabilmesi için aşağıda sıralanmış eylemlerin hayata geçirilmesi önerilmektedir:

- a. Ürün Çeşitliliğinin Artırılması:** 6361 sayılı Kanununun 3'üncü ve 39/A maddeleri çerçevesinde Tasarruf Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik'te değişiklik yapılarak, mevcut faaliyetler iş makinaları, eğitim paketi, beyaz eşya, hac ve umre paketleri gibi ürünler eklenerek çeşitlendirilebilecektir.
- b. Devlet Katkılı Konut Hesabı:** Konut hesabı, ilk kez ev sahibi olmak isteyen vatandaşların en az 36 ay düzenli ödeme yapmak koşuluyla devlet katkısına hak kazanmalarına imkân sağlayan bir katılma hesabıdır. Söz konusu kişilerin toplam birikiminin maksimum yüzde 20'si kadar devlet katkısı ve kâr payı hesaplarına

eklenmektedir. Devlet Katkılı Konut Hesabı uygulamasının tasarruf finansman sektörüne de uygulanması tasarrufların artmasına katkıda bulunacaktır.

c. İhtiyat Fonunun Kullanım Esaslarının Belirlenmesi: TFŞ'nin müşterilerden topladıkları tasarruf fonları esasında mudarebe fonları statüsündedir. Uluslararası standartlarda ve katılım bankacılığı mevzuatı gereğince, mudarebe fonlarından elde edilen gelirler sermaye sahiplerinin yanı sıra mudaribe ve kâr dengeleme rezervi gibi alanlarda dağıtılabilmektedir. Bu sebeple, Tasarruf Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik'in 23. maddesinde yapılacak değişiklikle tasarruf fon havuzunun değerlendirilmesinden sağlanan gelirin dağıtılmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmelidir.

d. Tasarruf Finansman Şirketlerinin Sigorta İşlemlerine Aracılık: 6361 sayılı Kanunun 9. maddesine göre, finansal kiralama şirketleri münhasıran yaptıkları kiralamalara ve faaliyetlere ilişkin sigorta işlemlerine aracılık yapabilmektedirler. Dolayısıyla, TFŞ'ye de tasarruf finansman faaliyetleri kapsamında aldıkları teminatları sigortalayabilme yolu açılmalıdır. Bu sayede söz konusu şirketlerin asli faaliyetleri dışında da gelir elde edebilmeleri imkânı doğacaktır.

4.7.5. Banka Dışı Finansal Kuruluşlar İçin Dijitalleşmeyi Teşvik Edici Düzenlemeler Yapılmalıdır.

FKB bünyesinde 2015 yılında kurulan ve aynı ticari alacağın birden fazla kez finansmanını engelleyerek kayıt dışı ekonomiyle mücadeleyi destekleyen Merkezi Fatura Kaydı Sistemi (MFKS)'nin, bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sistemlerle entegrasyonları yapılmaktadır.

MFKS, Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) e-belge sistemiyle 2015 yılından itibaren entegre çalışmakta, bu sayede e-belgelerin doğruluğu teyit edilmektedir. Katılım bankalarının finansman sağladığı faturaların/alacak belgelerinin kayıt altına alındığı Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) fatura kayıt sistemi ile de 2022 yılında entegrasyon sağlanmıştır. Ayrıca, Ticaret Bakanlığı sahipliğinde olan ve Türkiye Noterler Birliği (TNB) tarafından işletilen Taşınır Rehin Sicili (TARES) ile entegrasyon için Ticaret Bakanlığı ile 2017 yılında protokol imzalanmış olup entegrasyonun 2023 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Bu entegrasyon sayesinde TARES'te bulunan alacak rehin bilgileri ile MFKS'de bulunan alacak

belge bilgilerinin elektronik ortamda paylaşılması ve çapraz kontrollerin yapılması hedeflenmektedir.

Hazine destekli KGF kefaletleri paketi kapsamında sağlanacak finansmana konu işlemlerin fatura vb. alacak belgelerine dayalı olması planlandığından, mükerrerlik vb. kontrollerin gerçekleştirilebilmesi için KGF işlemlerine aracılık eden bankalara yönelik sistem geliştirmeleri ve MFKS ile KGF KOBİT sisteminin entegre edilmesine yönelik çalışmalar tamamlanmıştır. Bu entegrasyonla birlikte;

- Aynı alacak belgesi birden fazla KGF veya katılım bankacılığı işlemlerine konu olamayacak,
- Aynı alacak daha önce bir banka veya finansal kuruluşa temlik edilmiş ise, borçlu firmaya sağlanacak kredi satıcı firma yerine MFKS’de çıkan uyarı sayesinde temlik elinde bulunduran ve daha önce satıcıyı finanse etmiş olan banka veya finansal kuruluş hesabına gönderilecektir.

İlaveten; İhracatı Geliştirme A.Ş. (İGE) kefaleti ile kullanılacak krediler de dâhil olmak üzere, harcama mukabili kredilerin kapsamını oluşturan fatura vb. harcama belgelerinin de MFKS üzerinden kontrol edilmesine yönelik olan taleplere istinaden İGE ve Türkiye Bankalar Birliği’nin de katılımıyla çalışmalar başlamıştır. 6361 sayılı Kanun uyarınca, mükerrer temlik ve finansmanı önlemek amacıyla FKB bünyesinde kurulan ve finans sektörüne temlik edilen faturaların kayıt altına alındığı MFKS’nin kapsamının genişletilerek finansmana konu tüm alacak belgelerinin kayıt altına alındığı bir sicil sistemi haline getirilmesi ve uygulamada ortaya çıkan mevcut durumun mevzuata yansıtılması zaruri görünmektedir.

Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının nezdinde kurulmuş benzer sicil sistemlerinin birbirleriyle entegre çalışmasının ekonomimize pozitif katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Zaman zaman bakanlıklar, diğer birlikler, kamu kurumları veya bunların iştirakleriyle finans sektöründe sahteciliğin ve mükerrer finansmanın önlenmesi, değerlendirme yapılması, istatistiksel veriler çıkarılması vb. mevzuata uygun amaçlarla veri alışverişi yapılması ihtiyacı doğabilmektedir. Bu kapsamda, 6361 sayılı Kanununun 40. maddesinde değişiklik yapılması gerekmektedir. Söz konusu değişiklikle FKB, bünyesinde işletilmekte olan sistemlere kaydedilmiş verileri kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları

ve bunların üst kuruluşları veya bunların sermayedarı olduğu özel hukuk tüzel kişileriyle paylaşmaya yetkili kılınmalıdır. Buna ilaveten, FKB üyelerinin hizmetine sunmak üzere benzer sistemlerdeki verileri almaya yetkili olmalı ve veri alışverişi sır saklama yükümlülüğü dışında tutulmalıdır. Sonuç olarak, ilgili mevzuata veri alışverişinin 6698 sayılı Kanun hükümlerine aykırılık teşkil etmeyeceği yönünde bir ifade eklenmesi önerilmektedir.

FKB bünyesinde hayata geçirilmiş olan FKBulut Ortak Veri Merkezi/Finans Bulutu, özellikle küçük ölçekli finans kurumlarının dijitalleşme ve teknoloji alt yapısındaki temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla BDDK kriterlerine uygun bir şekilde 2020 yılında kurulmuştur. FKBulut kapsamında birincil ve ikincil veri merkezi alt yapı hizmetlerinin yanı sıra yedekleme, felaket kurtarma merkezi ve yönetilen hizmetler (e-posta sunucu yönetimi, veri tabanı yönetimi, sistem yönetimi, siber güvenlik hizmetleri vb.) aylık kullandığın kadar öde modeliyle kullanıcılara sunulmaktadır. Bu sayede, finans kurumlarının her biri kendi veri merkezini kurmak ve belirli sayıda bilgi işlem personeli barındırmak yerine, söz konusu ihtiyaçlarını paylaşımlı yapıdan karşılayabilmektedir.

FKBulut ile sağlanması planlanan bir diğer hizmet ise paylaşımlı yazılım teknolojileridir. Bu hizmet modelinde, finans kuruluşlarının ihtiyaç duyduğu uzaktan kimlik tespiti ve sözleşme imzalama, dijital finans, müşteri istihbarat servisleri, siber güvenlik servisleri vb. yazılımların paylaşımlı olarak sunulması hedeflenmektedir. FKBulut gibi paylaşımlı yapılar, teknoloji bütçesi kısıtlı olan finans kurumlarının uygun maliyetlerle dijitalleşmelerine katkı sağlamaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, dijitalleşmenin bankacılık dışı finansal kuruluşlar arasında da yaygınlaşmasını sağlamak için öngörülen aşağıdaki eylemlerin takip edilmesi hedeflenmektedir.

- a. 11.01.2022 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketlerince Kullanılacak Uzaktan Kimlik Tespiti Yöntemlerine ve Elektronik Ortamda Sözleşme İlişkisinin Kurulmasına İlişkin Yönetmelik’in tüzel kişileri de kapsayacak şekilde güncellenmesi gerekmektedir.
- b. 29.12.2021 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Dijital Bankaların Faaliyet Esasları ile Servis Modeli Bankacılığı Hakkında Yönetmelik’in bankacılık dışı finans sektörlerini de kapsayacak şekilde güncellenmesi gerekmektedir.

- c. Mevcut uygulamada çeklerin fiziki olarak dolaşımında bulunması; dolandırıcılık faaliyetlerinin artmasına, çek alan/veren firmaların operasyonel yüklerinin yükselmesine ve de bu konudaki dijitalleşme fırsatlarından yararlanılamamasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda, dijital çek uygulamasına geçilmesi finans sektörü başta olmak üzere birçok sektörün dijitalleşmesine katkı verecektir.

4.8. Politika 8: Finansal Tüketicinin Korunmasına İlişkin Uygulamalar Güçlendirilmelidir.

Hem yatırımcıların hem de kamu ve özel sektör paydaşlarının ihtiyaç duyduğu tüm verilerin erişim yetkilerini gözetir bir şekilde kolayca sorgulanabileceği bir veri tabanının oluşturulması sermaye piyasasının gelişmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede ortaya konan politika ve tedbir önerileri aşağıda sıralanmıştır:

4.8.1. Sermaye Piyasalarına İlişkin Tüm Verileri Yatırımcılar ile Kamu ve Özel Sektör Paydaşlarına Etkin Bir Şekilde Sunacak Alt Yapı Oluşturulmalıdır.

Başta sermaye piyasaları olmak üzere finansal sistemin geneliyle ilgili olarak, hem yatırımcıların hem de kamu ve özel sektör paydaşlarının ihtiyaç duyduğu tüm verilerin -erişim yetkilerini gözetir bir şekilde- kolayca sorgulanabileceği bir veri tabanının oluşturulması piyasanın gelişmesi açısından önem arz etmektedir. Bu konuda çalışmalar Borsa İstanbul bünyesinde devam etmektedir. Büyük Veri Projesi olarak adlandırılan bu projede ilk aşamada Borsa İstanbul Grubunun ürettiği tüm verilerin toplanması, devamında ise ilgili diğer kurum verilerinin Projeye dâhil edilmesi planlanmaktadır. Bu veri tabanı üzerinden oluşturulacak veri analitikleri, veri analizleri ve raporlama çalışmaları devam etmektedir.

Yatırımcıların sermaye piyasası araçları yoluyla gayrimenkul yatırım seçeneklerinin çeşitlendirebilmesi için Borsa İstanbul'da işlem gören kira sertifikası, gayrimenkul yatırım ortaklıkları pay senedi, gayrimenkul yatırım fonu ve gayrimenkul sertifikası ürünlerinin ihraççı ve performans bilgilerine erişim kolaylaştırılarak sektörde şeffaflığı ve etkin işleyişi geliştirmek amacıyla oluşturulan bir bilgi sistemi olan GEFAS 15 Eylül 2022 tarihinden itibaren veri yayınına başlamıştır. Söz konusu veri havuzunda yer alan verilerin kullanılması ve platformun uluslararası nitelik kazanması için gereken tanıtımın yapılması, finansal kuruluşlar ile düzenleyici otoritelerin karşılıklı anlaşma ve iş birliğinin geliştirilmesi, son aşamada ise menkul

kıymet emir iletim işlemlerinin ve işlem sonrası süreçlerin yerine getirilebilmesi için gereken idari ve teknolojik altyapının tamamlanması amaçlanmaktadır.

4.8.2. Kaydi Saklama Verilerinin Merkezi Kayıt Kuruluşu'nda Konsolidasyonu Sağlanmalıdır.

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 81. ve 87. maddelerinde detaylarına yer verilen merkezi veri depolama ve raporlama sorumlulukları bütünlüğü bir kapsam gözetilerek düzenlenmiştir.

MKK'nin, düzenleyici ve denetleyici otoriteler ile karar alıcı kurumların karar verme mekanizmalarına daha bütüncül şekilde veri analizi ve raporlamasını sağlayabilmesi için verilerin diğer kurumlar (TBB Risk Merkezi, TÜİK gibi) ile entegrasyon kurularak veri paylaşımı yoluyla zenginleştirilmesi gerekmektedir. Bunun sonrasında finansal sistemi bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirebilecek bir veri havuzunun oluşturulması hedeflenmektedir. MKK'nin tüm kaydi saklama bilgileri için veri merkezi olması durumunda veri paylaşılan kurumlara hızlı, güncel ve standart veriler sağlıklı bir şekilde ulaştırılabilecek ve e-YATIRIMCI uygulaması üzerinden tek merkezden yatırımcılara sunulabilecektir. Ayrıca HMB, Ticaret Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlıklara, TCMB, SPK, BDDK ve diğer tüm ilgili kurum ve kuruluşlara iletilmekte olan analiz ve raporlamaların daha geniş kapsamlı ve uçtan uca yapılması hedeflenmektedir.

GEFAS (Gayrimenkule Dayalı ve Gelişen Finansal Araçlar Bilgi Sistemi): GEFAS, SPK'nın 2011 yılından beri sekretarya hizmeti verdiği ve başkanlığını yürüttüğü, her yıl düzenli uluslararası toplantılarını düzenlediği İSEDAK Sermaye Piyasası Kurulları Forumu kapsamında yürütülen çalışmalar neticesinde gayrimenkule dayalı finansal araçlara ilişkin bilgi platformu olarak kurulmuştur. Platformda öncelikli olarak sermaye piyasalarımıza ilişkin veriler bulunmaktadır. GEFAS'ta gayrimenkule dayalı araçlara ilişkin bilgilerin yanı sıra sürdürülebilirlik ve kitle fonlaması gibi ülkemiz sermaye piyasalarında gelişme evresinde bulunan piyasalara ilişkin bilgilere yer verilecektir.

VAP (Veri Analiz Platformu): MKK'de yer alan tüm uygulamalardaki verilerin analize elverişli, güvenli, tutarlı ve doğru bir şekilde sunulması hedeflenmektedir. VAP ile finansal kuruluşlar, düzenleyici otoriteler, akademisyenler, araştırmacılar ve yatırımcılar MKK bünyesindeki verilere tek merkezden ulaşabilmektedir. Diğer sermaye piyasası kurumları ile

TBB Risk Merkeziyle gerçekleştirilecek iş birlikleri ve entegrasyonlar sayesinde veri havuzu zenginleşecek olup, yeni veri endeksleri ve analitiklerinin hazırlanması hedeflenmektedir.

MKK verileri ile diğer sermaye piyasası kurumlarının sahip oldukları verilerin konsolide edilerek finansal piyasalardaki paydaşlar (aracı kurumlar, bankalar, sermaye piyasası aracı ihraç eden kurumlar, portföy yönetim şirketleri vb.) ile veri analizi ve analitiği çözümleriyle oluşturulacak çeşitli uygulamaların piyasa gelişimi için ihtiyaç duyulan veri setlerinde oluşturulması sonrası kullanıma açılması sağlanarak finans ve sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Yukarıda sıralanmış olan uygulamalarla, HMB, Ticaret Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlıklara, TCMB, SPK, BDDK ve diğer tüm ilgili kurum ve kuruluşlara iletilmekte olan analiz ve raporlamaların daha geniş kapsamlı ve uçtan uca yapılması hedeflenmektedir.

4.8.3. Sermaye Piyasaları Risk Merkezi Kurulmalı ve Yatırımcı Risk Takip Sistemi Oluşturulmalıdır.

Finansal risklerin proaktif analizlerle tespit edilip ilgili kurum ve kuruluşlara raporlanmasının sağlanması finansal sektörün sağlıklı işlemesi için destekleyici rol oynayabilecektir. Bu çerçevede, Yatırımcı Risk Takip Sistemi (YRTS)'nin geliştirilmesi ve yapılacak düzenlemelerle sermaye piyasalarında oluşabilecek sistematik risklerin ve yatırımcı risklerinin takip edilmesi ve raporlanmasının sağlanması önerilmektedir.

Faz 1 (Sermaye Piyasaları Tarafındaki Geliştirmeler)

- Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB) altında kurulacak çalışma grubunca risk veri setlerinin belirlenmesi,
- Pay senedi bazında teminat yoğunlaşması verisinin aracı kurumlarla paylaşılması (Geliştirme çalışmaları devam etmektedir.),
- YRTS'de günlük olarak yer alan özet verilerin belirli periyotlarda aracı kurumlar ve VAP üzerinden kamuoyuyla paylaşılması (Geliştirme çalışmaları devam etmektedir.),
- Aracı kurumların riskli müşterilerinin risklerinin belirli gruplamalarla (en yüksek riske sahip ilk 20 yatırımcı vb.) konsolide olarak belirli periyotlarda aracı kurumlarla paylaşılması,
- Kredi teminatı olarak kullanılan pay senetlerine ilişkin bilgilerin belirli periyotlarda VAP üzerinden kamuoyuyla paylaşılması (Geliştirme çalışmaları devam etmektedir.),

- Yatırımcı bazında YRTS verilerinin paylaşımına ilişkin yasal alt yapının oluşturulması (MKK tarafından ihtiyaç duyulan teknik alt yapı hazırlanmış olup kişisel veri paylaşımı konusunda düzenleme değişikliği yapılması beklenmektedir.),
- İlgili kurumlarla gerekli entegrasyon ve teknik altyapının geliştirilmesi
- Aracı kurumlarla YRTS verisinin entegrasyonunun yapılması ve test edilmesi (MKK ve aracı kurumlar tarafından yapılacak geliştirmelerin ve entegrasyon çalışmalarının en az 6 ay süreceği düşünülmektedir.).

Faz 2 (Bankacılıkla Entegrasyon)

- KKB ile karşılıklı veri paylaşımına ilişkin entegrasyonun sağlanması, bir diğer ifadeyle, KKB ile MKK arasında veri paylaşımı mümkündür. Fakat kendi üyeleri olan üçüncü taraflarla veri paylaşamadığından amaçlanan fayda sağlanamamaktadır. Bu nedenle, üçüncü taraflarla veri paylaşımının sağlanması gerekmektedir,
- Aracı kurumlarla KKB verisinin paylaşımına ilişkin entegrasyonun yapılması ve test edilmesi.

Faz 3 (Skorlama Çalışmaları)

- Yatırımcı risk skorlamasına ilişkin çalışmaların yürütülmesi (Yatırımcı, pay ve aracı kurum bazlı skorlama konusunda çalışmak üzere firmalarla görüşülmüş olup projelendirmeye ilişkin fizibilite çalışması yapılmaktadır.).

4.8.4. Finansal Ürün ve Hizmetlerden Yararlanana Yönelik Uygulamalar Güçlendirilmelidir.

Bireysel Bankacılık Analiz ve Derecelendirme Modeli (BAM) vasıtasıyla bireysel bankacılığa ilişkin trend ve gelişmeler takip edilecek, bunun yanı sıra mevzuata aykırılıkların kök neden analizi yapılarak ve sektörün müşteri odaklılığı güçlendirilerek şikâyet sayıları azaltılacaktır.

Bankalar Gözetim Sistemi Form Paketine ilave olarak, BDDK Veri Transfer Sistemi (BVTS) üzerinden bankalardan düzenli raporlar alınarak bireysel bankacılık verileri iş kolları, kârlılık, müşteri profili gibi değişkenler üzerinden analiz edilecektir.

4.9. Politika 9: Uzun Vadeli Yatırımların Finansman İmkânları Geliştirilmelidir.

Yatırımların artması ve böylece büyümenin desteklenmesi amacıyla uzun vadeli ve büyük ölçekli projelerin finanse edilmesi konusu üzerinde odaklanılmalıdır. Bu çerçevede ortaya konan politika ve tedbir önerileri aşağıda sıralanmıştır:

4.9.1. Köprü, Demiryolu, Otoban, Petrokimya, Enerji, Tarım, Hastane vb. Projelerin Finansmanında Katılım Finansmanı Yöntemleri de Kullanılmalıdır.

Dünya örnekleri incelendiğinde, kamu ve özel sektör tarafından; Malezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Sudan, Bangladeş, Pakistan, Bahreyn gibi ülkelerde proje finansmanında katılım finans yöntemlerinin yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu yöntemler arasında mudarabe, müşareke, istisna ve seleme dayalı sertifika ihraçları yer almaktadır. Ülkemizde ise proje finansmanında katılım finans yöntemleri yeterince yaygın kullanılmamaktadır.

Ülkemizde proje finansmanında katılım finans yöntemlerinin geliştirilmesi için Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetimi Hakkındaki Kanunun 7/A maddesiyle uyumlu olarak proje finansmanında kullanılmak üzere; mudarabe, müşareke, istisna ve seleme dayalı sertifika ihraçları gerçekleştirilecektir. Bu konuda, vergi ya da mevzuat açısından herhangi bir problem bulunmamaktadır.

Söz konusu sertifika ihraçlarından Hazine ve Maliye Bakanlığı sorumlu kuruluş olacak, BDDK, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası, Türk Eximbank, Türkiye Katılım Bankaları Birliği ve katılım bankaları da ihraç sürecinde ilgili kuruluşlar olarak destek vereceklerdir.

Sertifika ihraçlarıyla kurulacak modellerle; girişimcilik, üretim sektörü, ticaret, risk paylaşımı ve ortaklığa dayalı yapı desteklenecektir.

4.9.2. Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği Projelerine Kefalet Sağlanmalıdır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Paris Anlaşması vizyonu çerçevesinde; bankalar, finansal kiralama şirketleri ve yatırıma yönelik finansman sağlanması kaydıyla finansman şirketleri tarafından finanse edilen ve işletmelerin iç tüketimine yönelik başta çatı Gelire Endeksli Senet (GES) olmak üzere yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projelerine özellikle KOBİ'lerin ihtiyaç duyduğu teminat sorununu gidermek için Kredi Garanti Fonu, İhracatı Geliştirme A.Ş. ve Katılım Kefalet A.Ş. tarafından garanti sağlanmasında yarar görülmektedir. Böylece, KOBİ

ve kurumsal nitelikli işletmelerin öncelikle enerji verimliliği projelerine ve daha sonra lisanssız çatı GES projelerine teminat sağlanması suretiyle temiz enerji üretimi ve enerji verimliliğinin sağlanması konularında hızlı kazanım elde edilebilecektir. Bankaların ve finansal kiralama şirketlerinin teminat nedeniyle finanse edemediği projelerin kefalet desteğiyle hayata geçirilmesi sağlanarak ülkenin temiz ve yeşil enerji ihtiyacının giderilmesine katkıda bulunulabilecektir.

4.9.3. Finansal Kiralama Konusu Yatırım Teşvik Belgeli Yatırımlarda Düzenleme Yapılmalıdır.

Yatırım teşvik belgesi kapsamındaki malların finansal kiralamaya konu edilmesi halinde, KDV Kanununun 13/d maddesine göre KDV istisnasından ve Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'a göre, gümrük vergisi muafiyeti, KKDF istisnası vb. teşviklerden faydalanılmaktadır. Finansal kiralama konusu malın mülkiyeti finansal kiralama şirketine veya katılım, yatırım ve kalkınma bankalarına (kiralayan) ait olduğu için, söz konusu istisna ve muafiyetlerden finansal kiralama şirketi veya katılım, yatırım ve kalkınma bankaları faydalıyor görünmekle birlikte, maliyetlerin azalması sebebiyle bu teşviklerden esasen kiracılar istifade etmektedir.

Teşvik belgesindeki şartların kiracılar tarafından ihlal edilmesi halinde, yararlanılan KDV istisnası, gümrük ve KKDF muafiyeti gibi teşviklerin, müteselsilen sorumlu olarak kiralayandan, cezası ve faiziyle birlikte tahsil edilmesi yoluna gidilmektedir. KDV Uygulama Genel Tebliğinin 5/3 bölümünde kiralayan ile yatırımcı (kiracı) arasında yapılan sözleşmede belirtilen sürenin sonunda makine ve teçhizatın yatırımcının (kiracının) mülkiyetine geçmemesine veya yatırımın teşvik belgesinde öngörüldüğü şekilde gerçekleşmemesi haline ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu durumda kiralayana yapılan teslim sırasında alınmayan vergi tutarlarınının 3065 sayılı Kanununun 13/d maddesi çerçevesinde yatırımcıdan (kiracıdan) vergi ziyayı cezası uygulanarak gecikme faiziyle birlikte tahsil edileceği belirtilmiştir. Buna rağmen, uygulamada vergi dairelerinin kiracı yerine kiralayandan vergi ve cezayı tahsil yoluna gittikleri görülmektedir. Bu nedenle, finansal kiralama şirketleri, katılım bankaları ve yatırım ve kalkınma bankaları -teşvik belgesinin iptali ya da teşvik şartlarının kiracı tarafından ihlali risklerini düşünerek- teşvik belgeli yatırımlara finansman sağlama konusunda çekingen davranmaktadırlar. Söz konusu sorunun giderilmesi için mevzuat sadeleştirilmeli, uygulamaya açıklık getirilmelidir.

4.10. Politika 10: Siber Güvenlik Konusunda Standart Oluşturulmalıdır.

Finans kuruluşlarının sektördeki varlığı, iş ve hizmetlerinin sürekliliği kapsamında, ürün ve bilgi teknoloji (BT) alt yapılarının sürekliliği, siber dayanıklılığı ve güvenliği; kurumsal yapılanmaları, strateji ve politikaları, ürün ve hizmetleri, yönetim ve raporlama süreçleri önem kazanmaktadır. Söz konusu kuruluşların farklı siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyelerine sahip olmaları nedeniyle özellikle düşük olgunluk seviyesindeki kuruluşlar kaynaklı olumsuz durumların finans sektörünün genelini etkileyecek sistemik riske yol açmaması için siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyesi artırılmalıdır. Bu çerçevede ortaya konan politika ve tedbir önerileri aşağıda sıralanmıştır:

4.11. Siber Dayanıklılık ve Güvenlik Olgunluk Seviyesi Artırılmalıdır.

Finans kuruluşlarının sektördeki varlığı ve hizmetlerinin sürekliliği kapsamında, ürün ve BT alt yapılarının siber dayanıklılığı ve güvenliği; kurumsal yapılanmaları, strateji ve politikaları, ürün ve hizmetleri, yönetim ve raporlama süreçleri, kuruluşların ölçeği, tabi olunan düzenlemeler ve uluslararası piyasalardaki konumlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu nedenle, kuruluşlar farklı siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyelerinde bulunmaktadır.

Bankalar diğer finans kuruluşlarına göre daha sıkı düzenlemelere tabi olmaları sebebiyle siber dayanıklılık konusunda nispeten daha dayanıklı yapılara sahiptir. Özellikle düşük olgunluk seviyesindeki kuruluşlar kaynaklı olumsuz durumlar finans sektörünün genelini etkileyecek sistemik risk ve sorunlara neden olabilecektir. Bu tür sorunların önlenmesi amacıyla finans sektöründeki tüm kuruluşların belirlenmiş minimum siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyesinde olmaları önemlidir. Kuruluşların bu kapsamda esas alacağı çerçeve doküman ve/veya düzenlemelerin yaygınlaşması sektörün siber dayanıklılık seviyesinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Buna ek olarak, finans sektörünün dayanıklılık ve sürekliliğine ilişkin sektör genelini kapsayan prosedürler geliştirilmeli ve buna uygun uygulamalar yapılmalıdır. Bilgi sistemleri sürekliliğinin sağlanmasına yönelik ise düzenlemelerde standart oluşturulmalı, sektörel ve kurumsal tatbikatlar yapılmalıdır.

Diğer taraftan, sektörün siber dayanıklılığı hakkında genel bakış elde edebilmek için öz değerlendirmelerin yapılması siber dayanıklılık farkındalığının artırılmasına katkı

sağlayacaktır. Bu kapsamda, bilgi güvenliği farkındalığını artırıcı çalışmalar yapılmalı, sızma testleri kapsamında otoritelerin mevcut düzenlemeleri standartlaştırılmalıdır. Siber güvenlik alanında çalışan uzman personelin sayısı ve yetkinliğini artıracak çalışmalar yapılmalıdır. Paydaşlar arasında siber tehditlere ilişkin güvenlik konusunda istihbarat paylaşımı (cyber-threat intelligence sharing) artırılmalıdır.

4.11.1. Siber Güvenlik Merkezleri Kurulmalıdır.

Gelişen siber tehdit ve risklerin tespiti ve önlenmesi amacıyla finans sektöründeki tüm saldırıların merkezi olarak görünürlüğünün sağlanması ve raporlanması için merkezi güvenlik izleme ve istihbari bilgi paylaşım yapısının oluşturulması benzer saldırılara hazırlıklı olunması açısından önemlidir.

Gelişen teknolojiyle beraber siber risklerin ve tehditlerin de artması ve çeşitlenmesi nedeniyle finans kurumlarında -özellikle bankacılık sektöründe- siber güvenlik merkezleri (SGM) kurulmaya başlanmıştır. Fintek sektörü için de benzer risk ve tehditler olduğunda SGM'lerin kurulması gerekmektedir.

Siber güvenlik altyapısı kurma ve işletmenin maliyeti çok yüksektir. Fintek şirketleri için maliyet avantajı yaratabilmek amacıyla sektörel ortak bulut tabanlı hizmet alınabilecek bir siber güvenlik servisin kurulması faydalı olacaktır. Ayrıca, kurulacak olan bu servis, kurumlar arasındaki siber güvenlik olgunluk seviyesi farkının azalmasına yardım edecektir.

4.12. Plan Amaç, Hedef ve Politikalarının Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleriyle İlişkisi

Türkiye, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin kabul edilmesinin ardından sürdürülebilir dünyaya destek sağlama konusundaki taahhütlerini çeşitli platformlarda belirtirken 2016 yılında Gönüllü Gözden Geçirme Raporunu sunan 22 ülke arasında yerini almıştır. Bu çerçevede, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına (SKA) başta kalkınma planları olmak üzere, politika metinlerinde yer vermiştir.

On İkinci Kalkınma Planı çalışmaları kapsamında finansal hizmetlerin geliştirilmesi amacıyla yapılan önerilerin de SKA'lar ile güçlü ilişkilerinin bulunması politika metinleri arasındaki bağı destekleyecektir. Finansal Hizmetlerin Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda yer alan 10 adet politika önerisinin SKA'lar ile ilişkisi Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Politika İlişkileri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	17
Politika 1																
Politika 2																
Politika 3																
Politika 4																
Politika 5																
Politika 6																
Politika 7																
Politika 8																
Politika 9																
Politika 10																

Raporda finansal sektör açısından incelenen dijitalleşme ve sürdürülebilirlik temaları, SKA'lar ile ilişkiyi güçlendirecek açılımlar sağlamaktadır.

Finans sektöründe dijitalleşme çalışmaları kapsamında veri tabanlarının oluşturulması ve düzenleme altyapısının kurulması, yenilikçi ve güçlü bir altyapı kurulmasını da içeren SKA-9 hedefiyle ilişkilidir. Finans sektöründe ürün çeşitliliğinin artırılması, finansal istikrarın korunması amacıyla kurumsal altyapının geliştirilmesi çalışmaları ve uzun vadeli yatırımların finansmanının desteklenmesi SKA-8'de belirtilen ekonomik büyümeyi destekleyecektir.

Yeşil dönüşümün finanse edilmesi için atılacak adımlar ve finans sektörünün ilişkili olduğu diğer sektörlerin dönüşümüne destek sağlanması SKA-13'te belirtilen iklim eylemi hedefine önemli katkı sağlayacaktır.

Finansal okuryazarlık bilincinin artırılmasına yönelik olarak zorunlu eğitime içerik sağlanması ve tanıtım faaliyetleriyle katılım finansın üniversite ders programlarında daha fazla yer bulmasının SKA-4'te yer alan nitelikli eğitim hedefini destekleyeceği değerlendirilmektedir.

5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Son yıllarda dünya genelinde yaşanan savaş, salgın, kıtlık gibi sıra dışı gelişmeler ile başta enerji ve gıda olmak üzere emtia fiyatlarındaki artışlar küresel düzeyde risk algısını artırmış ve düşük gelirli ülkelerde borçluluk sorunlarını ağırlaştırmıştır. Bu dönemde, sermaye akışkanlığı sınırlandırıldığı için sermaye maliyeti yükselmiştir. Dolayısıyla, ülkelerin yurtiçi finansal kaynaklarının önemi artmış ve bu kaynakların etkin kullanımı çok daha önemli bir konu haline gelmiştir.

Her finansal araç farklı müşteri tercihlerine hizmet ettiği için finansal araçlar arasında düzenlemelerden veya rekabet koşullarından kaynaklanan bir arbitraj, bir farklılık oluşması ya da haksız rekabet koşullarının ortaya çıkması durumunda, o finansal aracın potansiyel müşterileri finansal sistemden çekilebilmektedir. Finansal çeşitliliğin sağlanması için gerekli ilk koşul sektör ve araçlar arasında düzenleme arbitrajı oluşmamasıdır.

Türkiye’de bankacılık sektörü büyük bir ağırlığa sahiptir. Finansal erişimin kolaylaşması için banka dışı finans kesiminin etkinliğinin artırılması önem taşımaktadır. Bu kapsamda, aracılık maliyetleri düşürülmeli, banka dışı finansal kuruluşlara ilişkin destekleyici düzenlemeler yapılmalıdır. Banka ve banka dışı finans kuruluşlarının yanı sıra sermaye piyasalarının ve sigortacılığın da geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, sermaye piyasalarında finansal ürün ve hizmet çeşitliliği artırılmalı ve yatırımcı tabanı genişletilmelidir. Sigortacılık sektörünün de gelişimi desteklenmelidir. Hem yatırımcıların hem de kamu ve özel sektör paydaşlarının ihtiyaç duydukları tüm verileri -erişim yetkilerini gözetir bir şekilde- kolayca sorgulayabilecekleri bir veri tabanının oluşturulması piyasanın gelişmesi açısından önem arz etmektedir.

Finansal sektör açısından dijital dönüşüm öncelikli konulardan bir tanesidir. Bu kapsamda veri tabanlarının oluşturulması ve erişim sağlanması önemlidir. Ayrıca, fintek şirketleri yerli teknolojilerin de geliştirilmesine yönelik olarak desteklenmeli ve işgücü kaynağı sağlanmalıdır. Dijitalleşme konusunda düzenleme ve denetim altyapısının kurulması büyük önem taşımaktadır. Blokzincir tabanlı akıllı sözleşmeler üzerinden menkul kıymet ihraçları yapılmalı, ihraç süreçleri dijitalleşmeli ve merkez bankası dijital parası ile menkul kıymet işlemleri takas süreci oluşturulmalıdır.

Finansal sektör açısından çevresel, sosyal ve yönetimsel yatırımlar için gerekli finansmanın sağlanması da öncelikli konular arasında yer almaktadır. Özellikle 2000’li yılların başından bu yana ekonomik gelişmelerin beraberinde getirdiği sorunlar çerçevesinde söz konusu finansmanın sağlanması hem ulusal hem de uluslararası çevrelerce gündemde tutulmaktadır.

Ülkemizde sürdürülebilir finans alanında özellikle bankacılık sektöründe önemli ilerlemeler sağlandığı ve iyi uygulama örnekleri sergilendiği görülmektedir. Diğer yandan, çevresel, sosyal ve yönetimsel performansın uluslararası fonlara erişim konusunda önemli bir kriter haline gelmiş olması, ülkemizin yakın dönemde güncelleyerek daha iddialı bir noktaya taşıdığı küresel emisyon azaltımına yönelik ulusal katkı beyanının finans sektörü için daha hızlı bir yeşil dönüşümü zorunlu kılması, AB Yeşil Mutabakatı çerçevesinde sınırda karbon düzenleme mekanizmasının ülkemiz ihracatı için oluşturduğu tehdit ve özellikle iklimle bağlantılı finansal risklerin bankalar ve finansal sistemin bütünü için giderek daha önemli bir risk haline gelmekte olması ülkemizde sürdürülebilir finansa yönelik çabalara ivme kazandırılmasını gerektirmektedir.

Yeşil dönüşümde karar alma süreçlerinde etkinliğin artırılması için veri üretimine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla sürdürülebilirlik ve emisyon verilerinin sunumunda standardizasyon ve bu verilerin paylaşımı sağlanmalıdır. Ayrıca, ulusal sürdürülebilir ekonomik faaliyetlere ilişkin mevzuat hazırlanmalıdır. Sürdürülebilirlik çalışmalarının finansmanı için sürdürülebilir finansal ürünler geliştirilmeli ve kurumsal yatırımcı talebi güçlendirilmelidir.

Türkiye’de finansal okuryazarlığın düşük olması finansal sektörün gelişimi açısından sınırlayıcı bir unsurdur. Kaynakların etkin dağılımını da destekleyecek şekilde, finansal okuryazarlığa ilişkin eğitimlerin çeşitli aşamalarda artırılması ve bilincin yükseltilmesine ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Finansal sektör içinde payı artan katılım finansındaki gelişimin sürdürülmesi için ürün çeşitliliğini artırılmalı ve kurumsal altyapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca, katılım finans kurumlarının dijital finans uygulamaları desteklenmelidir.

Yakın dönemdeki gelişmeler, farklı niteliklerde şokların sıklıkla ve şiddetli düzeyde tekrarlandığını ve her alanda değişimin hızla devam ettiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle,

finansal sistemin şoklara dayanıklı olmasının önemi artmış ve sistemin hızlı değişimlere/yeni koşullara uyum sağlayabilecek kadar esneklik kazanması şart olmuştur.

Finansal kuruluşların sektördeki varlığı ve hizmetlerinin sürekliliği kapsamında, ürün ve BT alt yapılarının siber dayanıklılığı ve güvenliği; kurumsal ve organizasyonel yapılanmaları, strateji ve politikaları, ürün ve hizmetleri, yönetim ve raporlama süreçleri önem kazanmaktadır. Bu nedenle, söz konusu kuruluşların farklı siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyelerine sahip olmaları nedeniyle özellikle düşük olgunluk seviyesindeki kuruluşlardan kaynaklanan olumsuz durumların finans sektörünün genelini etkileyecek sistemik riske yol açmaması için siber dayanıklılık ve güvenlik olgunluk seviyesi artırılmalıdır.

Finansal istikrarın korunması sayesinde büyümenin finansmanının sürekliliği sağlanabilecektir. Bu çerçevede, uluslararası iş birlikleri ve entegrasyonlara önem verilmeli, standartlara uyum gözetilmeli ve ekonomik aktörlerin risk düzeyleri sistemik olarak izlenmelidir.

Uluslararası gelişmeler doğrultusunda, dijitalleşme konusunda düzenleme ve denetim altyapısının ivedilikle hazırlanması; sürdürülebilir finans alanındaki çalışmalara ivme kazandırılması ve finansal istikrarın korunması suretiyle On İkinci Kalkınma Planı hedeflerinin yanı sıra finansal hizmetlere ilişkin uzun vadeli hedeflere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

ATLANTIC COUNCIL, “Central Bank Digital Currency Tracker”,

<https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/> (Erişim tarihi: 21.12.2022)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU, İnteraktif Bültenler, Türk

Bankacılık Sektörü Aylık Bülteni. (Erişim tarihi: 01.02.2023)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU, İnteraktif Bültenler, Banka

Dışı Mali Kuruluşlar Bülteni. (Erişim tarihi: 01.02.2023)

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TÜRKİYE, “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları”,

<https://turkiye.un.org/tr/sdgs> (Erişim tarihi: 11.03.2023)

BLACKROCK, The Big Emerging Question How to finance the net-zero transition in

emerging markets” 2021, [https://www.blackrock.com/corporate/insights/blackrock-](https://www.blackrock.com/corporate/insights/blackrock-investment-institute/financing-the-net-zero-transition)

[investment-institute/financing-the-net-zero-transition](https://www.blackrock.com/corporate/insights/blackrock-investment-institute/financing-the-net-zero-transition) (Erişim tarihi: 12.12.2022)

CENTRE FOR ECONOMIC POLICY RESEARCH, “Climate and Debt Geneva Reports on

the World Economy 25” 2022, [https://cepr.org/publications/books-and-reports/geneva-25-](https://cepr.org/publications/books-and-reports/geneva-25-climate-and-debt)

[climate-and-debt](https://cepr.org/publications/books-and-reports/geneva-25-climate-and-debt) (Erişim tarihi: 14.12.2022)

CONSOB, “Emerging trends in sustainable investing and cryptoasset markets” 2022,

[https://www.consob.it/documents/11973/1421036/RSC_june+2022/104433fd-f2d4-492e-](https://www.consob.it/documents/11973/1421036/RSC_june+2022/104433fd-f2d4-492e-b6b9-17d42319d9da)

[b6b9-17d42319d9da](https://www.consob.it/documents/11973/1421036/RSC_june+2022/104433fd-f2d4-492e-b6b9-17d42319d9da) (Erişim tarihi: 24.12.2022)

ESMA, “Crypto-assets and their risks for financial stability” 2022,

[https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-165-](https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-165-2251_crypto_assets_and_financial_stability.pdf)

[2251_crypto_assets_and_financial_stability.pdf](https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-165-2251_crypto_assets_and_financial_stability.pdf) (Erişim tarihi: 24.12.2022)

FSB, “Assessment of Risks to Financial Stability from Crypto-asset” 2022,

<https://www.fsb.org/2022/02/assessment-of-risks-to-financial-stability-from-crypto-assets/>

(Erişim tarihi: 20.12.2022)

HARVARD BUSINESS REVIEW, “How Blockchain Is Changing Finance” 2017,

<https://hbr.org/2017/03/how-blockchain-is-changing-finance> (Erişim tarihi: 22.12.2022)

IIF, “Financing the Net-Zero Transition: From Planning To Practice”,
<https://www.iif.com/Publications/ID/5212/Financing-the-Net-Zero-Transition-From-Planning-to-Practice> (Erişim tarihi:16.12.2022)

IIF, Sustainable Debt Monitor, <https://www.iif.com/Products/Sustainable-Debt-Monitor>
(Erişim tarihi: 17.01.2023)

IIF, “Financing the Transition” 2022,
https://www.iif.com/portals/0/Files/content/SDM_November2022_vf.pdf (Erişim tarihi:
10.01.2023)

IMF, “Regulation of Crypto Assets” 2019, <https://www.imf.org/en/Publications/fintech-notes/Issues/2020/01/09/Regulation-of-Crypto-Assets-48810> (Erişim tarihi: 21.12.2022)

IMF, “The Rise of Digital Money” 2019, <https://www.imf.org/en/Publications/fintech-notes/Issues/2019/07/12/The-Rise-of-Digital-Money-47097> (Erişim tarihi: 25.12.2022)

IMF, “World Economic Outlook April 2023”,
<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/04/11/world-economic-outlook-april-2023> (Erişim tarihi: 2.05.2023)

IMF, “Climate Change and Select Financial Instruments”,
<https://www.imf.org/en/Publications/staff-climate-notes/Issues/2022/10/28/Climate-Change-and-Select-Financial-Instruments-An-Overview-of-Opportunities-and-Challenges-525195>
(Erişim tarihi: 12.12.2022)

İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ, “Türkiye’nin Karbonsuzlaşma Yol Haritası 2050’de Net Sıfır”, <https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/CKeditorImages/20211026-23105368.pdf> (Erişim tarihi: 12.12.2022)

KPMG, “Pulse of Fintech H1’22” 2022,
<https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/08/pulse-of-fintech-h1-22-fintech-segments.html>
(Erişim tarihi: 21.12.2022)

NACHTIGALL D., ELLIS J., ERRENDAL S. “Carbon pricing and COVID-19: Policy changes, challenges and design options in OECD and”G20 countries” OECD Environment Working Papers No. 191, <https://dx.doi.org/10.1787/8f030bcc-en> (Erişim tarihi: 21.12.2022)

PWC, “Açık Bankacılık: Dünya ve Türkiye”,
<https://www.pwc.com.tr/tr/sektorler/bankacilik/pdf/acik-bankacilik-dunya-ve-turkiye-v2.pdf>
(Erişim tarihi: 24.12.2022)

PWC, “İklim Teknolojisi Durum Raporu 2021” , <https://www.pwc.com.tr/iklim-teknolojisi-durum-raporu-2021> (Erişim tarihi: 24.12.2022)

Sürdürülebilir Kalkınma Türkiye, <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/> (Erişim tarihi 13.03.2023)

STATISTA, Digital & Trends, <https://www.statista.com/studies-and-reports/digital-and-trends> (Erişim tarihi: 12.12.2022)

T.C CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları 2. Ulusal Gözden Geçirme Raporu 2019 Ortak Hedefler İçin Sağlam Temeller”,
<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/FinansalHizmetlerinGelistirilmesiOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> (Erişim tarihi: 13.03.2023)

T.C CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, “2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/2021_Yili_Cumhurbaskanligi_Yillik_Programi.pdf (Erişim tarihi: 12.03.2023)

T.C CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, “2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/2022-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi-26102021.pdf> (Erişim tarihi: 12.03.2023)

T.C CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, “2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/11/2023-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi.pdf> (Erişim tarihi:

12.03.2023)TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <https://evds2.tcmb.gov.tr/> (Erişim tarihi 12.12.2022)

UNDP, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainabledevelopment-goals.html> (Erişim tarihi 15.03.2023)

WORLD ECONOMIC FORUM, “Decentralized Finance (DeFi) Policy-Maker Toolkit” 2021, <https://www.weforum.org/whitepapers/decentralized-finance-defi-policy-maker-toolkit/> (Erişim tarihi: 22.12.2022)

THE WORLD BANK, “Unlocking Green Finance In Turkey” 2022, https://www.tbb.org.tr/en/Content/Upload/Dokuman/1198/WB-Turkey_Green_Finance_Report.pdf (Erişim tarihi: 12.12.2022)

www.sbb.gov.tr

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

YÖNETİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Ankara 2023

Necatibey Cad. No: 110/A 06570 Yücetepe - ANKARA
Tel: +90 (312) 294 50 00 • Faks: +90 (312) 294 52 98

ISBN NO: 978-625-8356-04-5

STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI YAYINLARI BEDELSİZDİR, SATILAMAZ.